

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Adriana Kopecká

**ORGANIZACE CÍRKVÍ A ŽIDOVSKÉ OBCE
V ČESKÉM TĚŠÍNĚ V LETECH 1918 AŽ 1930**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D.

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne 13. září 2006

Adriana Kopecká

1 Úvod

Četnost sakrálních staveb na území Českého Těšína svědčí o religiozitě města, ve kterém bydlí v současné době asi 26 475¹ obyvatel. Přítomnost staveb přímo vybízí k otázkám, proč obyvatelé města během několik let v tak malém městě postavili čtyři velké kostely a několik dalších modliteben.

Další otázky vyvolává různost existujících českotěšínských církevních společenství. Dnes ve městě najdeme modlitebny Apoštolské církve, Církve adventistů sedmého dne, Církve bratrské, Evangelický sbor augsburského vyznání Československé církve evangelické, Křesťanské centrum, Křesťanský sbor, Římskokatolickou farnost a Slezskou církev evangelickou augsburského vyznání. V době, o které píši, ve městě žili i obyvatelé hlásící se k československé církvi, k církvi pravoslavné, řeckokatolické, česko-bratrské. Do vypuknutí druhé světové války zde žilo poměrně hodně obyvatel židovského původu.

Cílem mé práce je zmapovat organizování a formování jednotlivých farností a sborů všech křesťanských denominací a židovské obce v Českém Těšíně v letech 1918 až 1930, zjistit, co předcházelo jejich založení, popř. kdy a z jakých pohnutek byly vystaveny kostely jednotlivých církví. Za účelem nashromáždění informací o těchto skutečnostech jsem nejprve navštívila jednotlivé farnosti a sbory v městě Český Těšín, kde jsem požádala současné duchovní o zapůjčení kronik, případně dalších archivních písemností a literatury, jež se vztahují k jejich církvi a k době, které svou práci věnují. Nebyla jsem příliš úspěšná. Ve městě neexistuje žádná kronika, která by pocházela z té doby. Nakonec jsem mně byla zapůjčena kronika Církve adventistů sedmého dne, psaná od roku 1967, Slezské církve evangelické augsburského vyznání a Československé církve – Náboženská obec Doubrava z roku 1953. Z knihovny Ústředí SCEAV jsem si zapůjčila dobové noviny, časopisy, evangelické kalendáře a mnoho další literatury. V jiných církvích mi zapůjčili jednu dvě knihy, které se jich týkaly. Následně jsem pak navštívila Státní okresní archiv v Karviné, Archiwum państwowe v Cieszynie, Zemský archiv v Opavě a jeho pobočku v Olomouci, Národní archiv v Praze, Muzejní knihovnu Silesia v Českém Těšíně a Książnicu v Cieszynie, kde jsem vyhledávala archivní materiály týkající se tématu své práce.

¹ Stav ke dni 11. 9. 2006, podle www.tesin.cz.

Nejvíce informací jsem získala v opavském archivu, a to konkrétně o římskokatolické církvi, o církvích evangelických, o židovské obci. Kromě těchto pramenů jsem si v jednotlivých sborech zapůjčila literaturu vztahující se k jednotlivým denominacím.

1.1 Historie Těšínského Slezska a města Cieszyna

Část Slezska v okolí starobylého města Cieszyna je odedávna nazývána Těšínským Slezskem. Těšínské Slezsko je křižovatkou kontroverzních zájmů a politických ambicí. Již v dávných dobách procházely tímto územím tři významné obchodní cesty: jantarová cesta vedoucí od Adrie k Baltickému moři, solná cesta z Haliče a měděná stezka vedoucí ze Slovenska dál do Evropy.

Toto území bylo osídleno už 1000 let př. Kr. V blízkosti města Český Těšín² leželo slovanské hradiště, které bylo osídleno zhruba do 10. až 11. století. V té době se centrum dění přeneslo na Zámecký vrch³, kde byl vybudován knížecí hrad. Z tohoto období je dochovaná Piastovská věž, rotunda sv. Mikuláše a Václava a částečně i hradby. V 10. století hrad plnil funkci hraniční kastelánie.

Hrad Cieszyn patřil pod správu polského státu. Prvním Piastovcem, který zde vládl, byl Mieszko I. (?960-992), který přijal křest od Čechů a za manželku pojal Doubravku z rodu Přemyslovců. Až od roku 1290 byl Cieszyn sídelním městem Těšínského knížectví, později regionu Těšínského Slezska.

Těšínská knížata byla suverénními panovníky, ale formálně od vyšehradské dohody v roce 1333 spadala pod vládu českého krále.⁴ Tuto dosti velkou nezávislost zdejší vládci často využívali, např. nevydali protižidovské nařízení a splnění královských nebo císařských pokynů proti Židům buď zcela ignorovali, nebo alespoň protahovali co nejdéle jejich uskutečnění. Také v době útlaku evangelíků se často snažili zmírnit dopady císařských nařízení (z hospodářských důvodů). Např. poslední Piastovna kněžna Alžběta

² V sousední obci Chotěbuzi, která leží v České republice.

³ Zámecký vrch se nachází v Polské republice.

⁴ Po vyšehradské dohodě následovaly dohody další, a to 1335 namyslivecká a 1348 trenčínská. In *Velký slovník naučný*, Praha, 1999, s. 1347.

V publikaci *Dějiny země koruny české, I. díl*, od Petra Čorneje a kolektiv, Praha, 1995, s. 126 je na mapce Zdeňky Hledíkové vyznačeno, že Těšínské knížectví patří pod českou korunu již od roku 1327.

Lukrécie (1625-1653) byla Habsburky donucena vydat Náboženský statut (1629) zaměřený proti evangelíkům. S jejím vědomím však evangeličtí kněží zůstávali na Těšínsku a živili se jako řemeslníci. Těšínsko pak jako odumřelé léno připadlo českým králům, tehdy už Habsburkům, ti zde vládli až do roku 1918 – podobně jako v Čechách a na Moravě.

Od reformace bylo Těšínské Slezsko územím mnoha náboženství a národností - žili zde Češi, Němci, Poláci, Slováci a Židé. Na přelomu 19. a 20. století žila v Cieszyně značná kolonie Maďarů. Početně nejslabší, avšak ekonomicky nejsilnější národnostmi byli Němci a Židé.

Přibližně od poloviny 19. století začalo vznikat na Těšínsku národní hnutí - české i polské. Čeští národní buditelé působili převážně v obcích, kde bylo více Čechů, polští tam, kde bylo více Poláků. Je třeba zdůraznit, že tito vlastenci dlouhou dobu existovali vedle sebe bez nějaké nevráživosti, a dokonce nějakou dobu společně působili proti společnému nepříteli - místním Němcům, kteří se snažili Těšínsko germanizovat.

Zajímavá je řeč tzv. „po našymu“, která se na území Těšínského Slezska od 14. století traduje. „Po našymu“ je více méně podoba „zakrnělého“ polského nářečí a k němu připojená německá a česká slova. Touto řečí se ve městě Český Těšín stále hovoří, převážně v rodinách polské národnosti, ale ani rodiny hlásící se k české národnosti jí nejsou netknuty. Také na polské straně řeky Olše v Cieszynie se touto řečí mluví.

2 Republika Československá v letech 1918 – 1920

2.1 Politické dění v Československé republice

Dne 26. 9. byla ustavena Prozatímní československá vláda. Odpoledne 28. 10. se v Praze sešlo plénum Národního výboru, které vydalo svolání Lidě československý!, v němž ohlásilo národu, že „Stát československý vstoupil v řadu samostatných kulturních států světa“. Převrat se z Prahy šířil jako lavina do všech českých, moravských i slezských oblastí. Moci se chopily okresní národní výbory. Svobodný lid organizoval oslavy nabytí samostatnosti, ty byly spontánní a měly velký psychologický vliv na stav národa. Někteří chápali novou svobodu zcela absolutně, o čemž svědčí i povalení mariánského sloupu v Praze na Staroměstském náměstí dne 3. 11. 1918, který dav přicházející ze shromáždění na Bílé hoře mylně pokládal za symbol třistaleté habsburské poroby.

Autorem nové československé ústavy byl Alfréd Meißner; přijata byla 13. 11. 1918 (pouze 21 paragrafů). Od toho dne zahájilo svou činnost i Revoluční národní shromáždění, které následujícího dne zvolilo Tomáše Garrigua Masaryka prezidentem. Předsedou RNS se stal František Tomášek. Ústava byla novelizována v květnu 1919.

Nový stát řešil hmotné, duchovní, politické i sociální záležitosti svého lidu – pandemii španělské chřipky, vysokou nezaměstnanost, neúrodu přidělovým systémem. Hned v listopadu 1918 propukly hladové bouře. Od prosince vyplácel stát podporu nezaměstnaným, vydal zákon o osmihodinové pracovní době, zřídil Všeobecný penzijní fond. Vláda měla sociální (téměř socializační) kurs – vyhlásila demokratické volby do obcí, ohlásila „dávku ze jmění“ válečných zisků, postátnění těžby uhlí, vyvlastňování velkostatků, lichvu se životními potřebami označila za nejtěžší zločin proti lidu a státu.

V únoru 1919 došlo ke stažení padesáti procent peněz z oběhu a zbylé byly okolkovány. Československo tak ukázalo svou organizační vyspělost a zvýšilo svou mezinárodní prestiž. Měna dostala 10. 4. 1919 nový název: koruna československá (Kč).

V dubnu přijali zástupci státu záborový zákon o pozemkové reformě. Zákon stanovil výšku záboru zemědělské, respektive veškeré půdy. Byl ustanoven Státní pozemkový úřad, který zábor prováděl.

Volby do obecních zastupitelstev byly vypsané na 15. – 16. 6. 1919. Řád voleb mluvil jednoznačně o zavedení demokracie: volební právo měli všichni bez ohledu na stav a národnost, poprvé volily i ženy. Volby se nekonaly z organizačních důvodů na Slovensku ani na Podkarpatské Rusi. Premiérem byl zvolen Vlastimil Tusar a vznikla „rudozelená“ vládní koalice.

Dne 9. 12. 1920 proběhla v zemi generální protestní stávka. Hnutí, jehož se zúčastnila především levice, nebylo jednotné a jedním z jeho výsledků bylo založení Komunistické strany Československa v květnu 1921.

V říjnu 1918 tvořící se Německé Rakousko předpokládalo, že součástí spolkového státu budou i německé oblasti z Českých zemí. Vytvořilo se několik německých provincií na českém území. Stupňující se nacionální vášně vedly až ke dni 4. 3. 1919, kdy vyhlásila německá sociální demokracie z Českých zemí generální stávku. Provázely ji demonstrace v českých městech s německou většinou. Vlády německých provincií Českých zemí setrvaly zatvrzele ve vídeňské emigraci do září 1919, kdy jejich členové vstoupili do československé politiky.

2.2 Náboženské dění v Československé republice

I poté, co bylo od 18. století tolerováno protestantské náboženství, drtivá většina obyvatel českých zemí zůstávala členy katolické církve (96,5 %). Národ se však stále hlásil k odkazu Jana Husa. První ministr školství a národní osvěty, sociální demokrat Gustav Habrman, stoupenec Volné myšlenky, vydal výnosy, kterými se staly náboženské úkony na školách dobrovolné, ze tříd byly odstraněny kříže. Podle malého školského zákona z roku 1922 byla výuka na školách povinná pro děti rodičů, kteří byli příslušníky státem povolených církví. Byl povolen rozvod i rozluka manželství, uzavírat církevní i občanský sňatek (byly vedeny dvojí matriky), katolická církev musela připustit pohřeb žehem.

Stát chtěl provést odluku státu od církve. Z protokolu o schůzi komise pro úpravu hranic katolické diecéze při MŠNO konané dne 20. 6. 1924, je vidět že ministr zahraničních věcí a nuncius se shodli na odluce církve od státu. Presidium ministerské rady

Ministerstva školství a národní osvěty napsalo 6. 9. 1920 do Vatikánu, aby se vše dělo diplomatickou cestou.⁵ K odluce nedošlo.

V březnu 1925 byl přijat zákon o nedělích, svátcích a památných dnech. Ten rušil tři mariánské svátky a zemský svátek sv. Jana Nepomuckého. Jako památné dny byly vyhlášeny 1. květen, 5. červenec (sv. Cyril a Metoděj), 6. červenec (upálení Mistra Jana Husa), 28. září (sv. Václav) a 28. říjen.

2.2.1 Církev římskokatolická

Dne 7. 11. 1918 byla pod vedením Jindřicha Šimona Baara a Františka Kroihera obnovena Jednota katolického duchovenstva v Československu. K ní se přihlásilo 80-90 % kléru Čech, Moravy i Slovenska. Jednota navrhovala církevní reformu, která požadovala např. zrušení patronátního práva šlechty, volbu biskupů, hmotné zaopatření kněze ve službě i výslužbě, zavedení češtiny do bohoslužeb, zrušení bezženství kněží a biskupů, demokracii církevní hierarchie, odstranění povinného holení vousů a nošení kolárek, zřízení biskupství v Bratislavě či Trnavě a titul primase pro pražského arcibiskupa.

Papežská kurie se rozhodla českým reformátorům neustupovat. V září 1919 jmenovala pražským arcibiskupem odpůrce reformy Františka Kordače a olomouckým arcibiskupem umírněného Antonína Cyrila Stojana.⁶

Vůdce radikálního křídla Jednoty Karel Farský se pokusil v listopadu 1919 u arcibiskupa o kompromis, avšak neúspěšně. Na schůzi Klubu reformního duchovenstva 8. 1. 1920 došlo k rozkolu Jednoty. Část se podvolila kurii a arcibiskupovi, druhá část se rozhodla pro založení nové církve – Církve československé. Zasedání českých a moravských biskupů Jednotu katolického duchovenstva v lednu 1919 rozpustilo.

Vatikan vedl s československou vládou dlouholeté jednání o nastolení diplomatických vztahů. Výsledkem byl dokument *Modus vivendi* (Způsob soužití) podepsaný 2. 2. 1928, podle něhož se měly církevní hranice krýt se státními hranicemi⁷, funkci provinciálů řádů a kongregací zaujímat českoslovenští státní příslušníci. Oproti

⁵ NA, fond Ministerstva školství, 1. díl, kart. 799.

⁶ Srov. KÁRNÍK Zdeněk, *České země v éře první republiky. Díl první*. Praha, 2000, s. 315.

⁷ „Žádná část Československé republiky nebude podřízena ordináři, jehož sídlo je za hranicemi československého státu.“ Citováno podle Církevní komise ÚV KSČ (1949-1951). Edice dokumentů, d. 1., Brno – Praha 1994, příloha č. 1 *Modus vivendi*, s. 447.

tomu stát přislíbil, že nebude mít proti jmenování církevních hodnostářů námitky, proti čemuž církevní hodnostáři složí přísahu věrnosti státu.

2.2.2 Církev československá

Nově vzniklou církev tvořili většinou vystupující z římskokatolické církve. Věřící se zpočátku scházeli ve školách i soukromých domech, v jednotlivých farnostech přecházeli s věřícími do Československé církve i fary a kostely. Církev získávala relativně větší státní dotace, a proto mohla stavět nové kostely. Církev československá během roku 1920 získala asi 500 000 věřících. Do nové církve odešlo 288 kněží. Německé obyvatelstvo zůstalo věrné římskokatolické církvi.

Církev československá se ustavila na dvě křídla: moravská část Česká církev pravoslavná v čele s biskupem se Matějem Pavlíkem, který při biskupském svěcení přijal jméno Gorazd, a Církev československá, jejímž patriarchou se stal její zakladatel Karel Farský.

2.2.3 Oslava svátku Upálení Mistra Jana Husa v roce 1925

V roce 1925 převzal záštitu nad oslavou tohoto svátku sám ministerský předseda ČSR Švehla. Na Hradě dokonce vlál husitský prapor. Československá církev tento svátek považovala za velmi významný. Proti němu protestovali lidová i Hlinkova strana a strany německé.

Svatá stolice protestně odvolala nuncia Francesca Marmaggiho z Prahy.

2.2.4 Evangelické církve

Zástupci českých evangelických farností se 17. a 18. 12. 1918 sešli a sjednotili do jedné církve obě vyznání – augsburské i kalvínské, zůstala tak jediná, kromě denominace moravských bratří, Českobratrská církev evangelická, která se hlásila k husitské tradici.

Němečtí evangelíci se oddělili od vídeňského ústředí a vyhlásili 26. 10. 1919

Deutsche Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren und Schlesien se sídlem v Jablonci nad Nisou a úřad biskupa vykonával od dvacátých let až do jejího zániku (asi rok 1946) biskup Dr. Erich Wehrenfennig. Církev byla rozdělena do 6 okrsků: slezský okrsek (na konci 20. let - 4 850 duší), moravský, východočeský, středočeský, západočeský a okrsek Aš a Chebsko. Úředním jazykem církve byla němčina.

V Čechách žilo 147 800 příslušníků českobratrské církve evangelické, na Moravě 83 400. Německých evangelíků byl přibližně stejně jako českých v ČCE.

2.2.5 Bezvěrectví

Bezvěrectví dosahovalo po válce nových rozměrů, zvláště v průmyslových zónách. V Čechách žilo 640 000 bezvěrců, na Moravě 55 000, na Slovensku jen 6 400.

2.2.6 Židé

Celosvětově - někteří Židé asimilovali s národem, v jehož zemi žili, jiná část Židů se hlásila k židovskému národnímu sebeurčení a spojovali svou víru s emancipací vytvořit vlastní národní židovský stát.

Na území Československé republiky žilo asi 354 300 Židů, v českých zemích asi 113 200, na Slovensku a Podkarpatské Rusi 221 100. K židovskému národu se na Moravě a ve Slezsku hlásilo 47,97 % Židů, 34,34 % k Čechům, v Čechách byla situace dost odlišná: k národnímu židovství se hlásilo 14,87 % Židů, 50,42 % k českému národu, ostatní k Němcům.

Právně existovaly jednotlivé svazy židovských náboženských obcí odděleně, proto jako vrcholný orgán byla ustavena Nejvyšší rada židovských náboženských obcí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

2.3 Politické a národnostní dění na území Těšínského Slezska v letech 1918 – 1920

Otázka Těšínska se v říjnu a listopadu 1918 stala sporem o toto území, na jehož obsazení si činily nárok nově vzniklé Československo i Polsko. Skutečnou moc však vykonával každý z nich jen na části území a nacionalismus vypukl v plné síle. Česká vláda z hlediska českého práva a historického středověkého vývoje nepřipouštěla námitek o příslušnosti Těšínského Slezska k Československé republice. Další důvody byly strategické - železnice byla jediná spojnice se Slovenskem - a hospodářské - spjatost zdejšího průmyslu s průmyslem v českých zemích. Své stanovisko vyjádřila republika i v zákonech vydaných ještě před rozdělením Slezska. Polské nároky se opíraly o princip sebeurčení národů.⁸ Polská vláda vycházela z principu etnografického - chtěla připojit území, kde žije většina Poláků.

Situace dozrála k mezinárodnímu řešení, protože Poláci navzdory všem předcházejícím prohlášením v Praze i v cizině, začátkem listopadu 1918 na příkaz likvidační komise v Krakově a Rady Narodowe Księstwa Cieszyńskiego v Cieszyně⁹ obsadili svými vojenskými a správními orgány větší část Těšínska. Zemský národní výbor pro Slezsko uzavřel s Radou Narodową Księstwa Cieszyńskiego ve dnech 2. a 5. 11. 1918 v Orlové prozatímní místní dohodu o ustanovení prozatímní demarkační čáry. Podle znění této ne zrovna šťastné dohody dostala se daleko větší část území Těšínska pod prozatímní polskou správou. Proto koncem ledna 1920 československé oddíly pod vedením podplukovníka Josefa Šnejdárka překročily demarkační linii a obsadily území, které podle prozatímní dohody patřilo Polsku. Na zásah Nejvyšší rady v Paříži se československé vojsko stáhlo za původní prozatímní hranici.¹⁰

Následná jednání obou států však nepřinesla žádné řešení. Občanská agitace obou stran vedla k zakázaným shromážděním, propukaly hornické stávký, množily se masové protesty, že místní správa měla fungovat jen podle provizorních úmluv, docházelo k vášnivým střetům, které končily i obětmi na životech, situace spěla k občanské válce. Ve městech dokonce působily české i polské oddíly, které se vzájemně napadaly. Místní němečtí politikové usilovali o neutralizaci Slezského Těšínska.

Vše mělo být vyřešeno plebiscitem, o kterém bylo rozhodnuto v Paříži 27. 8. 1919. Kardinál vřatislavský biskup Adolf Bertram zakázal dekretem účast polským kněžím na plebiscitu¹¹, proti čemuž kněží protestovali. V lednu 1920 přijela do Cieszyna mezinárodní

⁸ Viz ŠLACHTA, Fridolín: „Pojmy národnost, mateřská řeč a obcovací řeč nelze u těšínského lidu ztotožňovat.“ In: *Těšínsko, jeho první a druhé dělení*. Karviná, 1946, s. 35.

⁹ Překl. Národní rada Těšínského knížectví.

¹⁰ KUBÍK, Lubomír, *Těšínský konflikt*. Olomouc, 2001, s. 35-54.

plebiscitní komise, ve které byli po jednom zástupci československého i polského státu, a převzala správu a státní svrchovanost celého Těšínska do svých rukou. V závěrečné fázi jednání o plebiscitu se na nátlak zástupců spojenců oba zúčastněné státy dne 10. 7. 1920 v belgických lázních Spa dohodly, že se podrobí rozhodčímu výroku spojeneckých mocí. Rozhodnutím velvyslancecké konference ze dne 28. 7. 1920 padl ve sporu o státní příslušnost Těšínského Slezska poslední kompromis, který neuspokojil ani jednu stranu a který roztrhl na dvě části historicky a hospodářsky jednotné území. Definitivní hranice byla stvrzena v Sevreši 10. 8. 1920.¹² Němci a Šlonzáci¹³ byli s tímto podřízením se nespokojeni, Poláci měli pocit křivdy, že Dohoda využila jejich svízelné vojenské situace.¹⁴ V Československé republice zůstala celá košicko-bohumínská dráha a karvínská uhelná pánev, Polákům připadla větší, převážně zemědělská část Těšínska, s dosud netknutým nerostným bohatstvím.

¹¹ Komise pro plebiscit na Těšínsku (v likvidaci) ve Slezské Ostravě dne 31. 8. 1920 poslala Presidiu Zemské vlády slezské v Opavě přípis, že podle zprávy zdejšího experta pro záležitosti duchovenstva faráře P. Aloise Nogola nachází se české kněžstvo, které za akce plebiscitní sebemenším způsobem projevilo své sympatie pro naši republiku a které dlí v polském záboru, pod nesnesitelným terorem. Polská troufalost jde tak daleko, že knězem P. Londzinem (Cieszyn) vydávaný klerikální časopis Gwiazdka Cieszyńska neštítí se české neb česky smýšlející kněze napadatí otevřeně, štvátí věřící lid proti nim, se škodolibou radostí uveřejňovají surové činy lidu, spáchané rozeštváním lidem na těchto obětech polské národní záští. Téměř každé 3. číslo Gwiazdki, počínaje rozhodnutím o Těšínsku, přináší zprávy o surovostech polských, i doporučuje, aby zprávy tyto byly našimi úřady bedlivě sledovány, poněvadž zdejší komise likvidující se již agendou tou obíratí nemůže, a aby také z toho byly vyvozeny všechny důsledky na straně naší vůči kněžím polským, kteří jistě bezpočtukrát provinili se nejen proti naší republice, nýbrž i proti zásadám lidskosti. Okresní hejtmanství v Českém Těšíně na tento dopis reagovalo 13. 12. 1920, že „positivní pozorování nebyla učiněna. Žádné stížnosti.“

In ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3402.

Presidium ministerské rady Československé republiky žádalo 20. 1. 1919 po MŠNO, aby byly vyplaceny plebiscitní přídavky pro kněze na Těšínsku a na Ostravsku. K tomu se ministerstvo financí vyslovilo v listopadu 1920 kladně s tím, aby toliko kněžím o plebiscit zasloužilým navrhované přídavky byly uděleny, navrhuje vyplatiti po 1 000 Kč.

In NA Praha, fond Ministerstva školství, I. díl, kart. 798.

¹² K úpravám demarkační hranice v okolních obcích docházelo ještě i v následujících letech.

¹³ V druhé polovině 19. století se na území Těšínského Slezska zrodilo zvláštní hnutí „šlonzákovců“. Byli to lidé narození ve Slezsku, vzdělání v německých školách, podporovali rakousko-uherskou monarchii a národnostně a kulturně se cítili nezávislí na české i polské straně.

¹⁴ Na jaře 1920 se zhoršovala vojenská situace Polska, sovětská protiofenzíva na Ukrajině sílila. Velmoci podměnily poskytnutí pomoci Polsku proti bolševické ofenzívě přijetím arbitráže o všech dosud nedořešených otázkách polských hranic, mj. také hranice na Těšínsku.

3 Vznik města Český Těšín

Levobřežní předměstí starobylého města Cieszyna obývalo původně zemědělské obyvatelstvo knížecích vsí. Od první poloviny 17. století se na toto katastrální území stěhují i knížecí služebníci. Místní obyvatelstvo se později zabývalo řemeslem, hlavně tkalcovstvím a krejčovstvím. K rozvoji předměstí přispěl požár v centru města v roce 1789. Několik let nato zde zřídil těšínský kníže Albrecht Saskotěšínský soukenické dílny, byla vybudována Pochaskova tiskárna, železnice, vystaveny ulice a bytové domy a rozvoj města šel nenavratitelně kupředu.¹⁵ Rozdělením města na československou a polskou část vznikl v roce 1920 Český Těšín se svou politickou samosprávou.

Dne 7. 6. 1921 se konala IX. mimořádná schůze správní komise v Českém Těšíně na Střelnici, předsedal jí vládní komisař. J. Štelovský. Projednávala se úprava jazykové otázky na městských úradech: „Obec Český Těšín a všechny její úřady a podniky užívají zásadně státní a německé řeči, a to ve vnitřním i vnějším úřadování.“ „Všechna ústní a písemná úřední jednání se stranami vedou se zásadně v jedné z řečí uvedených.“ „Při všech sezeních a poradách mají členové správní komise právo užívatí jedné ze tří zemských řečí.“ „Domovské listy mohou býti na výslovnou žádost vystaveny také polsky. Vyhlášky a oznámení, které mají býti přesně známy všemu obyvatelstvu, buďtéž uveřejněny i v polské řeči. Stranám polské národnosti je volno, aby při projednávání svých záležitostí používaly svého mateřského jazyka.“¹⁶

Dnem 9. 6. 1921 pokračovala IX. mimořádná schůze. V usnesení bylo mimo jiné napsáno, aby byla požádána československá vláda, aby se novému městu dostalo pojmenování 'Těšín Československý' spolu s dosavadním německým pojmenováním 'Teschen Czechoslowakei' a aby byly zachovány barvy městského znaku Cieszyna, a to barvy červená, žlutá a modrá.¹⁷

„Tím stala se čtvrť Těšína vzniklá na bývalých těšínských předměstích Brandýse a

¹⁵ NOVÁK, Jiří, *Český Těšín ve staré fotografii*, Český Těšín, 1990, s. 18-24.

¹⁶ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933, s. 181.

¹⁷ Tamtéž, s. 183.

Kamenci základem nového města slezského, jemuž dostalo se vynesemím ministerstva vnitra z. d. 17. září 1924, čís.75.000 pojmenování 'Český Těšín', kdežto část města, přiřknutá republice Polské nazvána byla 'Cieszyn'.¹⁸

3.1 Školy v Českém Těšíně

Československá vláda si po roce 1920 uvědomila význam školství pro čechizaci, která na území Těšínského Slezska probíhala dost problematicky. Bylo vydáno úřední nařízení, podle něhož museli všichni žáci bydlící na československém území navštěvovat školy na území ČSR. Především prostřednictvím Slezské matice osvěty lidové založené v září 1898 s ústředím původně v Cieszyně, od 1908 ve Slezské Ostravě začaly vznikat české školy, v nichž byly vyučovány pod různými způsoby násilí i „polské“ děti. Matice provedla soupis českých dětí a povolala první učitele. V době rozdělení města byly v Českém Těšíně dvě německé školní budovy, jejichž kapacita nestačila, protože do těchto budov byly umístěny nově vzniklé státní úřady. Školy s českým a polským vyučovacím jazykem ve městě nebyly.¹⁹ Slezská matice založila v roce 1921 a vydržovala v Českém Těšíně České reformní reálné gymnasium, Odbornou školu pro ženská povolání (1932/33), Hudební a pěveckou školu, dvě mateřské školy.

Pro srovnání o situaci národnostního školství jsou v tabulce uvedeny počty škol v Těšínském Slezsku v roce 1914 a v roce 1938 a je uveden vyučovacím jazyk žáků.

Školy v Těšínském Slezsku

Rok	Školy s vyučovacím jazykem			Žáci ve školách s vyučovacím jazykem		
	polským	českým	německým	polským	českým	německým
1914	96 (64 %)	27 (18 %)	28 (20 %)	22 314 (58 %)	7 582 (20 %)	8 537 (22 %)
1938	95 (34 %)	160 (58 %)	22 (8 %)	9 335 (25 %)	24 167 (66 %)	3 138 (9 %)

¹⁸ Pamětní kniha města Českého Těšína, Český Těšín, 1933, s. 12.

¹⁹ NOVÁK, Jiří, Český Těšín ve staré fotografii, Český Těšín, 1990, s. 94-97.

Český Těšín se stal pokračovatelem tradic historického Cieszyna, kde prameny dokládají první školu už v roce 1331.

Dne 7. října 1920 bylo zahájeno katolickou mší svatou vyučování na první české obecné škole v Českém Těšíně, která byla umístěna v budově sester boromejek (dnešní Frýdecká ul.).

Počátkem roku 1923 vypracovali architekti Fulda s Wiedermannem projekty pro výstavbu české obecné a měšťanské školy s tělocvičnou (dnešní základní škola na ul. Komenského) a německé měšťanské školy s tělocvičnou (dnešní obchodní akademie na ul. Sokola Tůmy). Obě školy byly slavnostně otevřeny na podzim 1924.

Do budovy sester boromejek se přestěhovala německá obchodní škola, která zde byla do roku 1929 a poté sídlila v původní školní budově na ul. Sokola Tůmy. Do budovy sester boromejek se v roce 1929 nastěhovala česká obchodní škola.

První polská učňovská škola v Českém Těšíně byla otevřena na podzim 1925. Lidová škola byla založena o rok později.

V Českém Těšíně sídlil český školský matiční spolek Evangelická Matice Třanovského, jenž vznikl 23. 5. 1928.²⁰

Dalším školským spolkem v Českém Těšíně byla Macierz Szkolna, střešní orgán Macierz Szkolna, která se původně se jmenovala snad Macierz szkolna księstwa Cieszyńskiego w orębie republiki Czechosłowackiej²¹. Založena byla nejspíš 1921, možná už 1885, ke změnám došlo v 1925, 1929. V opavském archivu je doložena pouze činnost z let 1930-1940.²²

3.1.1 České reformní reálné gymnasium

České reformní reálné gymnasium začalo vyučovat už v roce 1921/22. Dne 22. 7. 1921 podalo ústředí Slezské matice osvěty lidové presidiu tehdejšího Ministerstva školství a národní osvěty v Praze žádost o urychlené povolení zřízení (původně soukromého) českého reformního reálného gymnasia typu B v Českém Těšíně, a to od počátku školního roku 1921/1922. Tato žádost byla 22. 8. 1921 zamítnuta pro organizační nedostatky

²⁰ ZAO, fond KNV Ostrava, kart. 376, č. inv. 262.

²¹ Překl. Školská matice Těšínského knížectví na území republiky Československé.

²² ZAO, fond KNV Ostrava, kart. 376, č. inv. 262.

v navrhovaném statutu školy a z důvodů státně politických. Po řadě intervencí došlo 2. 9. 1921 telegrafické povolení ministerstva k otevření ústavu, číslo 80986. Již následujícího dne byly vykonány přijímací zkoušky prvním ředitelem prof. Karlem Svobodou a prof. J. Kubátem. Dne 5. 9. 1921 byla zahájena veřejná činnost českotěšínského gymnázia oslavou. První dvě primy byly nouzově umístěny v přízemí budovy v Albrechtsalle 8 (dnes Masarykových sadech), kde místnosti pro výuku adaptovala matice. V dalším roce byly pronajaty další místnosti v tomtéž domě. Do primy se počátkem školního roku 1921/22 přihlásilo 39 žáků a 29 žáků a 4 privatisté, koncem prvního školního roku bylo ve dvou třídách celkem 71 studentů. První studenti byli ve věku od 10-15 let, 68 žáků národnosti československé, 1 národnosti polské. Ve školním roce 1922/23 bylo zapsáno počátkem roku do primy 70 žáků a 28 žáků, do sekundy 48 žáků a 25 žáků. Škola disponovala fondem „Spolku pro podporování nemajetných studujících“.

V lednu 1923 podalo ústředí Matice žádost o postátnění ústavu. V dubnu 1923 navštívil ústav sám tehdejší ministr školství Rudolf Bechyně a postátněno bylo dnem 1. 9. 1923. „Státní reformní reálné gymnasium v Českém Těšíně“ vstupovalo ve školním roce 1923/24 do nové éry svého působení. V té době dosáhl počet žáků 407, počet tříd 10. V dalším školním roce bylo zapsáno 462 žáci do 13 tříd (ve 4 budovách ve městě). V roce 1928/29 byla otevřená i osmá třída. V roce 1929 ukončilo studium 24 chlapci a 4 děvčata, v roce 1930 36 chlapců a 6 děvčat.

V roce 1928 otevřel spolek pro podporování prozatímní studentský internát v Kostelní ulici, pro 24 studenty. V červnu 1932 byl položen základní kámen k novostavbě gymnasia, která byla slavnostně otevřena 23. 6. 1935.²³

Do pedagogického sboru náleželi tito učitelé náboženství: římskokatolické - Karel Sobek (1921-1924), František Vojkovský (1924-1934), Alois Baran, Antonín Biolek, JUDr., Vít Mojžíšek, JUDr., Jan Svoboda, Fryderyk Żyła; izraelské - Arnošt Bass, PhDr.; evangelické: Józef Berger, František Budínský, Jan Geryk, Pavel Janeczek; československé: Jaroslav Kula, František Syrovátka, Josef Vrbata. Seznam členů pedagogického sboru není přesný pro nedostatek pramenů a literatury.²⁴

3.1.2 Zemská odborná hospodářská škola

²³ *Kronika českého reformního reálného gymnasia v Českém Těšíně, 1922* (zápisy do šk. r. 1931/1932). Kroniku vedl druhý ředitel gymnázia Konstantin Petřík.

²⁴ *50 let gymnasia v Českém Těšíně*, jubilejní sborník, Český Těšín, 1971, s. 13.

Výnosem Zemské správní komise z roku 1920 byla zrušena německá hospodářská škola v Chotěbuzi (založena 1872) a místo něj vznikla Zemská odborná hospodářská škola s českým a polským vyučovacím jazykem. Škola byla pouze zimní, neinternátní, vyučování omezeno pouze na teorii, protože účelové hospodářství školy včetně provozních budov, botanické zahrady a bohatého inventáře hluboce zpustlo, učitelský sbor byl zcela nedostatečný, někdy vyučoval všem předmětům sám ředitel, ten vedl administrativu i účetní agendu. Je podivné, že škola nezanikla. Z prvního ročníku vyšlo pouze 7 posluchačů, v dalších letech činil průměru necelých 13 absolventů (43 % z počtu absolventů někdejší německé školy). Z toho důvodu existovala jen jedna třída, ve které se vyučovalo dvojjazyčně, látka vyložena česky, byla ihned opakována polsky, což zpomalovalo tempo vyučování. Malý počet zájemců o studium na této škole byl z důvodu nemožnosti ubytování pro mimo těšínské studenty, konkurence zemědělské akademie v Cieszyně a v Novém Jičíně. V roce 1924 byla škola přeložena z Chotěbuze do Českého Těšína.

Škola zakoupila 3 činžovní domy v Českém Těšíně na ulici Ostravské, za poměrně vysokou cenu a vysokých nákladů na opravu a adaptaci (domy nemohly být využity zcela, v bytech nadále bydlelo 16 původních nájemníků). Škola se doslova tísnila v několika místnostech a bohaté sbírky převzaté z německé školy byly umístěny na chodbách, ve sklepech a na půdách. Škola se v roce 1932 přestěhovala do nové školní budovy na Frýdecké ulici. Jazykově oddělena škola ve školním roce 1935/1936. Počet absolventů za školní rok 1922/23 byl sedm, v 1923/24 osm, 1924/25 devět, 1925/26 sedm, 1926/27 devět, 1927/28 patnáct, 1928/29 osm, 1929/30 jedenáct, 1930/31 šest.²⁵

²⁵ *Ročenka k 40. výročí založení zemědělské školy v Českém Těšíně 1920-1960*, Český Těšín, 1960, s. 28.

4 Círky v Českém Těšíně

Religiozita města Český Těšín i celého Těšínského Slezska je poznamenána p
řítomností mnoha křesťanských církví. Na přelomu 19. a 20. století na území Těšínského
knížectví žilo 280 000 obyvatel, z toho 190 000 katolíků (120 000 Poláků, 70 000 Němců a
Čechů), luterského vyznání 80 000 (65 000 Poláků a 15 000 Němců a Čechů) a 10 000 Žid
ů.²⁶

4.1 Církev katolická

4.1.1 Život církve v Cieszyně do května 1921

V důsledku rozvoje práce v uhelných dolech na konci 19. století vzrostl na
Karvinsku počet obyvatel. Hrabě Henryk Larisch, aby zajistil obyvatelům duchovní péči,
obrátil se s prosbou o pomoc do Haliče k Továřstvu Ježíšovu. Jezuité působili od 1885
v Cieszyně a v jeho okolí, začali lidové misie a dávali duchovní cvičení v němčině a pol
štině řeholním sestrám v blízkých kláštorech. V roce 1890 zakoupili od pana Kunceho na
území dnešního Českého Těšína za 35 000 zř. dva domky s přílehlou zahradou u parku
Albrechtsalle (dnešní Masarykovy sady). Zde chtěli vybudovat rezidenci a kostel. P
ředstaveným v té době byl Paweł Rübön. Stavba podle návrhu vídeňského architekta
Ludvíka Satzkeho v novogotickém slohu začala v červenci 1891. Trojlodní prostor kostela
s transeptem²⁷ je zakončen polygonálně uzavřeným presbytářem. Materiální prostředky
jezuité získali z darů vratislavského biskupa a od arciknížete Albrechta (tito uhradili asi
polovinu nákladů) i z dalších zdrojů. Do nové rezidence se jezuité stěhovali 9. 9. 1894 a
10. 10. 1894 byl kostel Nejsvětějšího srdce Ježíšova posvěcen kardinálem Georgem
Koppem.

V příručce vratislavské diecéze na rok 1918²⁸ je uveden jako generální vikář

²⁶ ZALESKI, S., *Jezuici w Polsce porozbiorowej*. Kraków, 1906, s. 1053.

²⁷ Pronik příčné a podélné lodi chrámové.

²⁸ *Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1918*, Breslau, rok vydání
neuveđen, s. 123-127, 184.

v Cieszyně P. T. Msgr Georg Kolek. Učitelé náboženství v ještě nerozděleném městě byli – na Albrechtově německém gymnáziu Karl Berger, na polském gymnáziu Josef Londzin, Georg Juroszek, Georg Buzek, na Realschule Viktor Sifenberg, v privátním dívčím lyceu Gustav Nohel, na ostatních školách Josef Adamit, Gustav Nohel, Wilhelm Walliczek, Johann Sznurówacki, Anton Blažej, Felix Szyszkowitz. Anton Blažej je uveden jako učitel privátní katolické měšťanské školy pro chlapce a Felix Szyszkowitz pro dívky, oba na Sachsenberg, což je ulice na území dnešního Českého Těšína.

Ve farnosti Cieszyn byl superiorem P. Alois Bolke, dále zde působili P. Franz Fanik, spiritual Johann Riciński, P. Peter Gołąbek, P. Anton Czydłowski, P. Bruno Depoir, 3 laičtí bratři.

Ve městě Cieszyně sídlil také řád sester boromejek, v roce 1918 zde žilo 116 sester.

V katalogu na další rok²⁹ zůstává generálním vikářem Msgr Kolek. K učitelům a duchovním cieszynské farnosti z roku 1918 přibyli další dva - P. Josef Gliwa, P. Anton Ruczek. K boromejkám přišla jedna sesterská posila.

V katalogu na rok 1920³⁰, v jehož průběhu došlo k rozdělení města, není změna v osobě generálního vikáře, k duchovní službě byl povolán P. Franziskus Smarsły. Na polském gymnáziu místo Georga Juroszka a Georga Buzka vyučoval Rudolf Tomanek, na polské Realschule Josef Wrzol. Sester boromejek bylo 106.

Slezská zemská vláda se 16. 8. 1920 obrací na biskupskou konzistoř ve Vratislavi s tím, že římskokatolický farní úřad a vedení státní matriky se stále nalézají na polském území. Proto je zapotřebí, aby bylo učiněno co nejrychleji prozatímní opatření, až do zřízení vlastní římskokatolické fary, za účelem obstarání katolické duchovní péče a vedení matriky pro novou československou obec Český Těšín. Jediný katolický kostel v Českém Těšíně náleží jezuitům. (V obci Šibici je katolický kostel sv. Josefa svou kapacitou neodpovídající farním potřebám.) Proto žádá zemská vláda vratislavskou konzistoř o souhlas, aby mohl být jezuitský kostel využíván jako prozatímní duchovní stanice. Zemská vláda rovněž žádá československého konzula ve Vratislavi, aby prostřednictvím generála

²⁹ *Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1919*, Breslau, rok vydání neuveden, s. 127-130, 187.

³⁰ *Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1920*, Breslau, rok vydání neuveden, s. 122-126, 185.

jezuitského řádu bylo zařízeno, aby jezuiti polské národnosti byli v Českém Těšíně vyměněni za jezuiti československé národnosti, poněvadž pobyt polských jezuitů ve městě z politických důvodů nepovažuje se za žádoucí.³¹ Náboženské otázky se promítaly i do mezistátních česko-polských vztahů. Místní atmosféru vzrušovaly výměny řeholníků z Polska za řeholníky z ČSR (podle jejich státní příslušností), prováděla se šetření, zda polští mniši mají povoleno žebrať na čs. státním území apod.³²

Slezská zemská vláda v Opavě dne 19. 8. 1920 poslala dopis do Vratislavi, ve kterém žádala důstojnou knížecí-biskupskou konzistoř o seznam jmen farářů a kooperátorů s jejich nynějšími příjmy (doplnění kongruy, vztažmo plat a zvýšení příjmu).³³ V odpovědi Fürstbischöfliche Kurie in Breslau z 1. 10. 1920 byl přiložen seznam od 1. 3. 1919 do července 1920. V tomto seznamu nejsou uvedeni duchovní sloužící v české části Cieszyna.³⁴

Okresní hejtmánství v Českém Těšíně navrhlo 7. 9. 1920 Slezské zemské vládě v Opavě dvě možnosti: aby katolickou duchovní péči převzal klášter samotný s tím, že členové řádu by byli pověřeni obstarávat funkce jako vedení matriky a uzavírání sňatků. V tom případě by bylo potřeba, aby současní kněží (dva patří do Haliče, 2 jsou ze Slezska, 1 z Poznaňska, jeden z bratrů z Poznaňska a jeden z Haliče, očekává se šestý kněz Němec z Horního Slezska) byli nahrazeni českými a řád byl podroben provinciálu v Praze. Druhou variantou bylo ustanovit duchovními správci farnosti kněze, kteří jsou českoslovenští občané a t. č. působí na území polského Těšínska.³⁵

Na to odpověděla opavská vláda, že zřízení samostatné fary v Českém Těšíně pro přířařené obce Mosty u Těšína (filiální kostel sv. Antona), Šibice (filiální kostel sv. Josefa) a Chotěbuz (filiální kostel Panny Marie – Spupná Lhota) je potřeba projednat i se zúčastněnými obcemi, vysvětlit jim, že na sebe musí případně převzít povinnost placení kongruy pro faráře a nejméně pro jednoho výpomocného kněze, v úhrnu 6100 Kč (3600 Kč pro faráře, 2500 Kč pro výpomocného kněze) ročně. Za to by bylo možno farní obci Český Těšín případně ponechat patronát se všemi právy a povinnostmi tak, že by jí na obsazování fary

³¹ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3417, č. kmenové IV – 2751.

³² ZAO, PŘMO, prez., 1923, kart. 227, s. 2513.

³³ Do této doby bylo duchovenstvo ve východním Slezsku od 1. 3. 1919 placeno polským státem.

³⁴ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3399.

³⁵ Tamtéž.

dalekosáhlý vliv příslušel. Dále sdělila, že jednání ohledně používání jezuitského kostela ke katolickým církevním účelům již probíhá.³⁶

Českoslovenští obyvatelé města se domáhali, aby se v kostele Srdce Ježíšova konaly bohoslužby také v českém jazyce. Této žádosti bylo částečně vyhověno dne 7. 10. 1920, kdy se konala v kostele první česká mše svatá u příležitosti zahájení vyučování na první české obecné škole v Českém Těšíně³⁷.

V roce 1921³⁸ byl generálním vikářem stále Msgr Kolek, učiteli na Albrechtově německém gymnáziu Viktor Sifenberg, Ludwig Bierski, na dalších středních školách beze změn, na ostatních školách vyučoval katecheta Ludwig Kojzar, Eduard Rduch, Josef Adamit, Gustav Nohel, Wilhelm Walliczek, Anton Blažej, Felix Szyszkowitz, Johann Sznurawacki, Blažej a Szyszkowitz zase na školách na Sachsenbergu.

Na území cieszyňské farnosti je v katalogu poprvé uvedena rezidence jezuitů v Albrechtsalle 22, což jsou dnešní Masarykovy sady, kde jsou jako duchovní uvedeni v pořadí: P. Johann Slonkowski, spirituál P. Johann Wicinski, P. Josef Koska, P. Leopold Willimsky, 3 laičtí bratři. Sester boromejek bylo 98.

V Pamětní knize města³⁹ je uvedeno, že ke konci roku 1921 byl P. Koska administrátorem, P. Willimski německým kazatelem, kterého později vystřídal P. Ludvík Roelle, a P. Antonín Stoper řádovým knězem bez funkce.

Z dopisu Zemské vlády slezské v Opavě ze dne 26. 1. 1921 ministrově zahraničí Dr. Benešovi se dovídáme, že jezuité dají k dispozici svůj kostel pouze tehdy, jestliže bude příslušník jejich řádu fungovati jako provizorní duchovní správce případně jako farní administrátor v Českém Těšíně, že jeden jezuita československé národnosti už byl do Českého Těšína přeložen. V dopise je opět zdůrazněna potřeba výměny polských jezuitů za české, kteří ovládají polskou řeč.⁴⁰

³⁶ Tamtéž.

³⁷ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933, s. 37.

³⁸ *Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirks für das Jahr 1921*, Breslau, rok vydání neuveden, s. 125-129, 188.

³⁹ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933, s. 35.

⁴⁰ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3417, č. kmenové IV – 2751.

Dne 15. 2. 1921 napsalo Okresní hejtmanství v Českém Těšíně Slezské zemské vládě v Opavě, že obyvatelé z Chotěbuze katolického vyznání předložili protest proti připojení k budoucímu katolickému farnímu úřadu v Českém Těšíně (celkem 36 podpisů) a že hřbitov v Šibici je obecní, určený z polovice pro katolíky a z polovice pro evangelíky, jeho rozšíření je možné.⁴¹

V Českém Těšíně začala řada jednání ohledně zřízení nového farního obvodu. Z protokolu ze dne 8. 3. 1921 ze setkání, které se konalo na Okresním hejtmanství v Českém Těšíně, jehož předmětem bylo komisionální jednání stran obstaráním provizorní katolické duchovní správy a vedení matriky vyplývá, že přítomni byli: vedoucí komise zemský rada Lyonel Koschut, okresní komisař Dr. Bohuslav Bartoník, člen správní komise v zastoupení vládního komisaře v Českém Těšíně Ludvík Turza, vládní komisař v Šibici Gabriel Rusniak, vládní komisař v Mostech u Těšína Alois Bura, vládní komisař v Chotěbuzi Pavel Mruzek a člen správní komise v Chotěbuzi Jan Novák, superior jezuitského řádu v Českém Těšíně P. Jan Slonkowski, kněz P. Josef Koska, za katolický farní úřad v polském Cieszyně Msgr farář P. Jan Sikora, kníže-biskupský komisař na Morávce P. Stanislav Weissman, stavební rada za československou vnucenou správu bývalé arciknížecí komory v Českém Těšíně Ing. Jiří Dembon a předseda kostelního konkurenčního výboru v Cieszyně Václav Zeman.

Proti rozdělení katolické fary byl Msgr P. Jan Sikora. Argumentoval tím, že byl investován pro celou nedělenou farnost. V případě rozdělení žádá o odškodnění za ušlé štolové i o vykoupění pozemku ve Šibici. Ohledně vedení matrik sdělil, že od 1. 10. 1920 jsou vedeny odděleně pro československou část farnosti.

Zeman neměl proti rozdělení námitek. V kladném případě žádal, aby nově ustanovený kostelní konkurenční výbor vyjednával se stávajícím polským.

Ani Dembon neměl námitek. Patronátní právo bývalé komoře nepřisluší.

Dále byla diskutována rozloha farnosti – složená z obcí Český Těšín, Mosty u Těšína, z Chotěbuze pouze osady Lhota a Podobora, obec Chotěbuz na žádost místních obyvatel zůstane pod Těrlickem. V Šibici připadlo následkem rozdělení Těšínska ještě 8 domů z obce Błogotice, která náleží v Polsku. Rovněž do obce Chotěbuze připadlo 8 domů z polských Boguszowic. Šestnáct domů z polských obcí bude náležet do obvodu katolické

⁴¹ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3417, č. kmenové IV – 2751.

fary v Českém Těšíně, počet katolíků v jednotlivých obcích je asi následující: v Českém Těšíně 3000 duší, v Šibici asi 1114, v Choběbuzi asi 240, v Mostech u Těšína asi 690. Daňové schopnosti jmenovaných obcí se zatím nedají zjistit. Z pochopitelných důvodů bylo nezbytné, aby se obvody státní a církevní správy kryly. Proto byla zřízena provizorní duchovní správa. Za kostel duchovní správy byl vyhlédnut kostel jezuitského řádu v Českém Těšíně, jehož člen P. Josef Koska měl být pověřen funkcí administrátora, a to od 1. 4. 1921. Od tohoto data měl vést samostatně matriky a ostatní funkce. Odměna administrátora, jakož i opatření nutné kanceláře pro vedení matrik, byly záležitostí obcí ve farním okrsku. Požitky pro administrátora obnášely 250 Kč měsíčně plat, 25 Kč měsíčně p řídavek, 100 Kč měsíčně drahotní p řídavek, 500 Kč ročně nákupní p řídavek.

V obci Šibici a Mostech u Těšína byly obecní hřbitovy, které se používaly, stejně jako hřbitov v polské části Cieszyna. Bylo potřeba zříditi hřbitov v Českém Těšíně.

Kníže-biskupský komisař P. Stanislav Weissmann udal, že zřízení samostatné katolické duchovní správy v Českém Těšíně považuje za velmi nutné z hlediska církevního i státního a souhlasí s výše uvedeným. Dále žádá o urychlené přenesení matrik, které od 1. 10. 1920 vedl P. Sikora odděleně pro obyvatele žijící na československém uzemí. Vzhledem k velké vytiženosti administrátora českotěšínské farnosti bylo nutné brzy zříditi místo i pro druhého pomocného kněze z řad Tovaryšstva.

Zástupce Tovaryšstva P. Jan Slonkowski udal, že je ochoten bezplatně propůjčiti klášterní kostel k prozatímnímu užívání. Učinili také opatření k umístění farní kanceláře. Úpravu bohoslužeb vyjednal s P. Weissmannem. Byl srozuměn s tím, aby řádový kněz P. Josef Koska převzal funkci administrátora.

Přítomný Gabriel Rusniak, zástupce obce Šibice, oznámil, že obec je ochotna hradit kvótu na ni připadající ohledně placení administrátora a za vedení matrik.

Zástupce obce Chotěbuzi komisař Pavel Mruzek prohlásil, že pokud se týká Spupné Lhoty a Podobory a osmi domů připadlých Chotěbuzi z polské obce Boguszowice, souhlasí se zřízením samostatné katolické duchovní správy v Českém Těšíně a přijímá jménem obce závazky z toho plynoucí, a to přispívání na vydržování administrátora a vedení matrik.

Zástupce obce Český Těšín Ludvík Turza s výhradou schválení správní komise souhlasili se zřízením provizorní katolické duchovní správy v Českém Těšíně i s úhradou nákladů připadajících na obec spojené s vydržováním administrátora a s vedením matrik.

Pokud se týče náhrady za štolové poplatky, které mají být zaplacený dosavadnímu faráři P. Sikorovi, učinil návrh, aby tento náklad převzal náboženský fond, protože jinak by bylo obyvatelstvo dvakrát zatíženo.

Zástupce Okresního hejtmánství v Českém Těšíně Bártoník považoval zřízení samostatné duchovní správy z hlediska státně politického a administrativního za velmi důležité. Hejtmánství provedlo všechny přípravné práce, zaktivovalo kostelní konkurenční výbor a učinilo příslušné roky ke zřízení samostatného městského hřbitova.

Komisionální usnesení z jednání tohoto znění bylo doručeno 10. 3. 1921 na Slezskou zemskou vládu v Opavě:

„Se zřetelem na stávající politické poměry a bezvadný výsledek komisionelního šetření prohlašuje se zřízení provizorní katolické duchovní správy v Českém Těšíně s působností od 1. 4. 1921, exkomisione za aktivované s výhradou schválení nadřízeného úřadu. Odměna administrátora, dějž se v té formě, že obec Český Těšín vyplatí každého měsíce požitky administrátoru náležející proti refundování příslušných kvót u zúčastněných obcí Šibice, Mosty u Těšína a Chotěbuz. Totéž platí ohledně věčného nákladu na vedení matrik.“⁴²

V Pamětní knize jsou citovány tyto zápisy:

„10. 3. 1921 - VI. řádná schůze správní komise na Střelnici za předsednictví vlád. kom. Jindr. Štělovského

Jednáno o úpravě katolické duchovní správy a vedení farní matriky ve smyslu pířípisu Okresní politické správy v Českém Těšíně 15. 2. 1921, č. 301/5. Po delší debatě, při níž upozorněno bylo na to, že ve zdejší residenci jesuitského řádu působí dosud členové polské státní příslušnosti, což třeba z politických důvodů co nejdříve odstraniti, byl návrh na částečnou náhradu nákladů na katol. duchovní správu, resp. zřízení samostatné katolické fary a vedení matrik zamítnut 11 hlasy, proti 8 hlasům. Vládní komisař se proti tomuto rozhodnutí ohradil.“⁴³

Na straně 173 je tento zápis:

„26. 4. Jednání o zřízení katolické farní obce v Českém Těšíně pro československé území, patřící dříve k farnosti v Těšíně. Jednání dospělo již k usnesení, aby zřízen byl pro

⁴² ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3417, č. kmenové IV – 2751.

⁴³ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933, s. 167.

toto území farní úřad a aby založena byla farní matrika při kostele Srdce Ježíšova v Masarykových sadech.⁴⁴

Zemská slezská vláda v Opavě zaslala P. Weissmannovi dopis ze dne 21. 4. 1921⁴⁵, kde mu sdělovala, že k vykonávání bohoslužeb v Českém Těšíně je bezplatně zapůjčen kostel jezuitského řádu, stejně jako místnost pro řádného duchovní správce.

Obvod této prozatímní správy zaujímala politická obec Český Těšín, Šibice, Mosty u Těšína, Spupná Lhota, Podobora.

K ustanovení jezuity P. Josefa Kosky administrátorem nebyla shledána ze strany státu žádná překážka. Tento obdržel z náboženského fondu jemu příslušejícího požitky.

Ministerstvu školství a národní osvěty v Praze napsala Slezská zemská vláda v Opavě 21. 4. 1921, že vzhledem k panujícím politickým poměrům a potřebám katolického obyvatelstva bylo nevyhnutelně nutné zřídit alespoň provizorní duchovní správu pro obce Český Těšín, Šibice, Mosty u Těšína, osady Spupná Lhota a Podobora (poslední dvě jmenované osady patří politicky k obci Chotěbuz). Situaci velmi usnadnilo to, že se ve městě nacházel jezuitský kostel, který řád bezplatně zapůjčil pro katolické náboženské účely, ovšem za předpokladu, že až do zřízení definitivní katolické fary bude pověřen funkcí řádného duchovního správce člen jezuitského řádu, případně správcem fary. Takovým členem byl P. Josef Koska S. J., který byl české národnosti. Ve smyslu platných zákonů byly duchovnímu správci poukázány požitky z náboženského fondu počínaje 1. 5. 1921. Tato rozhodnutí schválil diecézní biskup i státní náboženská správa. Slezská zemská vláda požádala o dodatečné schválení shora naznačených opatření.⁴⁶

Dále bylo potřeba řešit náhradu štolových poplatků dosavadnímu faráři v Cieszyně, které obnášely podle šestiročního průměru z obcí nového farního obvodu 549 K 45 h ročně. Rovněž nebylo vyřešeno vlastnictví pozemku v Šibici s dosavadním nerozděleným farním obročím. Podle zdejšího názoru musely být štolové poplatky nynějšímu obročníkovi do životně vypláceny náboženským fondem, z něhož byl také vykoupen farní pozemek⁴⁷

⁴⁴ Tamtéž, s. 173.

⁴⁵ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3417, č. kmenové IV – 2751.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

4.1.2 Katolická církevní správa Těšínska

Pro usnadnění církevní správy Těšínského Slezska zřídil vratislavský biskup v roce 1770 generální vikariát, který od roku 1872 sídlil v Cieszyně. Po rozdělení města česká i polská část dále církevně patřila do německé diecéze ve Vratislavi.

Slezský odbor Národní rady československé napsal 7. 9. 1920 presidiu ministerské rady v Praze, že Těšínsko stále podléhá vratislavské diecézi, je spravováno německým generálním vikářem se sídlem v Cieszyně. Žádal o urychlené a diplomatické ustanovení českého generálního vikáře, zvláště když polonofilští kněží v osadách národnostně smíšených znamenali pro klidný vývoj živel destruktivní.

K tomu presidium Zemské politické správy v Opavě sdělilo⁴⁸, že kníže-biskup vratislavský dr. Adolf Bertram zřídil dva kníže-biskupské komisaře s plnou mocí, takže plná moc generálního vikáře cieszyňského byla omezena na území polské. Telegraficky 19. 9. 1920 podal president Zemské správy politické v Opavě zprávu, že biskup ustanovil Stanislava Weissmanna kníže-biskupským komisařem pro českou část Těšínska a preláta Josefa Neugebauera pro západní Slezsko, jehož politické smýšlení bylo označeno za naprosto bezúhonné bez ohledu na to, že byl národností německé. Arcibiskupský východoslezský komisariát měl své sídlo zprvu v Morávce a od 1. 7. 1922 v Karvinné.

Z telegramu zemského presidenta Šrámka z Opavy presidiu Ministerstva školství a národní osvěty v Praze ze dne 4. 8. 1920: „V rozřešení otázky těšínské stala se akutní otázka generálního vikářství v Těšíně. To jest obsazeno nepřátelským nám generálním vikářem Kolkem, který bude zajisté i na dále svými opatřeními rušiti nový vývoj poměrů v nám přisouzeném Těšínku. Jest známo jeho popošťování Těšínska, které za nynějšího stavu musí rozhodně přestat. Jsem si vědom toho, že odstranění generálního vikáře Kolka jest spojeno okamžitě s nepřekonatelnými obtížemi ...“⁴⁹

⁴⁸ NA, fond Ministerstva školství, 1. díl, kart. 803.

⁴⁹ Tamtéž.

Později padly návrhy, aby Těšínské Slezsko bylo spojeno s Opavou a aby tak byla vytvořena odloučená diecéze, anebo aby bylo připojeno k arcibiskupství olomouckému nebo biskupství krakovskému.⁵⁰

Na veřejné schůzi Związku śląskich katolików⁵¹ dne 8. 1. 1922 v Karvinné byla sepsána rezoluce, ve které jeho členové „protestovali proti záměru obsadit karvinskou farnost proboštem české národnosti a domáhali se rozhodně, aby byly na kostely vráceni kněží Poláci ... jako před dnem 28. 10. 1918.“⁵² Ministerstvo školství a národní osvěty tuto rezoluci postoupilo k dalšímu řízení Zemské správě politické v Opavě. Okresní politická správa ve Fryštátě podotýká, že veřejnost nemá o celé akci ani tušení a není nepřátelsky zaujata proti zamýšlenému jmenování komisaře Weissmanna farářem v Karvinné, což potvrdí deputace, složená z Čechů, Němců a Poláků, která jej půjde požádati, aby místo přijal (3. 4. 1922).⁵³

Hranice státu a hranice diecézí se neshodovaly, proto bylo ve „státním zájmu“, aby se situace řešila. Katolické duchovenstvo se postavilo proti úsilí změnit hranice diecéze. 10. 4. 1928 svolal arcibiskupský komisař prelát P. Stanislav Weissmann katolické duchovní z Těšínska, aby se k uspořádání diecéze vyjádřili. Z padesáti přítomných většina v tajném hlasování vyslovila takto: 32 duchovních se vyslovilo pro status quo, 2 pro za členění do olomouckého arcibiskupství, 10 duchovních odevzdalo prázdné lístky. Své stanovisko duchovní napsali v dopise nunciovi do Prahy. Toto vzbudilo nelibost v národním tisku, stejně jako rozhodnutí těšínských evangelíků, kteří se odmítli připojit k některé evangelické církvi v ČSR.

4.1.3 Založení Římskokatolické farnosti v Českém Těšíně

Římskokatolická farnost Český Těšín byla zřízena teprve 1. 5. 1921,⁵⁴ kdy byl komisariátem v Bratislavě diecéze pro československé území v Bratislavě diecéze

⁵⁰ KELLER, Michał, *Zmiany w strukturach organizacyjnych Kościołów katolickiego i ewangelickiego w Ślasku Cieszyńskim (1918-1937)*, s. 203.

⁵¹ Překl. Svaz slezských katolíků.

⁵² ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, karta 3401.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ KREJSA, František, *Katalog Olomoucké arcidiecéze*. Olomouc, 1986, s. 633.

jmenován první administrátor farnosti Český Těšín rodák z Hlučínska P. Josef Koska, S. J., který byl také českým kazatelem. V roce 1922 většina polských jezuitů opustila kostel i rezidenci. Kázání i pobožnosti se konaly v češtině, polštině i němčině.

Zemská správa politická v Opavě sdělila Zemské správní komisi pro Slezsko v Opavě, že počínaje 1. 5. 1921 byla prozatímně zřízena duchovní správa, dodatečně schválena výnosem ministerstva č. 39144 ze dne 28. 11. 1921, matriky byly vedeny od května 1921 v Českém Těšíně.⁵⁵

V dopise ze dne 19. 5. 1921 Stanislav Weissmann, kníže-biskupský komisař, sdělil Slezské zemské vládě v Opavě, že byla zřízena 1. 5. 1921 prozatímní duchovní správa katolická v Českém Těšíně při tamějším kostele jezuitském a za prvního duchovního správce byl ustanoven na základě dohody mezi státními a církevními úřady kněz Josef Koska, S. J. Kníže-biskup kardinál Bertram vystavil P. Josefu Koskovi dekret k jmenování duchovního správce Českého Těšína datovaný dnem 1. 5. 1921 a P. Koska se toho dne také skutečně duchovní správy ujal. K tomu datu požádal slezskou vládu o vyplácení platu P. Koskovi.⁵⁶

Zemská vláda slezská zřídila v Českém Těšíně na základě § 20 zákona ze dne 7. 5. 1874 říš. zák. čís. 58 prozatímní katolickou duchovní správu až do definitivního zřízení samostatné katolické fary tamtéž s výhradou dodatečného schválení Ministerstva školství a národní osvěty.⁵⁷

Slezská zemská vláda se dne 31. 5. 1921 dotazovala Okresního hejtmanství v Českém Těšíně na to, které národnosti a jakým počtem tamějším obyvatelstvo převáží. Žádala, aby byl podán odůvodněný návrh na užívání řeči při vedení katolických matrik v Českém Těšíně, jakož i vyjádření o jazykovém vyhotovování výtahů z matrik.⁵⁸

Na jaře 1921 Stanislav Weissmann sdělil opavské vládě, že polský farní katolický úřad nechce vydat matriky, dokud mu to kardinál z Vratislavi nenařídí, jelikož matriky jsou

⁵⁵ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3590.

⁵⁶ Tamtéž, kart. 3417, č. kmenové IV – 2751.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

státní, ale i církevní.⁵⁹

Cieszyňský farář Jan Sikora požádal zemskou vládu, aby mu poukázala z náboženské matice československé jeho nárok na úbytek štol, protože od 1. 10. 1920 založil zvláštní matriky narozených, snoubenců a zemřelých pro Český Těšín. Vyřizoval přesně p řípisy českého okresního hejtmanství, předložil seznamy chlapců povinných k odvodu, vykázal čtvrtletní výkazy o pohybu obyvatelstva i seznamy dětí k očkování. Jeho nárok mu byl vyplácen po dobu jeho činné služby od 1. 5. 1921.⁶⁰

Nová farnost spadala pod arcibiskupský východoslezský komisariát v Karvinné, Archipresbyterat Jablunkov. Jako duchovní jsou v příručce na rok 1922⁶¹ jmenováni P. Josef Koska S. J., učitelé náboženství Anton Blažej a Felix Szyszkowitz, dále Karl Sobek. Jezuité v klášteře v Albrechtsallee 22 jsou uvedeni v tomto pořadí: P. Jan Slonkowski, P. Josef Koska, P. Anton Stopa, P. Ludwig Roelle, 2 laičtí bratři.

U farnosti v Českém Těšíně nejsou v příručce uvedeni učitelé náboženství. V té době se již vyučovalo na českém reálném gymnáziu a také v první obecné škole.⁶²

Ministerstvo školství a národní osvěty žádalo Zemskou správu politickou v Opavě, aby vyšetřila, zda se členové jezuitské koleje v Českém Těšíně zdržují se veškeré činnosti politické a zda nepůsobí nepřátelsky proti státu. O tuto odpověď žádala zemská vláda 30. 3. 1922 českotěšínské okresní hejtmanství. Jeho odpověď ve spisu založena není.⁶³

Presidium Zemské správy politické v Opavě předložilo dne 19. 5. 1922 Ministerstvu vnitra v Praze následující protokol:

Z protokolu sepsaného dne 8. 5. 1922 u Okresní politické správy v Českém Těšíně. Přítomni policejní koncipista A. Zwieb, a Josef Aerts, nádražní mistr v Jablukově, který vypovídal, že 24. 4. přijel z Jablunkova do Českého Těšína na zpověď. V kostele jezuitů v Aleji seděl v první zpovědnici na levé straně vchodu kněz ve stáří asi 55 až 60 let, pro šedivělých vlasů, červený v obličejí. Aerts započal zpověď, když se ho kněz ptal, jaké je

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3417, č. kmenové IV – 2751.

⁶¹ *Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirkt für das Jahr 1922*, Breslau, rok vydání neuveden, s. 138, 191.

⁶² Učitelé náboženství na gymnáziu jsou uvedeni v kapitole 3.1.1 České reformní reálné gymnasium v Českém Těšíně, bez upřesnění roku působení.

⁶³ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3417.

národnosti? Odpověděl, že je Šlonzák. Tu kněz načal nadávat: Ty jsi čechyzovaný, ty jsi renegat, tu byli a jsou Poláci, to nejsou žádní Češi ani Němci.“ Takovým způsobem nadával a kázal zmíněný kněz asi půl hodiny. Mezi jiným podotkl, že on sám je „Krakowiak“ a že zde na Slezsku jsou krom Poláků jen samí renegáti. Aerts neukončil zpověď a šel domů. Na politické správě podotkl, že kněz ho vícekrát vyzval, aby obsah kázání sdělil doma všem známým. Aerts měl nesporně dojem, že se tu jedná o politickou agitaci ve prospěch Polska.

Nato Ministerstvo vnitra podalo proti Antonínovi Stopovi trestní oznámení. Presidium Ministerstva vnitra Ministerstvu školství a národní osvěty sdělilo dne 15. 12. 1922, že trestní oznámení proti Antonínu Stopovi bylo odloženo, protože skutková podstata přečinu není v tomto případě dána. Jezuita Stopa byl odvolán během léta do Lvova.⁶⁴

Kníže-biskupský komisař Weissmann 8. 7. 1922 napsal zemské správě, že 4. t. m. p řišel za ním provinciál P. Leopold Škarek S. J. s Koskou a jiným jezuitou z Českého Těšína a sdělil mu, že jezuité svůj kostel a dům v blízké době opustí. Na jejich místo však nenastoupí jezuité z české provincie, protože to pro nedostatek řádových kněží není možné. Má se tedy ustanovit administrátor ze světského duchovenstva a nejméně jeden kooperátor, kteří by duchovní správu převzali a vedli. Jezuité jim ponechají kostel a zadní domek se zahradou, přední domek by pronajali.⁶⁵

Ministerstvo sdělilo 16. 8. 1922 Zemské správě politické v Opavě, že Janu Sikorovi faráři v Cieszyně má být vyplacena z náboženské matice mimořádná odměna 500 Kč. Jako remunerace za vedení záležitostí farního úřadu pro Český Těšín. Rovněž byla vyplacena remunerace za prozatímní vedení duchovní správy Ludvíku Bierskému, Rudolfu Tannertovi a Jindřichu Buzkovi, kaplanům v Cieszyně za prozatímní obstarávání funkcí farního úřadu a každému bylo vyplaceno 150 Kč z náboženské matice.⁶⁶

Dopisem Okresní správy politické v Českém Těšíně Ministerstvu zahraničních věcí republiky Československé v Praze ze dne 3. 10. 1922, ohledně církevních poměrů v Tě

⁶⁴ NA Praha, fond Ministerstva školství, kart. 3868

⁶⁵ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3417.

⁶⁶ Tamtéž.

šinsku, bylo sděleno, že prozatímně byla zřízena duchovní katolická správa v Českém Těšíně při jezuitské koleji, poněvadž zde po rozdělení města nebyl jiný vhodný kostel, až na malý filiální kostel v Šibici. Duchovní správou byl pověřen jezuita superior P. Josef Koska, který se narodil 24. 3. 1875 v Něm. Kravaři na Hlučínsku, je příslušný do Benešova na Hlučínsku, státní občan čsl., národnost udával českou, ač česky se teprve učil. Ovládal češtinu, němčinu a polštinu úplně. Pomocným knězem (in spiritualibus) je další řádový kněz P. Ludvík Röeller, nar. 22. 2. 1869, národnosti německé, státní občan říšskoněmecký. Tento nebyl nikdy úřady pověřen za pomocníka duchovního správce. Další řádový bratr obstarával vaření a obsluhu. Jiný kněz ve farnosti nepůsobil.

Řád byl podřízen krakovské provincii, nyní podléhal provincii pražské. V důsledku této organizační změny byli dosavadní jezuité odvoláni krakovským provinciálem až na dva výše uvedené. Všechny budovy i kostel byly majetkem řádu, který dal kostel duchovnímu správci bezplatně k užívání. Dříve kostel sloužil jen k úkolům bohoslužebným, a to kázání, čtení, mše sv., udílení svátosti pokání a sv. přijímání, kdežto ostatní se konaly řádně ustanoveným farářem v Cieszyně. Řádové budovy byly nyní patrně majetkem pražské provincie.

Řád velmi vlivně působil mezi německým i polským obyvatelstvem. Navenek zachovával určitou lhostejnost ve věcech veřejného života. V Českém Těšíně byly polské náboženské organizace, které nacházely útočiště u zdejších jezuitů. V období národnostních bojů o Těšínsko řád vystoupil z pasivity a 'dobří' katolíci poukazovali na jejich nepřístojné chování, jednalo se hlavně o kázání.

Po odvolání jezuitů se deputace spolků „Kath.Volke-Verein“ a „Związek Ślązkich Katolików“ vydaly do Prahy a do Nového Sączu, aby jednaly s polskou i pražskou provincii o ponechání dosavadních (v době jednání stále přítomných) kněží, protože pražský provinciál neměl dostatek kněží jazykově polsky kvalifikovaných.

Okresní správa navrhla ministerstvu tři možné varianty řešení vzniklé situace:

1. V Českém Těšíně bude zřízena (světská) farnost pro bývalé katolické farnosti těšínské, které leží na území československém, tuto obsadí světský farář s výpomocnými kněžími, kterým řád povolí obývat řádové budovy a používat řádový kostel pro potřeby farní a ž do osamostatnění farnosti i v těchto směrech.

Nebude na překážku, aby kromě světských kněží obývali farní budovy i řádoví kněží, pod řízením pražskému provinciálovi, kteří se dále budou věnovat řádovému povolání a budou moci užívat kostel, pokud ho nebude zapotřebí pro farní duchovní správu. Pokud pražská provincie nemá kněze jazykově kvalifikované, mohlo by snad dojít k postoupení jednoho kněze krakovskou provincií. Výběr by se musel dít opatrně (Koska).

2. Klášter obsadí nově řádoví kněží pražské provincie, pokud možno jazykově způsobilí a na řád se přenesou duchovní správa, resp. zůstane při něm jako dosud.

3. Zůstane vše při starém, dosavadní kněží zůstanou, duchovní správce (Koska) povede duchovní správu, řád bude však podroben pražské provincii.

Německo-polská veřejnost se nejvíce nakláníla třetí možnosti řešení, bašta polského výboje by ovšem nezmizela.

Též druhá úprava v sobě vlastně skrývá zmizení světského benefícia v Českém Těšíně a pohlcení řádem.

Nejlépe by státoprávním poměrům odpovídal bod 1.⁶⁷

Z národnostních a státně politických důvodů bylo nezbytné, aby příslušnost českotěšínského jezuitského kláštera k polské provincii v Krakově byla zaměněna v příslušnost k některé jezuitské provincii na území Československé republiky. To stalo se 25. 10. 1922, když byl klášter v Českém Těšíně přidělen k provincii v Praze. Podle Pamětní knihy zůstával P. Josef Koska superiorem kláštera a administrátorem fary a stal se polským kazatelem, německým zůstal. P. Ludvík Roelle a jako československý kazatel byl do Českého Těšína poslán 13. 11. 1922 P. Jan Černý, který však již v 1924 byl povolán do Prahy.⁶⁸

Administrátoru P. Josefu Koskovi byly podle zprávy z listopadu 1922 z náboženského fondu vypláceny následující obnosy:

od 1. 5. do 31. 12. 1921 - plat pomocného kněze měsíčně 208 Kč 33 h, drahotní výpomoc měsíčně 100 Kč, nouzová výpomoc měsíčně 240 Kč, nákupní přírůstek za dobu – vyplaceno najednou 833 Kč 33 h;

od 1. 1. 1922 vyplácí se měsíčně - plat pomocného kněze 208 Kč 33 h, drahotní výpomoc 100 Kč, nákupní přírůstek za rok 1922 vyplacen najednou obnosem 500 Kč.⁶⁹

⁶⁷ ZAO, fond Slezská vláda zemská v Opavě, kart. 3417.

⁶⁸ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933, s. 38.

Příručky vratislavského biskupství na rok 1923 a 1924 se mi nepodařilo získat.

Kníže-biskupský komisař dne 12. 7. 1923 sdělil Zemské správě politické v Opavě, že Jan Černý, kněz řádu Tovaryšstva Ježíšova v Českém Těšíně, byl ustanoven za kooperátora ve Starých Hamrech s povinností tuto službu konati v Českém Těšíně s platností od 16. 10. 1922, od kteréhožto dne kooperátorskou službu v Českém Těšíně skutečně zastával.⁷⁰

Dne 8. 7. 1923 se konal v Českém Těšíně sjezd polských katolíků v Československu. Ti přísahali věrnost římsko-katolické církvi a slíbili, že budou chránit její práva a zásady. Protestovali proti vyloučení nauky náboženství ze škol a domáhali se, aby byla vyučována osobami k tomu povolányými v plném rozsahu v národním, měšťanských i středních školách. Dále žádali, aby se ve farnostech, kde bydlí polský lid, konaly bohoslužby s polskými modlitbami a zpěvy, jakož i kázání v polském jazyku, a to v takovém počtu, jak toho poměr počtu polského lidu této farnosti vymáhá. Přáli si taky, aby ve farnostech s polskou většinou byla místa farářů propůjčena kněžům polské národnosti. Rezoluce sjezdu je ze dne 25. 7. 1923 a podepsali ji: Dr. W. Olszak, Babisz Adolf, Jozef Cienciala, tajemník Jan Maultz, tajemník Hubert Tesarszyk.

Ministerstvo školství a národní osvěty v Praze žádalo dne 27. 3. 1924 Zemskou správu politickou v Opavě o prozkoumání práv beneficiátů na kongruové požitky z jiných pramenů než z náboženského fondu. V příloze odpovědi předložila zemská správa ministerstvu „Výkaz ve Slezsku farních obročí, jichž beneficiátům náleží právo na kongruové požitky z jiných pramenů než z prostředků náboženského fondu, jimž však se vyplácejí drahotné příplatky z tohoto fondu“. V seznamu je na posledním místě uvedeno: jméno beneficiátu Farní obročí Český Těšín, duch. správce Josef Koska, v kolonce náboženský fond zvýšení min. příjmu dle služ. stáří – 0, a z náboženského fondu platí drah. výp. 1200 K, nák. př 500 K, nouz. výp 2880 K – vyplácena. V poznámce je uvedeno Kongruové požitky má platit farní obec, skutečně je platí zálohou náboženský fond. Na zvýšení min. p

⁶⁹ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3417.

⁷⁰ ZAO, fond Slezská vláda zemská v Opavě, kart. 3416, č. kmenové IV – 489. Data se rozcházejí s textem k poznámce ⁶³.

říjmu správe Koska nemá nároku. Výkaz je z dubna 1924. Na zadní straně výkazu je tužkou uveden také Jan Černý a vedle něj číslo 2500.⁷¹

Okresní správa politická v Českém Těšíně 30. 4. 1924 vyzvala Katolický farní úřad v Českém Těšíně, aby se vyjádřil ke stížnosti českých katolíků. K ní Josef Koska 19. 5. 1924 zdůraznil, že čeští katolíci v Českém Těšíně nemají příčinu k nespokojenosti se zdejší duchovní správou, jelikož o jejich duchovní potřeby je dostatečně, až hojně postaráno. Od 5. 5. 1921 se koná každou neděli a každý svátek české kázání o ¾ 8 hodin a po něm mše svatá s českými zpěvy. Od začátku března 1924 se koná také česká odpolední pobožnost se svátostním požehnáním. Příležitost ke sv. zpovědi mají všichni, i Češi, nejen v neděli a svátky, ale každý den. V postní době 1924 konala se česká pobožnost křížové cesty každý čtvrtek a české postní kázání každou neděli při odpolední pobožnosti. V postní době 1923 a 1924 se konala česká duchovní cvičení po celý týden a v době adventní 1923 české duchovní přednášky také jeden týden.

Po celý měsíc květen 1923 se konaly české májové pobožnosti s kázáním. Totéž i v roce 1924.

Ze tří kněží, kteří působí ve zdejší farnosti, byl jeden rodilý Čech - P. Jan Černý, který měl česká kázání. Duchovní správce ovládal češtinu a v případě potřeby zastával P. Černého. Cizím státním příslušníkem byl P. Ludvík Roelle, S. J., příslušník německé říše, který zde působil od podzimu 1921 jako německý kazatel.

Ke stížnosti Čechů, kteří se snaží dopomoci se rovnosti s Poláky, P. Koska podotýkal, že zdejší kostel Srdce Ježíšova v Českém Těšíně je výhradně majetkem řádu Tovaryšstva Ježíšova. Vystaven byl kněžími tohoto řádu a od nich bývá udržován výhradně z milodarů. Proto též jen představení mají právo rozhodovat, jaké pobožnosti a kdy se mají v tomto kostele konat.⁷²

Kníže-biskupský komisař dne 25. 8. 1924 oznámil zemské správě v Opavě, že P. Jan Černý S. J., kooperátor ve Starých Hamrech s povinností konání služby v Českém Těšíně, byl odvolán provinciálem řádu dnem 1. 9. b. r. do Prahy. Na jeho místě ustanoven kooperátorem P. František Vídenský, S. J., dosavadní český kazatel v Opavě, který taktéž ustanoven kooperátorem ve Starých Hamrech s povinností konání služby v Českém Těšíně.

⁷¹ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3403.

⁷² ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3417.

K tomu podotýkám, že výstavbu přispěl vratislavský kníže-biskup i arcikníže Albrecht. Viz 4.1.1.

Vídenskému byl poukazován plat ročně 2500 Kč, drahotní výpomoc ročně 1200 Kč, nouzová výpomoc ročně 2880 Kč.⁷³

V příručce na rok 1925⁷⁴ a jeho dodatku je uvedeno české státní reálné gymnázium a jejím učitelem náboženství byl Franz Vojtowský. Na měšťanské německé škole vyučovali Anton Blažej a Felix Szyszkowitz, na české Alois Baran.

Duchovními farnosti byli P. Josef Koska, S. J., učitelé náboženství Anton Blažej, Felix Szyszkowitz, Franz Vojtowský, katecheta Alois Baran.

V jezuitské rezidenci bydleli v té době superior P. Josef Koska, P. Franz Videnský, P. Ludwig Roelle a 2 laičtí bratři.

V dodatku příručky na rok 1925⁷⁵ jsou uvedeni: Masarykallee 22, PP. Josef Koska, Johannes Cerny, Ludwig Roelle, 1 laický bratr.

V příručce na rok 1926⁷⁶ jsou učitelé náboženství stejní jako v předcházejícím roce. V seznamu duchovních farností jsou změny: P. Josef Koska, S. J., kooperátor P. Franz Videnský, S. J., učitelé náboženství opět Anton Blažej, Felix Szyszkowitz, Franz Vojtowský, katecheta Alois Baran. Osazenstvo jezuitské rezidence je jako v katalogu v roce 1925.

Podle dalšího zdroje⁷⁷ se druhým administrátorem stal od 1. 9. 1926 český jezuita František Vídenský (do 9. 8. 1932). Německým kazatelem byl ustanoven P. Ludvík Roelle místo P. Leopolda Willimského. V Pamětní knize je jako nástupce P. Jana Černého uveden P. František Vídenský, který se stal 15. 8. 1926 Koskovým nástupcem v superiorátu a také po svém předchůdci českým kazatelem. Německým kazatelem zůstával dále P. Roelle a polským kazatelem se stal P. Jan Ladislavský. Mimo tyto duchovní byl členem konviktu českotěšínského ještě P. Josef Weis.⁷⁸

⁷³ Tmtéž, kart. 3416, č. kmenové IV – 489.

⁷⁴ *Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1925*, Breslau, rok vydání neuveden, s. 132-137, 206.

⁷⁵ *Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1925 gedruckt als nachtrag zum ausführlicheren handbuch vom jahre 1922*, Breslau, rok vydání neuveden, s. 64.

⁷⁶ *Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1926*, Breslau, rok vydání neuveden, s. 130-135, 188.

⁷⁷ *Jezuici na Śląsku Cieszyńskim*. In *Zwrot 1994*, ročník 45, č. 12, s. 23-26.

⁷⁸ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933, s. 38.

Kníže-biskupský komisař pro čs. východní Slezsko diecéze vřatislavské napsal Zemské správě politické v Opavě 16. 8. 1926, že P. Josef Koska, S. J., administrátor fary v Českém Těšíně, opustí dne 1. 9. Český Těšín. Téhož dne, že od toho dne P. František Vídenský S. J., dosavadní kooperátor ve Starých Hamrech s povinností konati službu v Českém Těšíně, je ustanoven administrátorem fary v Českém Těšíně; a téhož dne dalším písemem, že P. Jan Vladislavský S. J. je ustanoven od 1. 9. 1926 kooperátorem ve Starých Hamrech s povinností konati službu v Českém Těšíně.⁷⁹

Zemská správa na to odepsala, že P. Janu Vladislavskému se přiznávají následující požitky: plat (asi ročně) 2500 K, duch. výpomoc roč 1200, nouz. výpomoc 2880 a nákupní příz. (asi ročně) 500.⁸⁰

V archivovaném Seznamu kostelů a far ve Slezsku a patronátních poměrů při nich je Český Těšín uveden s tím, že fara a kostel je řádu jezuitů, patronát není uveden žádný. Seznam je nejspíš z léta 1926.⁸¹

Ministerstvo školství a národní osvěty zaslalo 21. 12. 1926 dopis Zemské správě politické, že v periodickém časopise Národní Politika byl uveřejněn článek „Zavedení českých bohoslužeb v obcích s českou menšinou je otázkou naléhavou“. V tomto článku je napsáno, že celá řada obcí na Těšínsku je nucena chodit na polské mše a kázání. Polští kněží buďto jazyk neovládají, nebo nechtějí vyhověti českým požadavkům. Povinností biskupského komisariátu v Karvinné je, aby tuto otázku rozřešil ve smyslu oprávnění českých občanů.⁸²

Učitelé v příručce na rok 1927⁸³ jsou totožní jako v roce 1926. Personální změny jsou velké, jak je patrné z předcházejících řádků: na prvním místě z duchovních farností je uveden Franz Vídenský, S. J., kooperátorem Johann Vladislavský, S. J., učitelé náboženství Anton Blažej, Felix Szyszkowitz, Franz Vojtowský, katecheta Alois Baran. Obyvatelé jezuitské rezidence byli superior P. Franz Vídenský, P. Ludwig Roelle,

⁷⁹ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3416, č. kmenové IV – 489.

⁸⁰ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3416, č. kmenové IV – 489.

⁸¹ Tamtéž, kart. 3411.

⁸² Tamtéž.

⁸³ *Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirfts für das Jahr 1927*, Breslau, rok vydání neuveden, s. 132-138, 193.

P. Johann Vladislavský, P. Josef Weis, 3 laičtí bratři.

Kníže-biskupský komisař píše dne 31. 1. 1927 opavské zemské správě, že v Českém Těšíně jsou nyní ustanoveni 4 kněží jezuitského řádu. Dva z nich dosud brali požitky z náboženské matice, a to jeden co správce fary, nyní František Vídeňský, druhý co kooperátor ve Starých Hamrech služebně v Českém Těšíně nyní P. Jan Vladislavský. Tito dva kněží předložili osobní výkazy 12. 1. t. r. s žádosti o přiznání trienálek. Druzí dva P. Josef Weiss a P. Ludvík Roelle výkazy nepředkládali, protože nebyli placeni z veřejných prostředků. V duchovní správě byli činni oba. Dodatečně předložil k uvedenému vyzvání svůj výkaz i P. Josef Weis a učinil by tak i P. Ludvík Roelle, který však pro něj neměl formulář.⁸⁴

V odpovědi na tento dopis stálo, že osobní výkaz těchto kněží potřebuje úřad pouze za účelem evidence, že jmenovaní nepřicházejí v úvahu pro výměr požitků podle zákona č. 122/1926.⁸⁵

Administrátor František Vídeňský za Katolický farní úřad v Českém Těšíně zemské správě dne 24. 3. 1927 napsal, že výkazy výše jmenovaní nemohou vyplnit, jelikož nejsou ustanoveni pro farní úřad. Mimo to jsou oba cizinci, tj. z jiných států, a jsou tu na pas.⁸⁶

Ve výkazu⁸⁷ rurálního benefícia církve řím. kat. v Českém Těšíně ze dne 23. 5. 1927, který pro zemskou vládu za Katolický farní úřad v Českém Těšíně vyhotovil František Vídeňský, není žádné beneficium uvedeno.

Ministerstvo školství a národní osvěty dopisem z 27. 5. 1927 žádalo po Zemské správě politické v Opavě soupis inkorporovaných far. Ta v seznamu uvedla Český Těšín s poznámkou, že farní kostel a faru spravuje prozatím residence řádu jezuitů v Českém Těšíně, která za obstarávání duchovní správy jest placena z náboženského fondu.⁸⁸

Ministerstvo dalším dopisem⁸⁹ ze dne 28. 5. 1927 vyzvalo Zemskou správu politickou v Opavě k soupisu katolických far obecních, erekcčních apod. Dopis a po

⁸⁴ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3417, č. kmenové IV 1/66.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž, kart. 3427.

⁸⁸ Tamtéž, kart. 3414.

⁸⁹ Tamtéž.

žadavky, které zemská správa rozeslala farnostem, nejsou založeny. Z následujících odpovědí administrátorů komisariátu, ve svazku založených, se dají některé otázky odvodit a následně jsou uvedeny i odpovědi českotěšínského administrátora:

1. Fara Český Těšín.
2. Od 1. května 1921, dekret J. Emin. kníže-bisk. kard. vratisl. Bertrama ze dne 1. 5. 1921, čís. 406 – Okresní hejtmanství v Českém Těšíně ze dne 25. 4. 1921 čís a - 528/13.
3. Pravděpodobně jaká jsou systematizovaná místa duchovních: jedno (administrátorské).
4. Přifařené obce a počet jejich obyvatel: Č. Těšín (obyvatel celkem 8068, v tom katolíků 5057), Šibice (obyv. 2298, katol. 1047), Mosty u Těšína (obyv. 1150, katol. 701), Spupná Lhota (obyv. 427, katol. 264), Podobora (obyv. 200, katol. 77). Farnost celkem obyvatel 12.143, katolíků 7.146⁹⁰.
5. Jak se plní závazek platiti zákonnou kongruu stanovenou předpisy platnými v příslušné době - kongrua se platí z náboženského fondu (Okresní hejtmanství v Českém Těšíně 25. 4. 1921).
6. Předepsané daně - ---.
7. Úhrn obročního jmění - ---.
8. Obsazení fary v roce 1925, počet jeho služebních let - P. Josef Koska S. J. Měl celkem 5 služebných let a 4 měsíce.
9. Obsazení fary v roce 1926 - František Vídenský S. J. Má celkem 7 služebných let 3 a půl měsíce.
10. Zda-li přifařené obce platily kongruu - ---.
11. Byla-li kongrua zvýšena - ---.
12. Výkaz jiného jmění – nepřiložen.

Tento výkaz podepsal administrátor František Vídenský.

Okresní správa politická v Českém Těšíně oznámila Presidiu Zemské správy politické v Opavě, že dle sdělení Děkanického úřadu ve Vendryni zavítá kardinál-biskup Dr. Adolf Bertram do Vendryně, kde bude ve dnech 15. – 20. 9., aby navštívil okolní farnosti (Třinec a Český Těšín) za účelem udílení svátosti biřmování a kanovníckých

⁹⁰ Údaje jsou podle výsledku sčítání lidu ze dne 15. 2. 1921.

vizitací. V Českém Těšíně měl pobývat 19. 9. od 7 do 17 hodin a 20.9. od 7 do 14 hodin.⁹¹

V čele Archipresbyterat Jablunkov stál podle příručky na rok 1928⁹² Franz Vídenský, kooperátorem byl Johann Vladislavský, katechetou byl Alois Baran, učitelé náboženství Felix Szyszkowitz a Franz Vojtovský. Jezuitská rezidence v porovnání s rokem 1927 beze změny.

Personální obsazení pro rok 1929⁹³ i 1930⁹⁴ bylo takřka totožné s tím, co je uvedeno v příručce na rok 1928. Změny byly pouze v učitelích náboženství: v roce 1929 opět vyučoval i Anton Blažej, kdežto v roce 1930 zůstal z vyučujících jen Felix Szyszkowitz.

Na území Českého Těšína se nacházel ještě jeden katolický kostel, dřevěný kostelík při vojenských barácích, které byly zbudovány za první světové války, u parku Albrechtsalee (dnešní Masarykovy sady). V tomto kostelíku se konaly katolické vojenské bohoslužby. Po rozdělení města byl kostelík proměněn ve vojenskou zátíší. Později se stal prozatímním kostelem českoslezské obce evangelické augspurského vyznání.⁹⁵ O tomto kostelíku se nezmiňuje žádná mně dostupná místní literatura. Dnes již neexistuje.

Podle sčítání lidu v roce 1930 připadá na Těšínsku na jednoho duchovního 2205 katolických občanů.⁹⁶

4.1.4 Hranice farností

V karvinském archivu jsou založeny přípisy z let 1921 - 1924⁹⁷, kdy státní úřady informovali administrátory na polské i české straně o posouvání demarkační hranice a žádali je, aby zmapovali své farnosti. Faráři jednotlivých farností (Horní Lomní, Vendryně,

⁹¹ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3414, č. kmenové IV – 2004.

⁹² *Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1928*, Breslau, rok vydání neuveden, s. 136-141, 198.

⁹³ *Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1929*, Breslau, rok vydání neuveden, s. 144-149, 201.

⁹⁴ *Handbuch des Biskups Breslau iur das Jahr 1930*, Breslau, rok vydání neuveden, s. 118-123.

⁹⁵ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933. Okresní archiv Karviná, s. 12.

⁹⁶ MIKOLÁŠ, Ludvík Jar., *Okolo biskupství českého Slezska*, číslo 1, Frýdek, 1930, s. 22.

⁹⁷ SOA Karviná, fond Okresní úřad Český Těšín z let 1850-1938, kart. 59.

Český Těšín, Mosty u Jablunkova) odsouvali vyjádření se k této otázce, protože očekávali politické hraniční změny, po nichž bude zcela jasné, do které farnosti které jednotlivé osady a domy náleží.

Presidium Zemské správy politické v Opavě dále jednalo o rozhraničení na Těšínsku a o předání rozhraničeného území. V dopise Zemské správní komise pro Slezsko v Opavě ze dne 28. 4. 1924 je uvedeno „dílčí obce Spupnou Lhotu a Oboru bylo by přidělit v celém jich rozsahu k římsko-katolické farní osadě v Českém Těšíně. O přiřazení dílu Puncova do Českého Těšína případně Koňské se jedná“ a dále „ohledně evangelíků se podotýká, že zřízením samostatných farních osad v Českém Těšíně, a to evangelické náboženské obce augš. vyznání pro polské a německé obyvatelstvo a českošlonzackého evangelického farního sboru augš. vyznání pro evangelíky české národnosti nebylo na Těšínsku přihlíženo ještě ke všem změnám, jež vyplývají ze stanovení nových státních hranic.“⁹⁸

V četné korespondenci Ministerstva školství a národní osvěty v Praze a Zemské správy politické v Opavě v roce 1924 ohledně úpravy diecézních hranic ve shodě se státními hranicemi ministerstvo žádá soupis všeho církevního majetku, diecézních i penzijních fondů.⁹⁹

V kartonu je založen i dopis Zemské správy politické v Opavě z jara 1924 veledůstojnému kníže-biskupskému komisariátu na Morávce, později v Karvinné, v němž je žádáno, aby bylo co nejdříve vyhověno zdejšímu výnosu ze dne 31. 5. 1922 o rozšíření farního obvodu – jedná se o k. ú. Boguszowice. Zpáteční dopis komisariátu zde není přiložen.¹⁰⁰

Vratislavský kníže-biskup vyzval Zemskou správu politickou dopisem ze dne 18. 9. 1928, aby byly přesně ohraničeny obvody římskokatolických far na československo-polské hranici. Ve východním Slezsku toto ještě nebylo provedeno.¹⁰¹

Z podání Zemské správy politické v Opavě Zemskému statistickému úřadu z února 1922 a srpna 1923 je patrné, že ohraničení kostelních obcí československé katolické církve (husitské), českobratrské církve evangelické ve Slezsku bylo v uvedené době v plném proudu nebylo však dokončeno.¹⁰²

⁹⁸ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3404.

⁹⁹ Tamtéž, kart. 3408.

¹⁰⁰ Tamtéž, kart. 3410.

¹⁰¹ Tamtéž, kart. 3417, č. kmenové IV – 2246.

4.1.5 Związek śląskich katolików a další katolické spolky

Karol Junga a Dr. Leon Wolf žádali 7. 10. 1920 Zemskou vládu slezskou v Opavě o potvrzení statutu ze dne 30. 9. 1920 nově vznikajícího Związku śląskich katolików. Jednalo se o politický spolek. (Karol Junga byl členem varšavského sněmu, trvale však bydlel na československém území.) Okresní hejtmanství v Českém Těšíně se k tomu 15. 3. 1921 vyjádřilo takto: „Činnost spolku je čistě protistátní a pod rouškou katolicismu chce vésti iridentu v republice.“ Ve statutu je uvedeno, že cílem společnosti je zachování polského ducha v katolickém, politickém, hospodářském, kulturním a sociálním dění. Členem mohl být každý plnoletý čsl. občan, polské národnosti. Proti rozhodnutí slezské vlády ze dne 16. 7. 1921, kterým bylo zakázáno utvoření spolku, se 30. 7. odvolali k Ministerstvu vnitřních věcí v Praze. Dne 25. 9. zemská vláda vzala založení spolku na vědomí. Spolek se 3. 12. 1921 konstitoval.¹⁰³ Tento nově vzniklý spolek navazoval na polský náboženský katolický spolek Związek śląskich katolików se sídlem v Cieszyně, který byl povolen 1883, stanovy byly změněny 30. 3. 1896.¹⁰⁴

Stanovy německého politického katolického spolku Katholischer Volksverein, sídlo v Českém Těšíně, byly schváleny 17. 5. 1921, spolkový prapor byl povolen 18. 5. 1925.¹⁰⁵

Před rozdělením města byly na území Cieszyna povoleny tyto náboženské katolické spolky: Dziedzictwo Błogosławionego Jana Sarkandera dla ludu polskiego na Śląsku (d ř. Heredität des heiligen Johann Sarkader für das deutsch redende Volk Schlesiens), datum povolení 10. 6. 1873 (1873-1913 a 1918)¹⁰⁶, Polski Związek Niewiast Katolickich, povolen 1910, faktický vznik 1911, Zjednoczenie polskiej młodzieży katolickiej na Śląsku (1913), Związek katolickiej młodzieży, dříve Bund christlicher Arbeiter-jugend, datum povolení 13. 6. 1906.¹⁰⁷

¹⁰² Tamtéž, kart. 3435, č. kmenové IV-1769.

¹⁰³ ZAO, fond KNV Ostrava, kart. 376.

¹⁰⁴ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 1382, č. inv. 1330.

¹⁰⁵ Tamtéž, kart. 4749, č. inv. 2292.

¹⁰⁶ Tamtéž, kart. 4687, č. inv. 2290.

¹⁰⁷ ZAO, in Spolkový katastr politického okresu těšínského, Zemská vláda zemská v Opavě.

4.1.6 Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Českém Těšíně

Ve městě Cieszyně sídlily sestry kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Na území nově vzniklého Českého Těšína stál jejich dům na ulici Frýdecká. Podle Pamětního spisu¹⁰⁸ zde byla zotavovna pro staré sestry a německý sirotčinec. V tomto spisu jsou podrobnosti o jednotlivých ústavech v olomoucké a brněnské diecéze, o Českém Těšíně další podrobnosti uvedeny nejsou.

V roce 1923 Milosrdné sestry sv. Karla Boromejského prostřednictvím Kníže-biskupského komisaře v Karvinné P. Stanislava Weissmanna oznámily Zemské správě politické v Opavě dne 6. 3., že Jeho Eminence pan Kardinál a kníže-biskup vratislavský, zmocněn papežským reskriptem ze dne 23. 1. 1923, nařídil rozhodnutím ze dne 13. 2. 1923 zřízení nové československé provincie Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, k níž patří všechny domy této kongregace nalézající se v hranicích československé republiky a patřivší dříve k mateřinskému domu třebnickému nebo které budou založeny. Provinciálním mateřinským domem nové provincie ustanovil klášter v Albrechticích (Olbersdorf), kdež také vlastní noviciát pro československou provincii zřídil. Ministerstvo školství a národní osvěty žádalo Zemskou správu politickou v Opavě o prošetření, kolik domů patří k nově zřízené československé kongregaci. V odpovědi na tuto otázku P. Weissmann uvedl soupis domů kongregace (ze dne 10. 4. 1923), kde však budova v Českém Těšíně nebyla uvedena, pouze dům pro rekonvalescenty se sídlem v Mostech u Těšína. Proti rozhodnutí kardinála vzešla interpelace poslanců R. Heegera a H. Jokla, že usazení jeptišek sv. Boromea v Albrechticích ve Slezsku naruší dosavadní život obce. Tehdejší představenou byla Cordula Garfu, československé národnosti, která se česky podepisovala Kordula Gafronová.¹⁰⁹

Na seznamu řeholnic kongregace ze dne 8. 8. 1924 je u jména filiálky Český Těšín

¹⁰⁸ BREJCHA, Leander, Pamětní spis o katolické charitě (milosrdné lásce) v zemi moravsko-slezské, Brno, 1930, s. 113-116, 131.

¹⁰⁹ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3448, č. kmenové IV-150.

uvedeno 6 sester, 2 příslušnosti československé, 3 německé, žádná polské a 2 národnosti československé, 2 německé a 2 polské. (Součet sester podle příslušnosti neodpovídá počtu sester na originálu seznamu.)¹¹⁰

Na seznamu ze dne 14. 8. 1924 je uvedeno 7 sester, 2 příslušnosti československé, 4 německé, 1 polské a 2 národnosti české, 3 německé a 2 polské.¹¹¹

Dle usnesení ze dne 3. 11. 1926 na návrh kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Českém Těšíně povolil soud na nemovitostech vložené v pozemkových knihách Český Těšín – Brandýs – dříve v Mostech při právu vlastnickém opravu sídla majitele z Teschen na „Český Těšín“.¹¹²

4.2 Československá církev v Českém Těšíně

Vláda Československé republiky prohlásila 15. 9. 1920 církev československou za církev státem uznanou. První náboženská obec v okolí města Český Těšín vznikla v Radvanicích, založena byla již 15. 1. 1920 jako vůbec první náboženská obec této církve v ČSR, schválena 28. 5. 1923. Původní vytvořená diecéze se jmenovala moravskoslezská, od ní se od 8. 11. 1922 odpojila diecéze ostravská, zvaná též slezská. Ministerstvo školství a národní osvěty dne 27. 10. 1924 sdělilo Zemské správě politické v Opavě, že Těšínsko bylo začleněno do diecéze slezské.¹¹³ Správcem ostravské diecéze byl jmenován Ferdinand Stibor, biskupem byl zvolen 9. 12. 1923. „Byl jediným farářem ve Slezsku, který přes nejpřísnější zákaz vratislavského biskupa zapisoval matriční záznamy česky a s polskými úřady jen česky úřadoval.“¹¹⁴ Český Těšín nebyl zasažen mohutnými přestupy do této církve, podle sčítání lidu ze dne 15. 2. 1921 žilo ve městě 15 věřících československého vyznání.

Okresní správa politická v Českém Těšíně ze dne 4. 4. 1928 sdělila Zemské správě politické v Opavě, že ve správním obvodu neexistuje žádná samostatná náboženská obec

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3448, č. kmenové IV-762.

¹¹³ Tamtéž, kart. 3435, č. kmenové IV-1769.

¹¹⁴ SEKANINA, Fr., *Album reprezentantů všech oborů veřejného života československého*, Praha, 1927, s. 1031.

československé církve, nýbrž že příslušníci církve z obcí zdejšího okresu jsou přiřazeni k náboženským obcím čl. obce v Doubravě a v Radvanicích. Ve dvou seznamech obcí čl. však u Radvanic není žádná zmínka o Českém Těšíně. Oba seznamy pocházejí už z února 1924.¹¹⁵

Podle Schematismu československé církve z roku 1933¹¹⁶ do obvodu náboženské obce Doubrava spadal celý těšínský politický okres kromě obcí: Dolní Domaslavice, Horní Domaslavice, Hnojník, Hradiště, Komorní Lhota, Soběšovice, Tošanovice, Třanovice spadaly pod duchovní správu v Radvanicích u Moravské Ostravy, Dolní Bludovice a Šumbark pod náboženskou obec Suchou Prostřední, která byla schválena 19. 11. 1928. Obce Dobratice, Těrlicko, Prostřední Bludovice z českotěšínského okresu nebyly ve Schematismu zařazeny.

Sídlem duchovní správy byla Doubrava ve Slezsku, náboženská obec schválena výnosem ministerstva školství a národní osvěty 29. 5. 1924, č. j. 19 040/24-VI. Právo matrik obci uděleno 18. 2. 1925, č. j. 462/IV. Ustavující valná schůze náboženské obce se konala 15. 8. 1924. Zakladateli byli (přípravným výborem): Damian Kondělka, Ant. Piprek, Fr. Švenda, Ludvík Rett, Jan Kaňa, Josef Schwarz, Rudolf Pěčonka, Ondřej Voznica.¹¹⁷

Na listině založené v Zemském archivu v Opavě je však napsáno, že státní schválení náboženské obce Dombrová se sídlem v Dombrově je 12. 11. 1923 čís. 132861-23-VI, v poznámce je uvedeno: prozatímně též Lazy, Suchá, Č. Těšín a celý politický okres těšínský.¹¹⁸

Od začátku trvání 2. 3. 1921 do 10. 9. 1922 působil jako duchovní v obci Martin K řeháček, od 17. 9. 1922 do 30. 9. 1923 Václav Zdražila, od 1. 10. 1923 do 30. 6. 1929 Ignác Olšanský, od 1. 7. 1929 do doby vydání schematismu Jaroslav Kula. Obec postavila a 4. 11. 1928 otevřela svůj Husův sbor. V době vydání Schematismu neměla organizovanou jednotu mládeže ani odbory.

¹¹⁵ ZAO, fond Slezská vláda zemská v Opavě, kart. 3435.

¹¹⁶ *Schematismus československé církve 1933*, ročník první, Praha, 1933, s. 401.

¹¹⁷ *Schematismus československé církve 1933*, ročník první, Praha, 1933, s. 401.

¹¹⁸ ZAO, fond Slezská vláda zemská v Opavě, kart. 3435.

V dopisu faráře náboženské obce Dombrová Martina Křeháčka ze dne 13. 3. 1922, č. j. 365, je zpráva o stavu příslušníků farnosti, adresát není uveden. V jejím posledním bodě píše, že diaspory (Lutyně, Fryštát, Dětmárovice, Těšín) mají dohromady 200 duší, celá farnost 4026. Není patrné, kolik jich žije v Českém Těšíně. Dále se farář zmiňuje o spoluužívání kostela v Dombrové, který obec vystavěla a vydržovala, stejně jako římskokatolického kněze. Obec tedy chtěla rozhodovat o spoluužívání kostela, který polský obecní výbor podvodně daroval bez vědomí občanstva římské církvi. Navíc „příslušníci československé církve v Dombrové a okolí jsou živel státotvorný na demarkační čáře proti výboji polskému a proti germanismu“.¹¹⁹

V Kronice Církve československé Náboženská obec Doubrava¹²⁰ je první zmínka o Českém Těšíně až na schůzi rady starších dne 9. 11. 1935, kdy byl ustanoven místní výbor v Českém Těšíně. Dle zápisu 29. 1. 1936 bylo rozhodnuto uspořádat v Českém Těšíně informativní schůzi. Schůze se konala 9. 2., ale pro malou účast nedošlo k ustanovení výboru. Ke konci roku 1934 čítala náboženská obec Doubrava 3 578 příslušníků církve, v četně Českého Těšína. Až od druhé poloviny roku 1937 byly bohoslužby v Českém Těšíně vždy prvou nedělí v měsíci. K osamostatnění došlo až 11. 2. 1949.

4.3 Pravoslaví

Na Těšínsku se k této církvi hlásili převážně emigranti ze SSSR, kteří ze přicházeli za prací.

4.4 Protestantská církev

4.4.1 Kostel milosti v Cieszyně

Koncem 16. století bylo Těšínské knížectví takřka zcela evangelické. O přijetí

¹¹⁹ ZAO, zatím nezařazený fond Archiv Diecézní rady CCŠ(H) v Olomouci.

¹²⁰ Kronika CCŠ Náboženská obec Doubrava, psaná zpětně z podnětu ústřední rady církve od roku 1952. Kronikáři použili dostupné zápisy ze schůzí rady starších.

luterství těšínskými obyvateli se zasloužil kníže Václav Adam (1546-1579). Zavedl nový církevní řád, jímž byly vytvořeny první liturgické a organizační základy pro pozdější Slezkou církev evangelickou augsburského vyznání. V roce 1610 se jeho syn Adam Václav navrátil do lůna katolické církve, avšak evangelický kult byl v omezené míře trpěn až do vymření ženské linie těšínských Piastovců v roce 1653. Poté vyvrcholilo pronásledování evangelíků. Ti se však tajně scházeli po domech a v lesích. Odtud pramení přísloví: „Twardy jak luterska wiara spod Cieszyna.“¹²¹ V roce 1707 císař Josef I. v Altranstädtské dohodě povolil vybudování šesti chrámů (tzv. milosti, polsky z łaski danych), z nichž jeden byl v Cieszyně na Wyższej Bramě. Stavba kostela začala už v roce 1709. Význam Cieszyna jako centra luterství vzrostl.

4.4.2 Organizace evangelické církve v Těšínském Slezsku

Evangelické sbory na české straně se musely rozhodnout, co s nimi bude dál. Někteří členové cieszyńského evangelického sboru chtěli uchovat jednotu.

Dne 20. 12. 1918 byl pro část Těšínského Slezska pod polskou správou založen samostatný Seniorat Śląski, který obsáhl území po obou stranách řeky Olše a byl podřízen konzistoři Evangelické církve ve Varšavě. Vedení se ujal farář Franciszek Michejda, pastor náveský.¹²²

Usnesení Rady velvyslanců v Paříži ze dne 28. 7. 1920 nařizovalo určení státní hranice mezi Polskem a Československou republikou. Na základě nově vzniklé politické situace po rozdělení Těšínského Slezska stávající evangelické polsky orientované sbory vyslaly do Prahy deputaci, která na ministerstvu předložila petici s podpisy členů s přáním, aby mohli nadále patřit do cieszyńského evangelického sboru, nebo aby jim bylo usnadněno přecházení hranice na pobožnosti do kostela Jezusowego¹²³, mohli tak být dále spojeni s polskou církví. Deputace dále požadovala, aby jim byl povolen nový název „Polský seniorát evangelické církve augsburského vyznání v Československu“; jejich žádost byla zamítnuta. Ne všichni evangelíci takovou petici podepsali, někteří se báli represí, které by

¹²¹ Překl. Pevný jak luterská víra v Těšíně.

¹²² Dnešní Jablunkov-Návsí.

¹²³ BERGER, Józef, *Ewangelicki Zbór cieszyński po podziale Śląska w roku 1920*, Český Těšín, 1930, s. 13.

mohly přijít. Sám sbor v Polsku vynaložil nemalé úsilí o to, aby nedošlo k odtržení československé části od mateřského sboru. Vyšel vstříc požadavkům čs. státu a zavedl od počátku roku 1921 zvláštní matriky pro československé občany a kopie předával koncem roku příslušným čs. úřadům.¹²⁴

V Národním archivu v Praze jsou archivovány prohlášení a seznamy podpisů věřících z obcí Mostů, Ropice, Kocobeca, Końske, Ligotky, Podobory, Koniakowa, Dolnego i Górnego Żukova, Olbrachcic, Niebor, Stanisłowic, Wielopoly, Kojkovic, Sibice, Mistrzowic, Trzanowic, Grodziscia, kteří chtěli zůstat ve svém kostele milosti v Cieszyně. Seznamy jsou ze srpna a září 1920. Na základě těchto podpisů žádali o zachování jednoty a celistvosti cieszyňského sboru, dále aby nebyly kladeny překážky členům sboru, kteří se zúčastní bohoslužeb v kostele, přicházejí ke křtu, na pohřeb, svatbu, aby bylo členům sboru dovoleno se podílet na autonomní správě kostela a zde platit kostelní poplatky, a až do doby, než bude ustanovena státní československá matrika, aby se tato vedla v Cieszyně odděleně pro obyvatelstvo Československa.¹²⁵

Senior Franciszek Michejda svolal na 16. 8. 1920 konferenci presbyterů evangelických sborů do Třince. Byl projednáván vznik nových evangelických církví v Československu, a to: Deutsche Ewangelische Kirche in Böhmen, Mähren und Schlesien a Českobratrské církve evangelické a eventuální připojení se k nim. Tuto eventualitu viděli účastníci konference jako naprosto nepřijatelnou. Sbory tedy vystoupily z Církve evangelické augsburského vyznání v Polsku a sloučily se ve vlastní Augsburskou církev evangelickou v Československu. Jednalo se o sbory v obcích v Bystřici nad Olzou, Dolních Bludovicích, Komorní Lhotce, Návší, Orlové a Třinci. S tímto rozhodnutím však československá vláda nesouhlasila a rozhodnutím ze dne 5. 11. 1920 podřídila sbory seniorovi Martinu Haasemu z Opavy. Ten do 13. 7. 1923 plnil funkci vrchního představeného těchto sborů.¹²⁶ Po jeho smrti se vztahy v jednotlivých sborech značně zhoršily, což je patrného v další části práce. Nespokojenost sborů vzrostla, když byl tento seniorát připojen k Německé evangelické církvi v Čechách a na Moravě. Sbory vládní

¹²⁴ ŘEHÁK, Jiří, *70 let evangelického kostela a. v. v Českém Těšíně na Rozvoji*, Český Těšín, 1996, s. 7.

¹²⁵ NA Praha, fond Ministerstva školství, 2. díl, kart. 3639.

¹²⁶ Slezská zemská vláda sdělila evangelickému farnímu úřadu augsburského vyznání v Návší u Jablunkova, že nemůže učiniti žádného opatření v tom směru, aby v Návší stávající polský seniorát byl uznán státem. Zmíněné evangelické obce obstarával senior v Opavě. In NA, fond Ministerstva školství, 2. díl, kart. 3639.

rozhodnutí dopisem z října 1920 neuznaly¹²⁷ a po smrti Franciszka Michejdy považovali za svého seniora Josefa Folwarczneho.¹²⁸

Evangelická náboženská obec a. v. v Českém Těšíně pojímající v sobě t. č. polské a německé obyvatelstvo ustavila se dne 22. 3. 1922. Na schůzi seniorátu v Orlové 6. 4. 1922 upustili od původního názvu 'polská' a usnesli se, že seniorát slezský bude nosit název: Augsburgská církev evangelická ve východním Slezsku v Československu.¹²⁹ V meziválečném období stát neschválil žádný návrh církve předkládané církevní ústavy.¹³⁰ Vydal jen Základní a přechodná ustanovení Augsburgské Církve Evangelické ve východním Slezsku v Československu (viz Příloha I), která vyšla ve vyhlášce Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 13. 7. 1923. Seniozem církve se stal orlovský pastor Józef Folwarczny (1863-1927), po jeho smrti farář Oskar Michejda z Trince (1865 – 1966). Nejprve nosil titul senior, později superintendent.

Ze slezských sborů se po vzniku ČSR k Deutsche Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren und Schlesien přihlásily sbory ve Frýdku, Ostravě a Bohumíně, ačkoli i v těchto sborech se kromě bohoslužeb německých konaly pravidelně bohoslužby jazyce polském.

Po rozdělení města se kostel i farní úřad evangelické církve nacházel na polské straně, kde žilo 8500, na českém břehu řeky 9000 duší. Tento velký počet 'českých' evangelíků zůstal bez kostela, bez místa ke shromažďování a mohl navštěvovat kostel v polské části města. Aby věřící mohli přejít hranici, museli si kupovat jednorázové propustky, jejichž získání nebyla jednoduchá ani levná záležitost. A tak na hranicích bylo vidět, jak věřící spěchají do „svého“ kostela na polské straně řeky Olše.

První bohoslužby se v Českém Těšíně konaly německy v den reformace v říjnu 1922 v sále Střelnice, polsky o Vánocích téhož roku. Dne 2. 7. 1923 byla podepsána smlouva

¹²⁷ NA Praha, fond Ministerstvo školství 1918-1949, kart. 3936, č. inv. 2096, sign. 18158/20.

¹²⁸ Ten byl německé národnosti, ale energicky se zasazoval pro jednotu evangelíků na Těšíně.

¹²⁹ Na Těšíně žilo 80-85 % evangelíků polské národnosti. Polské národnosti byla i většina členů Křesťanské společnosti a Spolek rozhodných křesťanů byl také aspoň ze začátku téměř výlučně polský. Některé námitky proti diskriminaci polských evangelíků byly oprávněné (viz neschválené návrhy na novou církevní konstituci). Do doby, než slezský seniorát získal svou vlastní konstituci, jediným právně zavazujícím dokumentem byla církevní evangelická ústava ze dne 9. 12. 1891.

Za účelem ochrany polských národních práv evangelíků byla založena v roce 1927 Evangelická matice Třanovského, která vydávala časopis Slezský evangelík.

¹³⁰ SZYMECZEK, Józef, *Stát a církev na Těšíně (1945 – 1949)*, s. 9.

s Adolfem Walkem o pronájmu hospodského sálu na Ostravské ul. č. 15. Sbor dostal administrátora v osobě faráře Michalika z Ostravy.

4.4.3 Rozkol v evangelické církvi v Českém Těšíně

Mezi evangelickými věřícími v Českém Těšíně byla velká nejednota, zvláště národnostní. Proto z jednoho kostela v Cieszyně vznikly v Českém Těšíně tři oddělené sbory, které byly v prvních letech existence označovány jmény svých zakladatelů a prvních kazatelů, sbor německé církve na Rozvoji byl sborem „Zahradníkovým“, polský sbor na Nivách slezské církve „Bergerovým“ a sbor českoslezský na Frýdecké vstoupil do dějin jako sbor „Gerykův“.

Poněmčená část místního slovanského obyvatelstva zorganizována v lidové straně v té době vedené Josefem Koždoněm, se již dávno necítila dobře v cieszyńském sboru. Viditelně jim chyběl bližší vztah ke kostelu milosti v Cieszyně. Začali sbírat podpisy za vytvoření nového odděleného sboru v Českém Těšíně, o čemž oficiální zástupce církve neinformovali. Veřejnost se vše dověděla z dopisu Zemské vlády slezské v Opavě starostovi Českého Těšína z 14. 2. 1921 a z dopisu městského zastupitelstva několika těšínským Němcům, jmenovitě Fuldovi, Koždoňovi a dr. Cichemu.

Ze zápisu VI. řádné schůze správní komise na Střelnici za předsednictví vládního komisaře Jindr. Štělovského, která se konala 10. 3. 1921, je patrné, že členové evangelických sborů (obecních zastupitelstev a presbyterií) bydlících na československém území za přítomnosti referenta kultu při Zemské politické správě v Opavě Dr. Koschuta se shodli na usnesení, aby byla vytvořena samostatná evangelická obec augsburského vyznání. Na následné schůzi přípravného evangelického presbyteria, která se konala 29. 3., byl zvolen kurátorem Pavel Kajzar z Kojkovic a zapisovatelem Karel Hoffmann. Úkolem zvolených bylo, aby připravili volbu nového zastupitelstva.¹³¹

Na zasedání 13. 3. 1921 byli pozváni pouze muži, kteří měli důvěru Josefa Koždoně.

¹³¹ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933, s. 168.

Presbyterstvo a zastupitelstvo sboru v Cieszyně na konferenci pozvány nebyly ani o něm nebyly uvědoměny. Předsedající Koźdoń předložil zúčastněným argumenty pro založení odloučeného sboru v Českém Těšíně, přirozeně ze svého pohledu, a dále varoval na nebezpečí připojení sboru pod varšavskou konzistoř. Usnesení z tohoto zasedání bylo ještě týž den zasláno presbyterstvu v Cieszyně, v něm se domáhalo odloučení sboru, voleb do zastupitelstva a vytvoření matričního úřadu. Farář Karoľ Kulisz k tomu uvedl, že usnesení není nikým podepsáno a nerespektuje česko-polskou úmluvu z 29. 11. 1920, na setkání nebyl navíc pozván nikdo z oficiálních právních zástupců sboru československé části.

Na zasedání sborového zastupitelstva v Cieszyně po rozdělení města konaného téhož dne 13. 3. 1921 referoval farář Karoľ Kulisz o situaci sboru a navrhl plán k řešení opírající se o Úmluvu ze dne 29. 11. 1920, kde článek 27 zaručoval společné užívání kostela a farních služeb. Jeho projekt navrhoval, aby věřící augšpurského vyznání žijící trvale na československém území získali speciální propustky, aby farní úřad v Cieszyně byl nadále vedl matrikové knihy a jeden z úřadujících proboštů měl vždy československou příslušnost.

Z pověření Zemské vlády slezské v Opavě se dne 20. 3. 1921 uskutečnilo v Hotelu Central za přítomnosti zástupce zemské vlády dr. Koschuta setkání členů zastupitelstva i presbyterstva z československé části cieszynského evangelického sboru. Ti měli připravit volbu budoucího řádného zastupitelstva a presbyterstva v nově vznikajícím sboru. Zúčastnění se shodli na tom, že až do srovnání vztahů je uznán Seniorát Śląský v čele se seniorem Martinem Haasem a že bude dodržována evangelická církevní ústava ze dne 9. 12. 1891. Ani toto setkání však podle některých členů vedení nemělo právní váhu, protože bylo organizováno z politických pohnutek a nebyli pozváni všichni zástupci, aby tak byla zajištěna pro německá většina při hlasování.

Při hlasování o přijetí protokolu ze dne 4. 6. 1921, na kterém byly rozepsány volby do zastupitelstva sboru na 23. a 30. 11., protokol nebyl přijat. O skutečnosti vytvoření odloučeného sboru byl sbor v Cieszyně uvědoměn teprve 2. 8. 1921.

Přesto byly nové volby do zastupitelstva evangelické obce v Českém Těšíně vypsaný a nové presbyterstvo usneslo následující:

- a) Soupis voličů a další nutné spisy mají být do 25. 9. hotové a uložené u sborového sekretáře.
- b) Ty obce, ve kterých spisy do 25. 9. nebudou uloženy, jsou povinny informovat o tom vedení a uložit spisy do 2. 11.
- c) V době od 2. 11. do 5. 11. budou spisy u presbyterstva v každé obci i ve sborovém sekretariátu k nahlédnutí.
- d) V době do 16. 11. je presbyterstvo povinno prozkoumat vznesené námitky a připravit volební lístky.
- e) V neděli 16. 11. budou volby do zastupitelstev ohlášeny formou veřejných ohlášek ve všech obcích. Volby se uskuteční v sále na místní Střelnici v Českém Těšíně pod předsednictvím sborového kurátora v daných termínech:
 1. z obcí od Cieszyna vzdálených, a to z Albrechtic, Hradiště, Stanislavic, Mistřovic, Koňakova, Třanovic, Třince, Koňské, Kojkovic, Ropice a Vělopolí v neděli dne 23. 11. od 9 hodin,
 2. z obcí bližších městu: Svibice, Chotěbuz, Mosty, Horní a Dolní Žukov a z Českého Těšína v neděli 30. 11. v 9 hodin na tomtéž místě.
- f) Presbyterstvo je povinno podle církevní ústavy na dalším ve smyslu církevní ústavy na dalším setkání schválit seznam členů navržených do zastupitelstva sboru a určit počet zastupitelů v jednotlivých obcích.

Proti tomu byl vydán rekurs prostřednictvím kurátora Kajzara z Kojkovic. Senior Josef Folwarczny vznesl 14. 9. 1921 dopisem zn. senj. 43/1921 protest k opavskému seniorovi. Vyzval jej, aby se celou věcí zabýval, uvedl vše do právních kolejí, aby jmenoval administrátora a vyhlásil nové oficiální volby. Senior jmenoval pastora Michalika z Moravské Ostravy administrátorem českotěšínského sboru.

Senior Folwarczny vyzval 2. 2. 1922 presbyterstvo v Českém Těšíně k rozhodnutí o budoucnosti sboru. Z dopisu seniora Haaseho adresovaného dne 15. 3. 1922 ks. seniorovi Folwarcznemu se dovídáme, že 19. 3. má proběhnout zasedání presbyterstva v Českém Těšíně. Zde mělo dojít také k dohodě, ke kterému seniorátu se českotěšínský sbor připojí.

Na zasedání dne 9. 9. 1923 presbyterstvo schválilo usnesení následujícího znění:

„Evangelický sbor a. v. v Českém Těšíně na základě ostravských usnesení ze dne 2. 11. 1922 stále trvá na připojení k některé z evangelických církevních organizací na území státu, a to k slezskému seniorátu evangelických sborů, a zároveň bude spolupracovat s vedením německého evangelického sboru v Československu. V průběhu dvou let, tj. do roku 1925, chce ve spolupráci s oběma vedeními najít formu organizace společné činnosti v obraně evangelických zájmů. Pro případ, že ke zdárné spolupráci nedojde, českotěšínský sbor si vyhrazuje právo zaujmout v této věci nové stanovisko.“¹³² Dále sbor žádal, aby nedošlo ke změně v osobě administrátora sboru. Nový českotěšínský pastor by měl být schválen opavským i orlovským seniorem.

Po vyřízení nutných právních záležitostí bylo přistoupeno k povolání kněze. To se stalo aktuální i proto, že 9. 7. 1922 zemřel cieszyňský pastor Jerzy Kubaczka. Byl vyhlášen konkurs na místo pastora v Českém Těšíně, který by měl za povinnost kázání Božího slova a vedení bohoslužeb v českotěšínském sboru. Přihlásilo se několik kandidátů, kteří měli kázání „na zkoušku“ v cieszyňském kostele, ale žádný nebyl vybrán.

Na návrh pana Kajzara z Kojkovic byl vyzván Paweł Zahradnik, rodák rovněž z Kojkovic. Bez rozmyšlení a bližších informací bylo rozhodnuto: Zahradnik byl vybrán. Volba proběhla během dvou nedělí, a to 30. 9. a 7. 10. 1923. Z odevzdaných platných 594 hlasů získal Zahradnik 554 hlasy¹³³. V Evangelickém kalendáři na rok 1990 je uvedeno, že hlasovalo 554 hlasů a všichni pro Zahradnika.¹³⁴

Opavský seniorát dopisem ze dne 24. 11. 1923, dopis č. 598, potvrdil usnesení presbyterstva českotěšínského sboru ze dne 9. 9. a propustil českotěšínský sbor.

Seniorát v Orlové dopisem ze dne 25. 11. 1923 vzal na vědomí připojení českotěšínského sboru, dopis č. 129. V dopise vyjadřuje radost z členství českotěšínského sboru v církvi evangelické na Těšínském Slezsku. Seniorát v Orlové žádal, aby současný administrátor ks. Michalik nadále spravoval svůj úřad v Českém Těšíně, a to až do instalace nového zvoleného pastora.

Nový českotěšínský pastor Paweł Zahradnik v den své instalace, která proběhla dne

¹³² BERGER, Józef, *Ewangelicki Zbór cieszyński po podziale Śląska w roku 1920*, Český Těšín, 1930, s. 30.

¹³³ BERGER, Józef, *Ewangelicki Zbór cieszyński po podziale Śląska w roku 1920*, Český Těšín, 1930, s. 31.

¹³⁴ Evangelický kalendář 1990 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín, 1989, s. 82.

13. 4. 1924 v cieszyńském kostele, kázal na text sv. Matouše 10, 34: „... nepřišel jsem dát svůj pokoj, ale meč ...“ V čele sboru vedle faráře v té době stál starosta města Českého Těšína Jozef Koždoń, zároveň dirigent pěveckého sboru.

Dne 31. 1. 1925 proběhlo zasedání presbyterstva, kde byly projednávány návrhy presbytera Cichého na zřízení místa vikáře s platem 9000 Kč a ustanovení katechety pro přílehlé obce, který by také pomáhal v duchovní službě. Důraz byl kladen na to, aby vikář byl československé příslušnosti. Tyto byly kromě jednoho hlasu jednomyslně přijaty, jeden hlas se při hlasování zdržel. V diskusi vystoupili presbyterové Kaleta, Cieńciała, Cichy, Santarius, kurátor a vedoucí sboru.

Na zasedání 22. 2. 1925 byla znovu řešena otázka vytížení pastora, který slouží každou neděli 1-3 bohoslužby v Českém Těšíně, v polském Cieszyně nebo na kazatelských místech a nemá nikoho, kdo by ho v době jeho nepřítomnosti zastoupil, a tak sbor trápí duše, které odcházejí za Gerykem.¹³⁵ Dále nebylo možné získat kazatele pro odpolední pobožnosti. A navíc bylo potřeba organizačně pracovat na věci vzniku nového sboru a stavbě nového Božího domu. V diskusi se o slovo přihlásil presbyter Sobiesław Cieńciała a přečetl prohlášení, které podepsalo 11 mužů. Podepsaní zástupci sboru nechtěli budovat nový kostel a neviděli potřebu povolání druhého duchovního. Prohlasili, že jejich podpisy se opírají o mínění lidu, kteří chtějí raději dále navštěvovat kostel v Cieszyně. Jiní zase nechtěli platit poplatky, které by se se stavbou ještě zvýšily. Na vysvětlenou předsedající dodal, že poplatky na rok 1924 byly vysoké, protože během posledních 2 let byly placeny v minimální výši, a kvůli tomu se zvýšil dluh na výši 40 000 Kč.

Pastor Paweł Zahradnik předsedal sborovému zastupitelstvu dne 1. 3. 1925. Zdůrazňoval nutnost povolání vikáře. Na námitky, že členové sboru budou v důsledku jeho přijetí platit vyšší poplatky, podal vysvětlení, na co všechno byly loňské poplatky vyčerpány: zařízení nově vzniklé českotěšínské modlitebny a kanceláře, nákup matrikových knih a kancelářských potřeb, stěhování a bytové zařízení pastora bytu, což byly jednorázové finanční potřeby, které se již v dalších letech nepředpokládaly. Možnost mít společného vikáře pro cieszyńský i českotěšínský sbor senior cieszyńského sboru odmítl. Presbyter Sobiesław Cieńciała opět vystoupil s protestem ve věci přijetí vikáře, sestavování rozpočtu

¹³⁵ Farář českoslezské církve v Českém Těšíně.

a proti přípravě stavby budovy kostela. Předložil jeho písemnou podobu s podpisy 27 presbyterů a zástupců, kteří složili své úřady a vystoupili ze sboru.

I přesto na tomto zasedání bylo jednohlasně schváleno místo vikáře. Dále se ještě diskutovalo o financování stavby budovy kostela, která mohla být financována pouze z darů a peněžních příspěvků.

Z výše uvedených řádků je patrné, že Zahradnik usiloval o získání vikáře. Svůj záměr odůvodňoval tím, že sám nezvládá službu v Českém Těšíně a na kazatelských místech zároveň a všechny další duchovní služby. Opozice, která jeho záměr neschvalovala, už svého pastora znala a ten u ní pozbyl důvěru. (Po několika letech se ukázalo, že oba duchovní stihli, kolik před nástupem vikáře pastor sám.) Opozice navrhovala uzavřít smlouvu o výpomoci s kostelem v Cieszyně. Návrhy opozice, aby se o sporných otázkách diskutovalo, nebyly německoslezskou menšinou přijaty.

4.4.3.1 Finanční hospodaření

Senior ks. Józef Folwarczny k dopisu ze dne 18. 11. 1924 píše o finančních problémech evangelické církve a. v. ve východním Slezsku a předkládá preliminář sborů, kde je zahrnut i Český Těšín s rozpočtem: příjmy 30 000 Kč a výdaje 130 000 Kč (nejsou uvedeny dluhy). Na to reaguje Okresní správa politická ve Fryštátě dne 13. 2. 1925, že finanční stav polské církve evangelické je velmi dobrý, finanční zatížení na rodinu je asi 30 Kč na rok, kdežto v jiných církvích evangelických průměrně 200 Kč na rodinu. Probošt Zahradnik ve svém dopise z 12. 2. 1925 píše, že finanční situace sboru je tíživá, protože majetek sboru při rozdělení města zůstal na polské straně. Za rok 1924 předložil vyrovnaný preliminář.¹³⁶

Zemská správa politická v Opavě vyzvala okresní správy, aby se vyjádřily k celkové finanční situaci církve, a k tomu, v jakém hmotném postavení se nalézají její duchovní správcové, v jaké výši průměrně ročně zatížen jest každý příslušník této církve, pokud jde o jeho pravidelné církevní příspěvky, jaké je přibližné církevní jmění, vůbec kapitál, hypotekární zatížení apod. Podle Okresní správy politické v Českém Těšíně ze dne 14. 2.

¹³⁶ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3412.

1925 ve městě nebyl kostel evangelického sboru a. v. vůbec. Prozatímní úprava modlitebny stála 23 000 Kč, za stavební místo mělo být zapláceno 160 000 Kč. Příjmy duchovních správců se skládaly z pevného platu a ze štolového a jiných příspěvků; konkrétně v Českém Těšíně: fixum VIII. hod. třída dle státních úředníků, duchovní byl ženatý a měl jedno dítě. Co se týkalo sborových příspěvků, byly v některých sborech augsburské církve evangelické ve východním Slezsku v Československu vyměřeny pevně, jinde dobrovolné, někde byly jiné dávky (lavičné), v Českém Těšíně od 17-1 700 Kč ročně, úhrnem asi 100 000 Kč. Sbor v Českém Těšíně ocenil nemovitý majetek i s kostelem na 240 000 Kč, movitý majetek na 8 000 Kč. Odhad rozpočtu na rok 1925 byl v Českém Těšíně následující: příjem 78 930,92 Kč, výdaje 78 930,92. Zadlužení sboru je 23.000 Kč.¹³⁷

4.4.4 Održení evangelíků polské národnosti

Presbyterové a zástupci, kteří z českotěšínského evangelického sboru 1. 3. 1925 odešli, se obrátili na orlovského seniora evangelické církve Folwarczneho. Informovali ho o dění ve sboru a o svém plánu založit nový sbor v Českém Těšíně. Ten je vyzval, aby mu zaslali písemné prohlášení, kolik věřících chce nový sbor organizovat.

Senior znal situaci v Českém Těšíně od začátku a zaujímal nestranné stanovisko. Vyzval 3. 3. 1925 faráře Zahradníka o vyjádření k situaci ve sboru. Ten se mu v dopise z 5. 3. 1925 omlouval za své mlčení tím, že presbyterstvo zatím nezaujalo k současnému dění stanovisko a přislíbil, že až se tak stane, pošle zprávu.

Do zasedání 15. 3., kterého se zúčastnilo 27 mužů, bylo posbíráno 3000 duší, konkrétně v Českém Těšíně 50. Bylo potřeba povolat do služby nové prozatímní zástupce a presbytery, kteří by obstarávali potřebné záležitosti a byli věrni tradici slezských sborů. Prozatímní zástupci zvolili kurátorem Rudolfa Cicheho z Albrechtic a jeho zástupce Jana Kubora z Koňské a Sobiesława Cieńciału z Mistřovic. Dále bylo potřeba do povolání pastora zaměstnat sekretáře sboru. Pan Jaś z Vělopolí informoval, že Jan Unucka, vlastník průmyslového objektu v Českém Těšíně, je ochoten propůjčit sboru jeden pokoj ve svém domě na prozatímní sborovou kancelář. Shromáždění presbyterové vyslali delegaci

¹³⁷ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3432, č. kmen. IV-53.

k orlovskému seniorovi, aby přednesla deklaraci a poprosila o uspíšení potvrzení sboru.

Senior Józef Folwarczny na deklaraci reagoval dopisem ze dne 22. 3. 1925. Připomněl tvořícímu se sboru, jmenovitě kurátorovi Rudolfu Cichemu, církevní ústavu a podmínky založení nového sboru: k vytvoření nového sboru je potřeba vykázat zajištění finančních prostředků pro duchovní službu a výuku náboženství. Tyto prostředky jsou zajišťovány hlavně placením ročních poplatků členů nově tvořícího se sboru. K tomuto závazku se v deklaraci podepsáni konkrétně nevyjádřili. Senior je vyzývá, aby tak učili dodatečně.

Následující den zaslal Józef Folwarczny farnímu úřadu v Českém Těšíně dopis, č. 59, zda existuje možnost, případně jaká, další spolupráce obou částí sboru. Probošt Zahradník mu dopisem ze dne 26. 3. 1925, č. 409, sdělil, že od začátku existuje ve sboru rozdílnost v zaujetí stanoviska na jedné straně Němců a Slezanů a na druhé straně Poláků. První skupina toužila po nezávislosti sboru, po vybudování vlastního Božího domu a vůdci věřících polské národnosti zaujali opozici. Došlo prakticky k neplnění závazků s mandátem presbyterů a zastupitelů sboru (agitace proti placení kostelních poplatků, činnost směřující k odtržení ostatních vsí atd.). V listopadu roku 1924 pozval presbytery polské národnosti na konferenci, kde jim vyložil dopad duchovního rozbití sboru a prosil je, aby upevňovali sbor. On sám prohlásil, že se bude snažit o udržení sboru v seniorátu orlovském a je ochotný spolupracovat s těmi z polského tábora, kteří se ke sboru staví loajálně.

Úřad presbyterů evangelického sboru a. v. v Českém Těšíně napsal 2. 4. 1925 dopis, č. 491, evangelickému seniorátu a. v. v Orlové, který podepsali kurátor Koždoń, sekretář Hoffmann a předsedající probošt Zahradník, ve kterém na základě znění církevní ústavy podali návrh na disciplinární opatření pro některé polské presbytery, kteří s vedením nesouhlasili. 'Opozice' se totiž před plánovanými zasedáními 22. 2. a 1. 3. sešla, aby zaujali stanovisko k situaci, která ve sboru nastala.

Zatím se dne 19. 4. 1925 v lokálu 'Ziemia' v Českém Těšíně na ulici Tovární konalo zasedání prozatímního polského zastupitelstva. Výsledkem byl dopis adresovaný seniorátu do Orlové, ve kterém přítomní vyjádřili své důvody, proč odešli z českotěšínského sboru. Obsahem dopisu byly návrh polských věřících:

1. Vytvořit nový sbor pod názvem „Evangelický sbor kostela Ježíšova a. v. v Českém Těšíně“.
2. Do něj mají patřit evangelíci a jejich rodiny ze Slezského Těšínska, které leží po rozdělení v obcích na československé straně.
3. Obyvatelé, kteří chtějí vytvořit nový sbor, přijímají na sebe závazek udržování tohoto sboru.
4. V Českém Těšíně chtějí zřídit kancelář, zajistit svého duchovního, aby mohly být v šechny duchovní služby důstojně zajištěny. Vše chtějí zřídit v souladu s československým právem.
5. Důvody pro utvoření samostatného sboru evangelického a. v. jsou následující:
 - a) po rozdělení byl sbor vytvořen hlavně německými evangelíky žijícími na území dnešního Československa, jejichž touhou bylo oddělení se od evangelického kostela v Cieszyně. Ti intrikami získali většinu v zastupitelstvu sboru, přestože podle počtu osob tvoří procentovou menšinu. Na zasedáních tito zastupitelé nechtěli projednávat důležité záležitosti. Na zasedání dne 22. 2. 1925 předložil Sobiesław Cieńciła prohlášení podepsané 11 členy sboru a toto prohlášení němečtí zastupitelé prohlásili za zcela bezúčelné.
 - b) Většina zastupitelstva sboru, která však neodpovídala podílu počtu věřících, ukázala nechuť k připojení sboru ke slezskému seniorátu, přestože všechny sbory v okolí města k tomuto seniorátu patří. Na základě nátlaku zastupitelstvo svolilo k připojení sboru k tomuto seniorátu, ale jen dočasně na dva roky s tím, že potom může dojít ke změně.¹³⁸
 - c) Většina zastupitelstva sboru chtěla vybudovat nový kostel. Financování takové budovy je dost nákladné, což byla velká finanční zátěž pro členy církve, zvláště v době hospodářské krize. Historický kostel v Cieszyně na Wyzszej bramě mohl nadále sloužit všem evangelickým věřícím. V létě 1924 deputace sboru žádala v Opavě prezidenta Šrámka o zpřístupnění kostela na Wyzszej bramě. Prezident žádal o předložení písemné žádosti, toto však zastupitelstvo úředně nezajistilo.
 - d) V čele sboru stojí ks. Zahradnik, kterému viditelně nezáleželo na jednotě

¹³⁸ Sbor probošta Zahradnika se v té době nevyjádřil, zda zůstane nadále v seniorátu, či přestoupí k německé církvi.

sboru.

Tento dopis podepsali: Rudolf Cichy, Jan Kubok, Sobiesław Cieńciała.

4.4.5 Pokusy o smír mezi evangelíky

Seniorát se snažil situaci řešit. Požádal německoslezskou stranu o zaslání protokolů ze zasedání presbyterstva a polskou stranu o seznam informací ke stavu ve sboru. Seniorát nemohl dopustit, aby na jednom územním teritoriu byly dva sbory, proto svolal několik konferencí, jejichž cílem bylo znovusjednotit rozhádané věřící.

4.4.5.1 Konference 19. 5. 1925

Návrh na svolání konference vyšel z Zahradnikových dopisů ze dne 23. 3. a 2. 5. 1925. Přesedal jí senior Folwarczny. Přítomni byli představitelé německo-slezské strany s farářem Zahradnikem v čele a 'opozice'. Poněvadž na ni přišli zastupitelé stran nepřipraveni, nedošli k žádným závěrům. Bylo rozhodnuto svolat ještě jednu konferenci, na které měli zástupci tvořícího se sboru představit podmínky, za kterých by nadále zůstali ve sboru stávajícím.

4.4.5.2 Konference dne 30. 5. 1925

Konference se zúčastnili: senior ks. J. Folwarczny, ks. Zahradnik, Koźdoń, Zabyszczyński i Józef Santarius a také Rudolf Cichy, Jan Kubok, Sobiesław Cieńciała i Jerzy Teper.

Na výzvu seniora polská strana předložila tyto podmínky:

1. Samostatný sbor vznikl rozdělením Slezska, ale pojmáme ho jako dceru mateřského sboru na Wyższej bramě v Cieszyně. Žádáme, aby toto naše pojetí bylo úplně uznáno a naše duchovní spojení s kostelem v Cieszyně nenarušené. V praktickém životě se přizpůsobíme zákonům našeho státu.
2. Evangelický sbor a. v. v Českém Těšíně uznává, že k obřadům může sloužit kostel na Wyższej bramě; v případě, že obřady musí být vykonávány na území státu, jsou

členové připraveni spoluvybudovat důstojný sál, který bude sloužit k bohoslužbám v Českém Těšíně.

3. Netrváme na rezignaci ks. Zahradníka z místa duchovního pastýře, ale žádáme o povolání druhého pastora podle naší volby, který bude mít stejná práva a povinnosti jako ks. Zahradník.
4. Evangelický sbor a. v. v Českém Těšíně v co nejkratší době připraví nové volby do presbyterstva a zastupitelstva sboru.
5. Evangelický sbor a. v. v Českém Těšíně vstupuje definitivně do Seniorátu evangelických sborů a. v. v českém východním Slezsku a podřizuje se ústavě seniorátu.

Po jejich přečtení uvedených požadavků se vyvinula živá diskuse. Zahradník odmítl nařčení, že se odtrhl od orlovského seniorátu, tvrdil, že nejprve odtrhl třinecký farář Franciszek Michejda sbory Těšínského Slezska od opavského evangelického seniorátu a také od spolku Pokladu Gustava Adolfa. Nato polští zástupci odpověděli, že Němci se odtrhli od dávné evangelické církve, která v sobě zahrnovala všechny národnosti, a založili novou církev, jež má národní německý charakter. Co se týče spolku Gustava Adolfa, k ukončení spolupráce došlo z politických důvodů. Jeho cílem bylo totiž udržování německého ducha v německých koloniích za hranicemi Německa. Další spornou záležitostí bylo spoluužívání kostela v Cieszyně. Už dříve polští delegáti zjistili, že ani česká, ani polská vláda nenamítala nic proti spoluužívání, o čemž nepravdivě informovali němečtí představitelé své spoluvěřící, což jim teď polští věřící vyčetli. Neshodli se ani ve věci povolání druhého pastora. Vedení českotěšínského sboru připomnělo polským evangelíkům jejich nesouhlas s povoláním vikáře. Podle Poláků by povolání druhého polského faráře bylo vyvážením národnostních konfliktů.

Uplynuly dva týdny od popsané konference a německoslezský sbor nezaujal postoj k podmínkám prozatímního polského zastupitelstva. Seniorát proto vyzval německoslezský sbor dopisem ze dne 15. 6. 1925, č. 134, k vyjádření. Na to Zahradník odpověděl dopisem ze dne 22. 6. 1925, č. 659, že již dvakrát, a to 6. a 20. 6. 1925, se sešlo presbyterstvo sboru, probíralo podmínky polské strany, ale k jednoznačnému závěru zatím nedošlo.

4. 7. 1925 napsal senior opět dopis, a to, č. 154, ve kterém vyjádřil lítost nad tím, že farní úřad nechce přistoupit na podmínky prozatímního polského presbyterstva. Žádal ho

proto o vyjádření k možnosti založení samostatného polského sboru a. v. v Českém Těšíně.

Českotěšínské presbyterstvo nespěchalo s odpovědí na výzvy, naopak zaslalo seniorátu protokoly ze zasedání zastupitelstva sboru v Českém Těšíně, pod č. 715 z 27. 6. 1925, a to usnesení k povolání vikáře, o půjčce sboru na stavbu kostela, z čehož je patrné, že českotěšínské presbyterstvo dál pokračovalo i ve sporných otázkách.

Zastupitelstvo tvořícího se sboru svolalo posezení do lokálu 'Ziemia'. O probíraných tématech pak informoval časopis „Ewangelik“. Ten vyzýval věřící, aby se již nezúčastnili voleb v německém sboru a také aby nepřispívali na stavbu budovy evangelického kostela v Českém Těšíně.

Faráři Michejda a Zahradnik, jako zastupitelé českotěšínských sborů, se ještě pokoušeli o napravení vztahů. K reálným výsledkům však nedošlo. Ks. Zahradnik vypracoval projekt, který měl být cestou k uzdravení vztahů. V tomto projektu stálo:

1. Evangelický sbor a. v. v Českém Těšíně přistupuje k seniorátu v Orlové, a to na 6 týdnů. V té době polská evangelická část zaplatí povinné poplatky a vykoná sbírku na budovu kostela. Po splnění tohoto závazku bude sbor připojen k slezskému seniorátu definitivně.
2. Polská strana v těch samých novinách, ve kterých zveřejnila svůj negativní postoj ohledně budování nového kostela a povolání druhého vikáře, uveřejní nový článek s opačným názorem a vyzve věřící k aktivnímu zapojení se.
3. Polská strana souhlasí s tím, aby vedle spolku Pokladu Gustava Adolfa existoval v orlovském seniorátu Svaz Gustava Adolfa.
4. Polská strana označí za neaktuální rozebírání otázky povolání vikáře.
5. Současné složení zastupitelstva sboru zůstane beze změny 3 roky.
6. Zvolený polský pastor opozice zaujme první místo ve sboru.

O tomto projektu se Oskar Michejda zmiňuje v časopise Ewangelik (č. 46). Jeho podmínky označil za zcela nepřijatelné. Nadále se snažil o shodu mezi sbory, také ks. Andrzej Buzek, avšak bezvýsledně. Ještě v roce 1927, kdy už sbor patřil oficiálně k německé církvi, byli v německém sboru tací, kteří upřímně toužili po porozumění, např. zástupce kurátora sboru Józef Santarius.

Oficiální postoj českotěšínského presbyterstva k celé situaci byl vyjádřen v dopise, který přišel 7. 7. 1925, č. 737. Německoslezská strana nepřijala žádnou podmínku polského sboru. Nepočítala s tím, že asi 4000 duší stojí na polské straně. Zahradnik se vyjádřil, že „na veškerou práci stačí sám, že pochází ze Slezska a ovládá i polský jazyk“¹³⁹.

Na zasedání dne 11. 7. 1925 konečně schválilo presbyterstvo německého sboru (č. senj. 175/25) odpověď na výzvy seniorátu. Presbyterstvo se nemohlo vyjádřit k možnosti založení nového polského sboru, protože nemá potřebné právní poznatky. Stále žádalo o tresty pro pány Kuboka, Tepera, Cienciały a Cicheho (viz dopis z 2.4. 1925). Podepsáni Zahradnik, Koźdoń, Zabyszczan. Korespondence dále pokračovala v červenci a srpnu 1925.

Senior Folwarczny sdělil presbyterstvu v Českém Těšíně, že právo k vytvoření nového samostatného evangelického sboru náleží jemu a že má k dispozici seznam věřících, kteří touží být v polském sboru. O splnění podmínek § 15 církevní ústavy, o tom rozhoduje opět seniorát. Ten předložil seznam sborovníků (ne jmenný), podle obcí, kteří chtějí přistoupit do nového sboru, celkem 3133 duší, v tom Český Těšín 49. Šlo i o to zda presbyterstvo bude ochotno propustit své členy.

Na synodu slezského seniorátu, který se konal v Českém Těšíně dne 10. 9. 1925, delegáti německého sboru v čele se svým knězem prohlásili, že jsou na synodu jen hosté, že ze seniorátu jejich sbor vystupuje, č. senj. 213/25. Synodu se zúčastnil i dr. Koschut z Opavy.¹⁴⁰

V prohlášení stálo:

Dovolujeme si oznámit, že včerejším dnem uplynul termín provizorního přiřazení našeho sboru do orlovského seniorátu, jak znělo v usnesení zastupitelstva ze dne 26. 12. 1922.¹⁴¹ Ve smyslu toho se bude náš sbor znovu rozhodovat o své budoucnosti. Na dnešním shromáždění Seniorátu si dovolujeme být jako hosté.

Podepsáni: Zabyszczan, Zahradnik

¹³⁹ *Evangelický kalendář 1985 Kalendarz ewangelicki*, Český Těšín, 1984, s. 117.

¹⁴⁰ *Głosy koscielne*, ročník 1925, Nr. 9, s. 5.

¹⁴¹ Viz pozn. ¹²³.

Toto prohlášení vzala na vědomí Zemská vláda slezská v Opavě 13. 12. 1923.

Ve věci stížnosti Pawła Zahradnika, faráře evangelického sboru a. v. proti seniorátu v Orlové se odvolává dne 28. 12. 1925 Okresní správa politická v Českém Těšíně k Okresní správě politické v Opavě s tím, že se jedná o čistě církevní záležitost, k jejímuž rozhodování nejsou politické úřady kompetentní.¹⁴²

4.4.6 Zakládání sboru Slezské církve evangelické augsburského vyznání v Českém Těšíně

Orlovský seniorát na zasedání dne 15. 9. 1925 přijal rozhodnutí o založení polského evangelického sboru a. v. v Českém Těšíně. Téhož den v dopise, č. 222, popsal Zemské vládě slezské v Opavě nastalou situaci od doby rozdělení města a odtrhnutí se německých a slezských evangelíků od polské tradice slezských evangelíků a žádal o potvrzení nového sboru, který měl nést jméno „Zbór ewangelicki a. w. ‘Kościoła Jezusowego’ w Czeskim Cieszynie“. Senior zaslal na kraj také seznam budoucích sborovníků s tím, že prostředky na bohoslužby a výuky náboženství jsou zajištěny. Rozhodnutí a následné jednání církevní správy o uznání polského sboru v Českém Těšíně vyvolalo u věřících velkou úlevu a radost. V době osamostatňování se nového sboru navštěvovali věřící bohoslužby v mateřském kostele v Cieszyně na Wyższej Bramě.

Dne 24. 9. t. r. poslal vznikající sbor na zemskou správu prosbu o přijetí rozhodnutí seniorátu a potvrzení tohoto rozhodnutí. Tak začala tříletá epocha schvalování sboru státními úřady. Kurátor nového sboru neustále prosil seniorát, aby uspíšil získání samostatnosti sboru, který byl stále součástí německé církve (matriky, kostelní poplatky atd.). V Opavě hledali pomoc u ministerského poradce dr. Koschuta.

Organizace tvořícího se polského sboru vážla. Také ne všichni stávající pastoři

¹⁴² ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3432, č. kmenové IV-53.

sympatizovali s počínáním polské strany. Na zasedání presbyterstva dne 27. 12. 1925 se diskutovalo o vztahu ke kostelu na „Wyższej bramě“. Došli k rozhodnutí, že se zde budou nadále zúčastňovat bohoslužeb, přijímat křty, konfirmaci, pohřby a další, v Českém Těšíně však budou mít sídlo. Nejbližším krokem bylo zřízení sekretariátu, zahájení výuky náboženství v odpovídajícím sálu a povolání administrátora.

Věřící chtěli mít bohoslužby i v Českém Těšíně. Dne 6. 1. 1926 se sešlo kuratorium a obrátilo se na polskou školskou matici s prosbou o pronájem vhodného sálu a kanceláře. (Ta jim vyšla vstříc, ke spolupráci však nedošlo.) Dále přemýšleli o zakoupení pozemku pro stavbu sálu, ale z tohoto úmyslu prozatím ustoupili. Chtěli povolat pastora Tlołku, leč ani toto nerealizovali. Našli si místnost v sále továrny Jana Unucky, kterou uzpůsobili pro účely bohoslužeb. Práce byly ukončeny v prvních únorových dnech roku 1927 a posvěcena byla 6. 2. 1927. Posvěcení vykonal ks. Oskar Michejda, kázání pronesli Krzywoń a Berger. Vedle sálu byla vytvořena farní kancelář.

Žádost o státní potvrzení sboru byla podána v září 1925. O uznání bojovali polští věřící všemi prostředky: delegace, memoriály, tisk a shromáždění. Delegáti prosili i hrozili. První shromáždění se konalo v Českém Těšíně dne 24. 7. 1927 na Střelnici, druhé bylo naplánováno na červen 1928, nebylo však už potřebné. Sbor byl uznán 20. 6. 1928 rozhodnutím Zemské vlády slezské v Opavě č. IV – 1188/1. Za den jeho vzniku byl stanoven zpětně den otevření modlitebního sálu v Českém Těšíně – den 6. 2. 1927.

Hned po uznání sboru bylo přistoupeno k volbám do zastupitelstva sboru a presbyterstva. Volby do zastupitelstva se konaly 22. 7. 1928 a volby presbyterstva 12. 8. 1928. Členy presbyterstva se stali: kurátorem Jan Kubok, zástupcem kurátora Jerzy Teper, pokladníkem a sekretářem Józef Michejda. Členy zastupitelstva se stali zástupci všech obcí, které spadaly do nového sboru: Paweł Michejda, Adolf Cieńciała, Jan Gwózdź, Jan Michejda, Jan Farnik, Karol Delong, Jerzy Dziadek, Jerzy Ruśniok, Paweł Folwarczny, Paweł Zabysztzan, Jan Kubok, Karol Buzek, Adam Płoszek, Jan Kozięfek, Jan Kubisz, Jan Lazar, Paweł Chyła, Jan Suchy, Paweł Sikora, Jan Cieślár, Andrzej Mrógała, Jan Kocur, Paweł Bujok, Józef Bardoń, Jerzy Teper, Paweł Josiek, Paweł Śniegoń, Jan Adamiec, Jan Górniak, Paweł Bobek, Jerzy Kohut, Jan Kłoda, Dr. Jerzy Bałon, Jan Unucka, Paweł

Heczko, Józef Michejda, Jan Bocek, Karol Cieńciała, Jan Wojnar, Karol Jaś, Jan Sabela, Paweł Gutek, Jerzy Kaleta, Paweł Badura, Jan Michalik, Jerzy Kajfosz, Józef Poncza, Jan Josiek, Karol Bardoń, Józef Pawlica, Adolf Recmanik, Jan Nowak, Jan Lasota, Paweł Roman, Paweł Kaleta, Jerzy Josiek, Jan Kania, Jan Matula, Jerzy Pustówka, Jan Halama, Jan Lasota, Jerzy Zmuda, Paweł Błahut, Jan Kubeczka, Jan Nikodem, Jan Szczyrba, Jan Kadłubek, Jerzy Motyka, Jan Górniak.

Polský sbor nesl název: „Zbór ewangelicki a. w. w Czeskim Cieszynie, Senjorat wschodnio-śląski“. Čítal na 3000 duší. Bohoslužby se konaly v Českém Těšíně a na kazatelských stanicích v Třanovicích a Albrechticích. Sbor tentokrát počítal s vybudováním trvalého a odpovídajícího kostelního objektu. Pastor polského sboru měl jednou za měsíc kázání v kostele v Cieszyně a tamní pastor Józef Nierostek kázal v modlitebním sále v Českém Těšíně. Věřící z českého břehu řeky Olše se pravidelně zúčastňovali bohoslužeb v kostele v Cieszyně. Každý rok konfirmandi polského sboru v Českém Těšíně slibovali věrnost Kristu a církvi před oltářem kostela v Cieszyně.

4.4.6.1 Povolání administrátora a katechety

Funkci duchovního pastýře prozatím vykonával senior Folwarczny, ale tuto situaci nebylo možné prodlužovat. Nemohl rozhodovat o vnitřním dění sboru. Po roku existence (státem ještě nepotvrzeného) polského sboru padlo konečně rozhodnutí povolání pastora. Diskutovalo se o tom na zasedáních dne 29. 5. 1926 a 7. 7. 1926. Karol Buzek z Końské navrhl Oskara Michejdu z Třince. Tento návrh byl přijat jednomyslně. Ještě téhož dne byl napsán dopis seniorátu v Orlové. Na následujícím zasedání presbyterstva byl Michejda přítomný jako administrátor sboru; státními úřady byl potvrzen v roce 1928 se zpětnou platností od 6. 2. 1927.

Dne 7. 11. 1926 navrhl administrátor Michejda povolání Józefa Bergera, tč. stipendistu varšavské univerzity ve Francii. Proti byl Sobiesław Cieńciała, že dotyčný nemá zkušenosti s duchovní službou. Návrh však prošel. Přítomní požádali Michejdu, aby se s Józefem Bergerem spojil. Po delší korespondenci Berger souhlasil s příjezdem do

Českého Těšína. Po seznámení se se sborem začal bez odkladu shromažďovat lid na různých místech sboru na pobožnosti. Presbyterstvo navrhlo bez konkurzu jednoho kandidáta, jmenovitě Józefa Bergera. Toho sbor poslední neděli v roce 1928 a první neděli 1929 vybral, a to 313 z 315 platných hlasů. Dva hlasy získal Józef Nierostek. Do Bergerovy instalace odpovědnost za sbor před úřady převzal pastor z Návsi Karoł Krzywoń jako administrátor sboru.

Dopisem Zemského úřadu v Brně ze dne 16. 12. 1930 bylo Seniorátu augsburské církve evangelické ve východním Slezsku v Československu sděleno, že výnosem ministerstva vnitra ze dne 12. 9. 1930, č. 35 634, nebylo vyhověno žádosti Józefa Bergera, duchovního správce náboženské obce v Českém Těšíně, o udělení československého státního občanství.¹⁴³ Státní správou byl potvrzen až později a instalován mohl být až 5. 6. 1933.

Konsenior Emanul Tlołka (1902-1986) od roku 1927 pracoval v Českém Těšíně a jako evangelický katecheta učil ve školách polské školské matice. Od roku 1928 působil jako vikář v polském sboru. Pomáhal svému kolegovi Józefovi Bergerovi a stal se sekretářem Svazu evangelické mládeže.

Církev si uchovala v meziválečné době úplně polský charakter. Všichni pastoři a vikáři byli Poláci. Představitelé církve na území Československa mluvili polsky.

4.4.6.2 Sporné neplacení kostelních poplatků

Tato otázka je nejtemnější kartou v dějinách českotěšínského sboru. Když seniorát uznal existenci polského sboru v Českém Těšíně, polští věřící, kteří se do něj počítali, přestali cítit jakékoliv závazky vůči německo-slezskému evangelickému sboru, ke kterému je už nic nepojilo a jehož služeb už nevyužívali. Nesouhlasili s povoláním vikáře a stavbou nového kostela. Usnesení o povolání vikáře a vybudování nového kostela navíc nebylo schváleno seniorátem, což se dovídáme z dopisu německého presbyterstva ze dne 11. 12. 1925, č. 1150, a dopisu seniorátu ze dne 14. 12. 1925, č. 272.

¹⁴³ SOA Karviná, fond Okresní úřad Český Těšín 1850-1938, číslo 67, sig. III/4, inv. č. 580, kart. 187.

Německo-slezský sbor považoval všechny evangelíky žijící v Českém Těšíně za své věřící, proto podle církevní ústavy po nich požadoval placení poplatků. V této situaci však ústava byla mrtvou literou. Věřící již nežádali žádné služby od tohoto sboru. Navíc ještě nedávno představitelé německého sboru označili polské věřící za balast a teď po nich žádali peníze. Němečtí představitelé si chtěli vynutit placení světským právem.

Dopisem ze dne 28. 6. 1927 žádá senior Jozef Folwarczny Zemskou správu politickou v Opavě o zastavení exekutivního stíhání členů, kteří se necítí být členy současného evangelického sboru v Českém Těšíně a čekají na definitivní zřízení nově se tvořícího evangelického sboru a. v. v Českém Těšíně.¹⁴⁴ Konečného vyřešení jsem se nedopátrala.

4.4.6.3 Stavba kostela

„Sborové zastupitelstvo a presbyterstvo Bergerova sboru v Českém Těšíně schválilo vybudovat kostel v Českém Těšíně. Parcela již zakoupena a od 74 sborovníků na tento účel vybráno 190 tisíc Kč.“¹⁴⁵

Základní kámen ke stavbě kostela v Annenské ulici (dneska Na Nivách) byl položen 25. 5. 1931. Kostel, jehož kapacita je 1300 míst k sedění, byl posvěcen 9. 10. 1932. Budova byla vystavěna podle návrhu architekta Eduarda Davida, který se pokusil o nenásilnou modernizaci některých prvků gotického stavebního stylu, firmou Pluskal-Riedel z Českého Těšína. Hlavní oltář kostela zhotovil známý regionální řezbář Henryk Nytra z Dolních Bludovic, počet míst k sedění je 1 300. Byl posvěcen 9. 10. 1932. Brzo na to byly zakoupeny velké varhany.

Stavební pozemek stál Kč 360 000, projekt stavby Kč 42 000 a stavba budovy bez vnitřního zařízení Kč 880 000¹⁴⁶. Bohoslužby se konaly jen v polském jazyce.

¹⁴⁴ SOA Karviná, fond Okresní úřad Český Těšín 1850-1938, sig. V/45, inv. č. 272, kart. 59.

¹⁴⁵ *Głosy kościelne*, ročník 1930, Nr. 31, s. 6.

¹⁴⁶ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín 1933, s. 43-44.

4.4.7 Připojení k Německé církvi evangelické v Čechách, na Moravě a ve Slezsku

Presbyterstvo německo-slezského sboru nepřijalo podmínky polských farníků a naopak 13. 3. 1926 schválilo usnesení, v němž se sbor připojuje definitivně k Deutsche Evangelische Kirche in Böhmen, Mähren und Schlesien. Své rozhodnutí odůvodňovalo nedůvěrou v orlovský seniorát.

Deutsche Evangelische Kirchenleitung in Böhmen, Mähren und Schlesien dne 10. 6. 1927 podal Zemské správě politické v Opavě seznam svých farářů: „Paul Zahradnik in Tsch. Teschen. – vysvěcen 4. 8. 1919, instalován 13. 6. 1924.“ Ta kontrolovala jeho osvědčení.¹⁴⁷

Wiadomości zborowe¹⁴⁸, které od roku 1928 vydával Evangelický úřad farní a. v. v Českém Těšíně¹⁴⁹, informovaly o dění v roce 1927:

V roce 1927 se narodilo ve sboru 157 dětí, z toho 10 nemanželských, 16 pochází ze smíšených manželství. Umřelo 94 osob, mezi nimi 23 dětí. Ke confirmaci, která proběhla v kostele na Wyzszej bramě, přistoupilo 132 věřících. Bylo uzavřeno 47 manželství, z toho 10 smíšených. Jedno manželství mezi evangeličkou a sektářem se po několika dnech po svatbě rozpadlo.

Z církve vystoupilo 41 osob, vstoupilo 44, přičemž je důležité sdělit, že velkou roli při vstupu či výstupu z církve hraje manželství.

Zpovídáných bylo 3314, Večeři Páně přijalo 39 osob.

Bohoslužeb bylo 106, nezapočítávajíc nauku na přípravu na confirmaci, konvertitů a další, těch bylo 469.

V roce 1927 proběhla ordinace druhé pastýřské síly dr. Davida.

Ewangelickie Stowarzyszenie pań¹⁵⁰ uspořádalo 6. 5. 1928 výlet do Podobory.

¹⁴⁷ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3415, č. kmenové IV/87

¹⁴⁸ Překl. Zpravodaj sboru.

¹⁴⁹ *Wiadomości zborowe*, Evangelický úřad farní a. v. Českém Těšíně, ročník I., květen 1928, č. 1, s. 2-9.

¹⁵⁰ Překl. Spolek evangelických žen.

20. 5. pak uspořádalo na Střelnici rodinný večírek. Výtěžek z večírku byl určen na nákup oblečení pro chudé konfirmandy.

O slavnosti nanebevstoupení Páně 11. 5. 1928 se konala v kostele první konfirmace pro 100 konfirmandů. V 8 hodin se konala pro polské konfirmandy, v 10 pro německé.

Presbyterstvo se sešlo šestkrát, zastupitelstvo dvakrát, projednávaly se hlavně prostředky na stavbu kostela. Jedině německá církev přislíbila sboru velmi výhodně nízkoprocentní půjčku, cca 160 000 Kč.

Co se týká peněz, skončili jsme v ročním zúčtování jsme překročili 13 000 Kč, k čemu je nutno připočítat splátky za stavební pozemek celkem 25 500 Kč.

Na dalších stránkách *Wiadomości*¹⁵¹ Zahradnik píše „Odpověď faráři Bergerovi“, který napadl 19. 5. 1928 v Ewangelikovi č. 20 evangelický sbor. Tento článek je velmi ironický, o ks. Bergerovi píše jako o „Pánovi“. Tvrdí, že místo studia církevní ústavy se v ěnoval místnímu plebiscitu. Na Bergerovu výtku, že evangelický sbor nezůstal v seniorátu, ale připojil se k německé církvi uvádí, že ne on, ale slezský seniorát je na vině. Seniorát slíbil, že během dvou let naváže spolupráci s německou církví, což se nestalo. K „útěku“ ze seniorátu vedly představitelé sboru hlavně věčná nespokojenost, křik, obstrukce při sestavování rozpočtu ze strany polských presbyterů.

Na svátek Petra a Pavla 29. 6. 1928 se konala poprvé slavnost položení základního kamene kostela.¹⁵² Přišlo mnoho lidí, z blízka i z daleka, vyzdobený kostel byl během německých (9.00 hodin) i polských (10.30 hodin) bohoslužeb přeplněný. Kázání na text 1 Sam 3,2-10 vyhlásil probošt z Moravské Ostravy Adolf Jesch, druhé na tentýž text na náměstíčku před kostelem měl farář Zahradnik.

Mládež 15. 7. pozvala sbor na radovánky, na kterých se zpívaly slezské písně. Čistý zisk z radovánek čítal 8 550 Kč a byl určen na kostelní nadaci.¹⁵³

Výsledky voleb do seniorátu evangelického německého kostela v roce 1929: seniorem se stal Hugon Folwarzschny, konseniorem Paweł Zahradnik, seniorátním

¹⁵¹ ZAHRADNIK, Paweł, Odpověď ks. Bergerovi. In *Wiadomości zborowe*. Evangelický úřad farní a. v. v Českém Těšíně, ročník I., květen 1928, č. 1, s. 3-6.

¹⁵² *Wiadomości zborowe*, Evangelický úřad farní a. v. v Českém Těšíně, ročník I., srpen 1928, č. 1, s. 2-9.

¹⁵³ Tamtéž, s. 7.

kurátorem prof. dr. Adamec, zástupcem seniorátního kurátora Ant. Kulisch.¹⁵⁴

4.4.7.1 Stavba kostela

Už od roku 1923 se „Zahradníkův“ sbor připravoval na stavbu kostela. Na svátek Petra a Pavla 29. 6. 1925 byl manifestačně položen základní kámen finančně nejsilnějšího německoslezského sboru pod kostel na Rozvoji. 23. 11. 1925 byla ustanovena stavební komise, 5. 12. dovezl Michejda z Mostů u Těšína prvou fůru písku a 25. 6. 1926 Jan Broda z Horního Žukova základní kámen ze Smilowskeho z Komorní Lhoty, který byl položen 29. 6.¹⁵⁵ Kostel pro 1000 míst k sezení byl dostavěn a první neděli adventní 27. 11. 1927 slavnostně otevřen. Kostelní bohoslužby konaly se v jazyce německém a polském.

Stavba kostela s velikou dvoranou a s vnitřním zařízením a kanceláří (967 m²) si vyžádala celkové náklady 1 275 000 Kč. Za stavební plochu zaplatil sbor 180 000 Kč.¹⁵⁶ Stavbu provedla firma E. Fulda z Českého Těšína podle návrhu architektů Kozička a Schöna z Bielska. Členění klenby hlavního prostoru budovy pomocí dřevěných žeber působilo ve své době velmi moderně. Farní jednopatrovou budovu u tohoto kostela vystavěla v roce 1931 firma Robert Levak z Českého Těšína nákladem 354 000 Kč. Do stavebních úprav se bezplatně zapojila část sborovníků, čímž ušetřila sboru hodně peněz. Pan Joška z Žukova ve spolupráci s dobrovolníky zadarmo vyčistil sklepy a kanály od okapů.

Na svátek Petra a Pavla roku 1929 německý evangelický sbor světil svoje nové tři zvony 90 000 Kč (prostřední zakoupili členové sboru železničáři).¹⁵⁷ Rok na to byly zakoupeny varhany za 105 000 Kč a na věži namontovány věžní hodiny. V samotném sboru bylo nasbíráno 1 686 000 Kč (do roku 1934), dary odjinud doplnily celkovou sumu na 2 104 000 Kč. Z toho bylo vydáno na stavbu kostela 1 250 000, na stavbu fary 370 000, na zvony 130 000, varhany 120 000, hodiny 30 000. Dluhy, které zůstaly, byly v několika

¹⁵⁴ *Głosy kościelne*, ročník 1929, nr. 21, s. 7.

¹⁵⁵ PSZCHOŁKA, Paweł, kopie sedmnáctistránkového polsky psaného textu, květen 1928. In ŘEHÁK, Jiří, *70 let evangelického kostela a. v. v Českém Těšíně na Rozvoji*, Český Těšín, 1996.

¹⁵⁶ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933, s. 40-42.

¹⁵⁷ *Głosy kościelne*, ročník 1929, Nr. 22, s. 6.

letech splaceny.

Presbyterium evangelické církevní obce a. v. v Českém Těšíně dopisem ze dne 30. 3. 1927, č. 380 žádalo ministerstvo školství a národní osvěty, aby státní správa převzala garanci za zápůjčku na cca 700 000 Kč na stavbu chrámu.

Zemská správa politická v Opavě dne 20. 6. 1927 zaslala Okresní správě politické v Českém Těšíně dopis, ve kterém vysvětlovala, že žádost o garanci přenechala na rozhodnutí ministerstva financí, které sdělilo přípisem ze dne 5. 5. 1927, č. 42439/I-2-b, že garanci pro půjčku nemůže zásadně převzítí.¹⁵⁸

Presbyterstvo evangelického sboru a. v. v Českém Těšíně se obrátilo na církevní správu v Jablonci o rozhodnutí, zda může pronajmout svůj kostel českoslezskému evangelickému sboru a. v. v Českém Těšíně, a to dopisem ze dne 29. 11. 1926, čísl. a-1719/4.¹⁵⁹ Odpověď není založena.

4.4.8 Svaz evangelické mládeže a další evangelické spolky

Statut Związku ewangelickiej młodzieży¹⁶⁰ ze dne 3. 4. 1911 vypovídá o činnosti svazu: vzdělávání mládeže v duchu křesťanství, její utvrzování v morálním a střídmém životě, poznávání víry a bible, udělování duchovní i materiální pomoci a rad členům; vytváření fondů, rozšiřování knih s náboženským i antialkoholickým tématem, zakládání knihoven a studoven.¹⁶¹ Významnou akcí ve směru sjednocení místní slezské mládeže byl sjezd v Parku Adama Sikory v ještě nerozděleném Cieszyně dne 20. 6. 1920.

První sjezd části československé mládeže se konal 25. 7. 1926 v Komorní Lhotce. Druhý 2. – 4. 7. 1927 v Bystřici nad Olší.

Práce svazu byla rozdělena do tří skupin: dorost, děti ve věku od 13 do 16 let a nedělní školky, tj. speciální pobožnosti pro děti, které byly uzpůsobeny jejich vnímání.

¹⁵⁸ SOA Karviná, fond Okresní úřad Český Těšín 1850-1938, číslo 67, sig. V/45, inv. č. 272, kart. 59.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Překl. Svaz evangelické mládeže.

¹⁶¹ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 4680, č. inv. 2290.

Na ten svaz pravděpodobně navázal Związek Ewangelickiej Młodzieży se sídlem v Českém Těšíně, jehož datum povolení je 3. 4. 1928 a faktický vznik 13. 5. 1928. Jednalo se o polský náboženský evangelický spolek pro mládež, jak vyplývá z jeho stanov, ty byly změněny v roce 1935. Činnost spolek obnovil po roce 1945.¹⁶²

Ve městě dále pracovaly evangelické spolky:

- Náboženský evangelický spolek Evangelischer Bund zur Wahrung deutsch-protestantischer Interessen se sídlem v Českém Těšíně, jeho střešní orgán Evangelischer Bund zur Wahrung deutsch-protestantischer Interessen, Sitz Aussig, byl povolen 29. 1. 1923, faktický vznikl 4. 2. 1925. Stanovy střešního spolku v Ústí nad Labem schválilo ministerstvo vnitra 20. 1. 1920.¹⁶³
- Náboženský evangelický spolek Evangelischer Verein se sídlem v Českém Těšíně, byl povolen 18. 5. 1923, nebyl však fakticky ustaven, v archivu jsou uloženy žádost o povolení, stanovy. Spolek měl být organizován pro obyvatele národnosti německé.¹⁶⁴
- Vzdělávací a osvětový polský spolek Towarzystwo ewangelickiej oświaty Ludowej na Śląsku¹⁶⁵ se sídlem v Českém Těšíně, datum povolení 24. 1. 1928, faktický vznik 7. 6. 1928, doba činnosti 1928-1945.¹⁶⁶ Navazoval asi na spolek Towarzystwo ewangelickiej oświaty ludowej z roku 1881.
- 17. 6. 1928¹⁶⁷ byla v Českém Těšíně založena Evangelická Matice Třanovského, jejímž cílem je šíření křesťansko-evangelické osvěty mezi evangelíky a. v. české národnosti. Na slavnosti promluvil Karol Bałon z Karviné; Matice vydává časopis Slezský evangelík.
- Vzhledem k evangelické tradici v Cieszyně s velkou pravděpodobností v meziválečné době ve městě pracoval i náboženský evangelický ženský polský spolek Stowarzyszenie Ewangelickich Niewiast (viz pozn. ¹⁴⁹), který byl oficiálně povolen 19. 8. 1936 a ustaven 11. 10. 1936.¹⁶⁸

¹⁶² ZAO, fond KNV Ostrava, kart. 376, č. inv. 262.

¹⁶³ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 4746, č. inv. 2292.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Překl. Společnost evangelické lidové osvěty ve Slezsku.

¹⁶⁶ ZAO, fond KNV Ostrava, kart. 376, č. inv. 262.

¹⁶⁷ *Głosy kościelne*, ročník 1928, Nr. 34, s. 7.

¹⁶⁸ ZAO, fond KNV Ostrava, kart. 374, č. inv. 262.

Dalšími náboženskými evangelickými spolky, které vznikly už před rokem 1918 v tehdy nerozděleném Cieszyně byly: Stowarzyszenie Niewiast, Cieszyn 1914, Verein der evangelischen Schlesier – Towarzystwo śląskich ewangelików, Cieszyn 1907, Evangelischer Gustav-Adolf Frauenverein, Cieszyn 1894-1904, dobročinný, humanitární, polský spolek pečující o mládež, Ewangelicka Rodzina Sieroca, střešním orgánem Polski Związek ochrany dzieci i opieki nad młodzieżą na Śląsku¹⁶⁹, datum povolení 30. 5. 1917, stanovy schváleny, sídlo v Cieszyně.¹⁷⁰

4.5 Křesťanské společenství

V rámci evangelické církve vznikla potřeba založit organizaci, která by mohla dále pořádat evangelizace, proti nimž bylo oficiální vedení církve. 18. 2. 1906 se sešlo asi 20 pracovníků, kteří založili Křesťanské společenství. Pastor Kulisz vypracoval stanovy, jež byly schváleny v Opavě úřadem dne 21. 11. 1906. Členové spolku programově setrvali v evangelické církvi, kde vyvíjeli řadu činností, které církev zanedbávala, tzn. organizovali biblické hodiny, tvořili pěvecké soubory, vyučovali na nedělních besídkách, rozvíjeli péči o chudé a nemocné (diakonie). Členové Křesťanského společenství byli zavázáni abstinencí od alkoholu.¹⁷¹

V roce 1920, kdy bylo rozděleno město Cieszyn, rozdělilo se i Křesťanské společenství, a to na polské (se sídlem v Cieszyně) a německé (se sídlem v Českém Těšíně). Německá část se začala organizovat hned po rozdělení. Dne 16. 5. 1920 se konalo konstitutivní zasedání, kde byl zvolen předsedou br. Urvalek, jeho zástupcem br. Hutta, pokladníkem br. Hoxea, jeho zástupcem br. Ruśniok, zapisovatelem a knihovníkem br. Gaś a dalším členem br. Poncza. O členství požádalo 38 žen.

Z Německa přišel přípis, aby se německá část neoddělila od polské, k čemuž

¹⁶⁹ Překl. Evangelická rodina sirotků, střešní orgán Polský svaz ochrany dětí a péče nad mládeží ve Slezsku.

¹⁷⁰ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 4698, č. inv. 2290.

¹⁷¹ WANTULA, Jan, *Śląsk ewangelicki w walce z alkoholizmem*, Cieszyn 1937, s. 5.

V dokumentech dochovaných v Cieszyně je napsáno, že Zarząd dóbr arcyksiążęcych v Cieszyně vyznačil obyvatelům obce, v které krčmě a kolik musí vypít vodky. Pokud vodku ve stanoveném termínu nevypili, stejně ji museli zaplatit. Od začátku 19. století začal vznikat hlavně v evangelické církvi, méně v římskokatolické, Společnosti střizlivosti.

fakticky došlo již dříve. Spolupráce však byla stále výborná – polští bratři sloužili na německých biblických hodinách. Br. Urvalek byl předsedou do roku 1921, kdy ho vystřídal br. Holexa. V říjnu 1921 sem byl přidělen kazatel Rupp, který byl stálým pracovníkem společenství. Jemu byla svěřena pastorační a evangelizační činnost a práce s dětmi a mládeží.

V březnu 1922 byla uspořádána osmidenní evangelizace, na které sloužil kazatel Pavel Wisswede. Původně byla naplánovaná do hotelu Central, ale již třetí den se musela pro velký zájem přestěhovat do většího sálu (účastníků bylo více než 600).

Německá část vypracovala v roce 1923 svůj statut, ten byl v tomtéž roce schválen. Od konce roku 1923 se pravidelně konaly biblické hodiny v Českém Těšíně.

Dne 30. 8. 1925 přijal místo kazatele Bruno Pankratz. Pracoval zde dva roky. Po něm 6. 9. 1927 nastoupil kazatel Erich Höht.

V roce 1927 se začalo organizovat i polské Křesťanské společenství na českém břehu řeky. 11. 4. 1927 byl Zemskou vládou slezskou v Opavě potvrzen statut Křesťanského společenství, který vypracovali Józef Berger, bratři Krzywoń a Klimsza. Na základě potvrzeného statutu bylo svoláno valné shromáždění do sálu těšínského sboru na Tovární ulici. „Křesťanská společnost na české straně získala v těchto dnech od státních úřadů potvrzení svého statutu a 8. 5. se konalo první zakládající valné shromáždění.“¹⁷² Hlavní přednášku měl Józef Berger. Rovněž byl zvolen první výbor, který měl následující složení: předsedou se stal Jan Firla, jeho zástupcem br. Klimsza, sekretář br. Krzywoń, jeho zástupcem br. Siwy, pokladníkem br. Wewiórka, zástupcem br. Mazur, kolportér br. Raszka, jeho zástupcem br. Motyka, knihovníkem br. Miczka. Jako poradní členové byli zvoleni Józef Berger a pracovník z Polska br. Andrzej Cymorek.

Dne 20. 5. 1929 byl zvolen nový výbor: předsedou br. Wewiórka, zástupcem br. Jan Firla, sekretářem br. Pavel Kotas, zástupcem br. Pavel Mazur, pokladníkem br. Josef Kotas, zástupcem br. Jan Mazur, knihovníkem br. Jan Kaleta, zástupcem br. Jan Starzyk, kolporéterem br. Jan Zmuda, zástupcem br. Jan Cienciala.

V roce 1930 byla vytvořena sekce nedělních škol, jejímž vedoucím byl br. Motyka. Tato sekce měla na starosti veškerou práci s dětmi, která se z počátku potýkala s nedostatky

¹⁷² *Głosy kościelne*, ročník 1927, Nr. 10, s. 8.

týkajících se s místem setkání i s odborně nepřípravenými učitelskými silami.

Pozornost byla přikládána biblickým hodinám, kde se věřící setkávali s živým Božím slovem. Ty se konaly většinou v soukromých domech. Další důraz byl kladen na modlitební hodiny. Pro misijní pracovníky byly vedeny kurzy, odborné přednášky i dějiny církve. K prohloubení duchovního života směřovaly konference, které se konaly vždy o větších svátcích. Na nich byla rozebírána témata týkající se celé církve: Moc Kristovy krve, Kristovo evangelium ve dvacátém století, Co je pravé křesťanství, ... V meziválečném období se konference konaly pravidelně 4x do roka. Po přednášce následovala diskuse a modlitba. Pěknou tradici vytvořili silvestrovské večery, kdy se věřící shromažďovali kolem Písma a k přátelským rozhovorům. Členové pořádali čajové večírky, programy byly různé. Hudební řídil Andrzej Hławiczka a po jeho smrti jeho syn Karel. Tyto večery pořádalo Společenství společně s Towarzystwem Ewangelickim a Stowarzyszeniem Niewiast Ewangelickich.

V rámci Společenství se organizovala i mládež, a to do Svazu evangelické mládeže. Na shromážděních mládež probírala své problémy a upevňovala se ve víře. Organizovala si své slavnosti a večírky, byly zakládány pěvecké kroužky, které vystupovaly na programech v chrámech, biblických hodinách, slavnostech i náboženských večírcích. Hlavními dirigenty a autory mnohých nových písní byli Andrzej Hławiczka, jeho syn Karel, Josef Kotas, Suchánek, Jadamus.

Ve dnech 31. 10. až 2. 11. 1930 uspořádalo společenství 25. výročí svého vzniku. první den bylo setkání členů, 1. a 2. 11. velká evangelizace v Jezusowym kościele v Cieszyně. Evangelium zvěstovali pastoři Michelis z Varšavy, Jan Kotula z Łodzi, kazatel Wissewede. Program připravily všechny skupiny Křesťanského společenství české i polské části.

Orgánem společenství od 1910 do 1925 byl časopis Słowo żywota, který v roce 1925 změnil název na Głosy Kościelne.

4.6 Spolek rozhodných křesťanů

Skupina bratří z Křesťanského společenství se v Německu setkala s letničním hnutím. Ti, kteří přijali letniční učení, byli z Křesťanského společenství vyloučeni. Ti pak (celkem 14) vytvořili krátce na to „Spolek rozhodných křesťanů“ (Związek Stanowczych Chrześcijan). Tito rozhodní křesťané - podobně jako členové Křesťanského společenství – zůstávali nadále formálními členy evangelické církve. Svou luterskou víru obohatili letničními prvky, na něž nekladli příliš důraz. V jejich teologii nebylo nutným důkazem křtu Duchem svatým mluvení jazyky. Je velkou zvláštností, že po celé meziválečné období zachovávali křest nemluvnat, které nosili ke křtu do evangelických kostelů. Do kostelů chodili taky kvůli sňatku nebo pohřbu.

Společnost rozhodných křesťanů byla zřízena v Třinci v roce 1910 a v tomtéž roce schválena rakouskou vládou zemskou v Opavě. Společnost prosila o zapsání do rejstříku 8. 5. 1923. Ze statutu je patrné, že členem mohou být osoby obou pohlaví. Cílem spolku je práce na obnovení lidskosti na základě bible, společné následování Krista, cvičení se v aktivní lásce mezi sebou a ke všem lidem. O zapsání žádali Karol Kaleta z Třince a Jan Glajcar z Českého Těšína. Společnost zřizovala také družinu mládeže a bdí nad jejím vývojem duševním i tělesným. Společnost podporuje mnoho materiálně chudých lidí, vydrží dvě k práci neschopné osoby a dva sirotky. Statut byl na námítky Okresní správy politické v Českém Těšíně přepracován, 30. 1. 1924 založen a 24. 2. 1924 ustaven se sídlem v Dolním Žukově (dnešní část Českého Těšína).¹⁷³

Józef Kaifosz 12. 6. 1910 žádal o schválení statutu pro polský náboženský spolek Związek dla stanowczego chrześcijaństwa w Cieszynie (Bund für entschiedenes Christentum). Cílem svazku byla humanitární osvěta a vykonávání křesťanského milosrdenství, přednášky, pomoc padlým lidem a opilcům z jejich duchovní a tělesné závislosti, starost o nemocné, sirotky, mrzáky a starce. Sídlem spolku byl Cieszyn, ale členové působili i v jeho okolí. V případě zrušení spolku majetek přechází na Społeczność chrześcijańską w Cieszynie. Bezirkshauptmannschaft in Teschen spolek povolil 28. 6. 1910 a ten se 27. 7. konstituoval.¹⁷⁴

¹⁷³ ZAO, Spolkový katastr politického okresu těšínského, Związek stanowczych chrześcijan w Czecho-słowacji, fond KNV Ostrava, kart. 379.

¹⁷⁴ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 4702, č. inv. 2290.

Ve spisu je ke spolkovým listinám přiložen dopis Okresnímu hejtmanství v Cieszyně bez data s podpisem snad Štěnal, kde autor žádal o vysvětlení, proč byl spolek povolen, když spolková činnost přesahuje stanovy (ve stanovách uvedeny pouze přednášky, rozmluvy spojené se zpěvem a modlením) a spolek zavedl pravidelné „bohoslužby“.¹⁷⁵

V třicátých letech letniční spolek zavedl trojbarevné členské průkazky. Modré obdrželi starší, kteří mohli sloužit Slovem (docházelo totiž někdy ke zmatkům, protože ke shromáždění mluvili i ti, kteří neměli co přinést, a někdy si tím řešili i osobní spory a problémy). Zelené průkazky vlastnili plnoprávní členové, kteří nějak prokázali své znovuzrození osobním životem. Držitelé žlutých průkazek byli hledající - mohli chodit na shromáždění, zúčastňovat se i některých členských shromáždění, ale nemohli chodit k Večeři Páně. Zavedení těchto průkazek letniční odůvodňovali zmatky, které byly vyvolány ve sborech „rozhodných“ některými cestujícími evangelisty (ti totiž za znovuzrozené považovali všechny, kteří se pomodlili „modlitbu spasení“ bez viditelného pokání, naproti tomu letniční byli názoru, že hříšníci při pokání by si měli nad svými hříchy „pořádně zaplatat“, tzn. změna života by měla být zcela viditelná).

V 1919 se pod patronací pastora Kulisze sešly zvláštní konference ve snaze o znovu sjednocení Křesťanského společenství a Svazu rozhodných křesťanů, výsledku však nedosáhly. V meziválečném období se Svaz postupně vzdaloval evangelické církvi a ve 30. letech někteří rozhodní křesťané z církve vystoupili.¹⁷⁶

Časopisem Svazu rozhodných křesťanů byl „Głos prawdy“ vydávaný v letech 1919-1939 a určený pro věřící z české i polské části Těšínska.

Ve svazu pracovala také mládež odděleně Svaz mládenců a Svaz děvčat. Jejich hlavní náplní bylo organizování biblických hodin, biblická dramata (např. Jeremiášův pláč nad Jeruzalémem na silvestra 1918/1919¹⁷⁷). Nemocní členové mládeže vykonávali drobné ruční práce, z jejichž výtěžku byla financována vlastní činnost nebo misie. V roce 1921

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Po nástupu komunistického režimu a zákazu náboženských spolků „rozhodní křesťané“ hledali církve, do níž by mohli vstoupit. Na likvidační valné hromadě Svazu rozhodných křesťanů konané 22. dubna 1951 bylo jednohlasně usneseno připojení k Jednotě českobratrské, od roku 1967 má název Církev bratrská.

¹⁷⁷ PASEK, Zbygniew, *Związek stanowczych chrześcijan*, Kraków, 1993, s. 82.

byla provedena reorganizace svazů a setkání začala být koedukována. Po několika letech se ale vrátily staré praktiky.

4.7 Českoslezská církev v Českém Těšíně

V neděli 27. 2. 1921 sloužil v Českém Těšíně v budově české školy na Frýdecké ulici v klášteře sester boromejek poprvé české evangelické bohoslužby Jan Geryk, který působil od října 1920 jako katecheta na českých školách v Orlové a okolí. Byl pozván několika umírněnými evangelíky, aby se ujal duchovenské práce v Českém Těšíně. Už před tím se pokoušel farář Alex. Winkler z Frýdku proniknout na Těšínsko a vytvořit několik středisek českých bohoslužeb na východ od Frýdku. Při druhých bohoslužbách v Českém Těšíně za 14 dnů byli přítomni i farář Winkler, Adam Pandor a skupina členů frýdeckého sboru. V ten den bylo zvoleno prozatímní presbyterstvo za předpokladu, že zde vznikne brzo samostatný sbor. Ve škole byly slouženy bohoslužby do konce školního roku. Brzy jedna třída školy nestačila, proto Ministerstvo národní obrany propůjčilo Gerykovu sboru dřevěnou kapli uprostřed vojenských baráků¹⁷⁸ na břehu Olzy. Dne 2. 10. 1921 byla kaple „posvěcena“ a stala se provizorním útlukem sboru na dobu 7 let a 8 měsíců. V pamětní knize je citován zápis IX. řádné schůze správní komise na Střelnici, jež se konala 9. 6. 1921 a předsedal jí vládní komisař. J. Štelovský: „4. 10. 1921 je počátek konání bohoslužeb Českoslezské církve v dřevěném kostelíku ve vojenských barácích.“ K založení sboru došlo 11. 12. 1921 a formálně byl připojen k církvi českobratrské evangelické se sídlem v Praze. Nový sbor nesl název Českoslezský evangelický sbor a. v.¹⁷⁹ Katecheta a farář Jan Geryk¹⁸⁰ byl zvolen farářem těšínského sboru a 10. 12. 1922 instalován.¹⁸¹ Geryk nebyl zasažen národnostními vášněmi a ani později nezasahoval do politického dění. Neznal povahu zdejšího lidu ani jeho jazyk, což ho brzdilo v pastoračních činnostech. Geryk se nemohl opřít o místní českou inteligenci, poněvadž zpočátku zde žila jen polská nebo německá. Jádro sboru kolem mladého kazatele tvořili skromní a nezámožní členové.

¹⁷⁸ Viz pozn. ⁷¹.

¹⁷⁹ Důvod k přijetí takového názvu byl politický: čeští evangelíci chtěli oslovit místní obyvatele, kteří se hlásili k polské národnosti. Další viz poznámka 40.

¹⁸⁰ Farář Jan Geryk se narodil 24. 11. 1887 ve Štamberku. In *Schematismus českobratrské církve evangelické podle stavu ze dne 31. 12. 1927*.

¹⁸¹ ŘEHÁK, Jiří, *70 let evangelického kostela a. v. v Českém Těšíně na Rozvoji*, Český Těšín, 1996, s. 5.

V seznamu duchovních českobratrské církve evangelické ve Slezsku, kteří byli činní ve službě v roce 1924, jsou uvedeni: A. Winkler, Frýdek, Jan Garyk, Český Těšín (zde jde o překlep, v Českém Těšíně sloužil Jan Garyk), Ad. Pindor, Staré Hamry. V seznamu duchovních německé církve za stejný rok není nikdo za Český Těšín uveden.¹⁸²

Ve Věstníku synodního výboru Českobratrské církve evangelické¹⁸³ byla publikována část Schematismu českobratrské církve evangelické podle stavu ze dne 31. 12. 1924. Z toho vyplývá, že v Českém Těšíně, který náležel seniorátu moravskoslezskému, byl celkový počet duší 1400, v tom kazatelská stanice Třanovice 360. Sbor jako českoslonzácký a. v. patřil k církvi jen administrativně. Farářem byl Jan Garyk a zároveň náhradníkem náměstka konseniora výboru seniorátu moravskoslezského. V roce 1924 přistoupilo ke sboru 11 duší a 2 vystoupily.

Jan Garyk za Farní úřad českoslezského evangelického sboru a. v. v Českém Těšíně dne 13. 11. 1925 žádal Okresní správu politickou v Českém Těšíně o sdělení, zda může jeho žádat o dotaci synodní výbor českobratrské církve evangelické v Praze, když sbor je českoslezský evangelický a. v. ve Slezsku, čili náleží dle vyznání k evangelické církvi a. v. v Českém Těšíně. Navíc sbor chce přistoupit ke stavbě kostela. Na to dostal 17. 11. odpověď, že je potřeba upravit tamní obvod evangelické církve, než se bude žádat o dotaci. V březnu 1926 Okresní správa politická v Českém Těšíně sděluje Evangelickému sboru českoslezskému v Českém Těšíně, že ohledně subvence se může obrátit pouze na nadřízený církevní úřad.¹⁸⁴

Z přípisu Synodního výboru Českobratrské církve evangelické v Praze Zemské správě politické v Opavě přípisu z 12. 10. 1925 je patrné, že Jan Garyk v Českém Těšíně byl v roce 1924 i katechetou.¹⁸⁵

Z přípisu Zemské správní komise pro Slezsko v Opavě Zemské správě politické v Opavě z 9. 11. 1925 je zjištěno, že Jan Garyk působil od roku 1923 na menšinových školách jako učitel náboženství a byly mu vypláceny odměny oddělením ministerstva

¹⁸² ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3412.

¹⁸³ Věstník synodního výboru Českobratrské církve evangelické, 1. číslo, leden-březen 1925, ročník VII, s. 1.

¹⁸⁴ ZAO, fond Zemské vlády slezské v Opavě, kart. 3432, č. kmenové IV-53.

¹⁸⁵ Věstník synodního výboru Českobratrské církve evangelické, 1. číslo, leden-březen 1925, ročník VII, s. 1.

školství, což je doloženo dopisem ministerstva z 25. 11. t. r. V seznamech vyplácených katechetů nejsou uvedeni žádní jiní kněží z Českého Těšína.¹⁸⁶

Ve Věstníku synodního výboru Českobratrské církve evangelické¹⁸⁷ byla opět uvedena část Schematismu českobratrské církve podle stavu ze dne 31. 12. 1925. Podle něj v Českém Těšíně bylo 1600 duší, farářem stále Jan Geryk. V roce 1925 přistoupilo ke sboru 7 duší, žádná nevystoupila.

Z výkazu sbírek vypsanych na rok 1925 a odvedených do 30. 6. 1926 je patrné, že sbor Český Těšín přispěl na evangelický fond 1925 – 72 Kč, na sbírku pro Orlovou – 120 Kč, na Všeobecný církevní fond 1925 – 78 Kč, na Husův Dům k 6. 7. 1925 – 76 Kč, na pohanské misie 1925 – 48 Kč, na sbírku pro Plzeň – 55 Kč, na bohoslovecký fond 1925 – 82 Kč, na výlohy synodu 1925 – 44,08 Kč, do dobrovolné sbírky na Kalv. dům v N. – 0.

Z Věstníku synodního výboru ČCE¹⁸⁸ vyplývá, že v Českém Těšíně bylo 1600 duší, z toho kazatelská stanice Třanovice 360. Farářem stále Jan Geryk. V roce 1926 přistoupilo 6 duší, žádná nevystoupila.

Ve Věstníku¹⁸⁹ jsou zveřejněny výsledky Statistiky o výchově mládeže v českobratrské církvi evangelické z roku 1926/7, sestavené podle zvláštního dotazníku pro potřebu čtvrtého synodu. V Českém Těšíně: na obecních a občanských školách bylo všech vyučovaných dětí 443, počet vyučovaných hodin týdně 35, počet míst, kde se vyučovalo 14; na středních školách bylo celkem 120 vyučovaných žáků, počet vyučovacích hodin týdně 8, počet míst 1. V Českém Těšíně byla 1 nedělní škola, 1 její učitel, který se věnoval 35 dětem. V Českém Těšíně nebylo evidováno sdružení mládeže a dorostu.

Podle stavu ze dne 31. 12. 1927¹⁹⁰ bylo v Českém Těšíně 1508 duší, z toho 180 v T

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ *Věstník synodního výboru Českobratrské církve evangelické*, 1. číslo, leden – duben 1926, ročník VIII, s. 1-3, 24-26.

¹⁸⁸ *Věstník synodního výboru Českobratrské církve evangelické*, 1. číslo, leden – duben 1927, ročník IX, s. 1-4.

¹⁸⁹ *Věstník synodního výboru Českobratrské církve evangelické*, 3. číslo, září – prosinec 1927, ročník IX, s. 7-8, 30-31.

¹⁹⁰ *Věstník synodního výboru Českobratrské církve evangelické*, 1. číslo, leden – duben 1928, ročník X, s. 1-2, 24-30.

řanovicích. Farář stále Jan Geryk. V roce 1927 přistoupily do sboru 4 duše, žádná neodešla.

Z Výkazu sbírek vypsanych na rok 1927 a odvedených do 20. 4. 1928 je vidět, že na pensijní fond přispěl českoslezský sbor 82 Kč, na sbírku na domek v Kunvaldě 100 Kč, evangelizační fond 52 Kč, všeobecný církevní fond 75 Kč, na sbírku na sbor v Hrabové 65 Kč, repart. spol. pokl. 1927 515 Kč, na sbírku k 6. 7. 1927 na Husův dům 64 Kč, repart. výlohy IV. synodu 42,40 Kč, na misie mezi pohany 75 Kč, na bohoslovecký fond 57 Kč, na sbírku na sbor v Litomyšli 86 Kč.

Geryk nabízel oběma sborům v Českém Těšíně společnou stavbu kostela, ale byl odmítnut. V roce 1925 rozhodlo sborové zastupitelstvo, že se kostel stavět bude, a vložilo na bedra každého člena sboru „stavební povinnost“ 40 Kč. Obvyklá sbírka po domech ve sborech evangelické církve na Těšínsku vynesla pouze 16 000 Kč. Stát slíbil subvenci, ale ta nebyla větší než 40 000 Kč, a k uskutečnění stavby kostela (pozemek, vnitřní zařízení, úprava okolí aj) byla zapotřebí asi 400 000 Kč. Dlouho se rozhodoval i seniorátní výbor v Praze, zvažoval situaci a svolení ke stavbě vydal až v roce 1927. Ani jeho finanční pomoc a dary ostatních sborů nedosahovaly potřebné výše. Dne 15. 7. 1928 byl na Frýdecké ulici na parcele koupené z dobr státních za 69 000 Kč (dřívější majetek arcikní žete Fryderyka) slavnostně položen základní kámen kostela. Byl povolán výbor složený z 22 členů. Kostelní sál měl mít 300 až 350 míst na sezení. Podle architekta E. Davida provedla stavbu firma Ing. Ženatý z Ostravy. Při stavbě se zřítla jedna stěna a poranila několik zedníků. Náklad stavby a vnitřního zařízení činil Kč 465.000, stavební pozemek čítal 64 000 Kč, celkové náklady 529 000 Kč.¹⁹¹ A za rok 16. 3. 1929¹⁹² byl kostel otevřen pro bohoslužebná shromáždění. Bohoslužby se konaly pouze v českém jazyce.

Podle Deutcher Glauber do Zahradnikova sboru, který patří k německé církvi v Československu, vstoupilo 31 osob. Do Gerykovy církve českoslezské vstoupilo 15 osob ze sboru faráře Zahradníka.¹⁹³

Presbyterstvo českoslezského evangelického sboru a. v. v Českém Těšíně dopisem ze dne 21. 9. 1929 žádalo Ministerstvo školství a národní světy v Praze o výpomoc a udělení subvence na stavbu kostela, který byl dne 16. 6. 1929 posvěcen. Za pozemek zaplatili

¹⁹¹ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933, s. 42-43.

¹⁹² *Głosy kościelne*, ročník 1929, Nr. 22, s. 6.

¹⁹³ *Głosy kościelne*, ročník 1928, Nr. 30, s. 7.

64 240 Kč, stavba byla počata v červenci 1928, celá stavba byla provedena za 461 000 Kč; podepsáni farář a předseda Jan Geryk, presbyter Pavel Chromik, kurátor Jan Mrowiec.

Dále Presbyterstvo českoslezského evangelického sboru a. v. v Českém Těšíně dopisem ze dne 26. 9. 1929 žádalo Okresní úřad v Českém Těšíně o přímluvu na Ministerstvu školství a národní osvěty.

Zemský úřad v Brně dne 23. 1. 1920 (nejspíš chyba - rok 1929) informoval Okresní úřad v Českém Těšíně, že Českoslezský evangelický sbor a. v. žádal o příspěvek na stavbu bohoslužebné budovy. Tuto žádost dle výnosu Ministerstva školství a národní osvěty úřad 30. 12. 1929 podstoupil synodnímu výboru Českobratrské církve evangelické v Praze k dalšímu opatření.¹⁹⁴

4.8 Církev Adventistů sedmého dne

Mlynářský mistr Juliusz Peter z Bielska přijal adventní poselství v Berlíně a dne 1. 2. 1902 byl pokřtěn. V Bielsku potom se svou ženou Marií, roz. Kiszowna, založili v roce 1906 první adventní rodinu, do které patřilo 6 osob.

Dne 10. 9. 1908 byl zorganizován i později bez ohledu na národnost první sbor v Cieszynie na Bobrku. Patřili zde: bratři Paweł a Józef Niedobovi, Józef Hoxa, Jerzy Buzek, sestry Anna Hoxowa, Maria Ptacek. Biblické hodiny se konaly každou středu, pátek i sobotu u br. Józefa Niedoby. Členové církve prodávali dům od domu náboženské knihy a brožury. Paweł Niedoba se stal prvním vysvěceným kazatelem na Těšínském Slezsku.

Podle webových stránek polského sboru v Cieszyně¹⁹⁵ a Skoczowě bylo dne 26. 1. 1909 v Cieszyně pokřtěno 8 následujících osob: Ferdynand Dzik, žena Józefa Niedoby, br. Unucka se ženou a synem Wilhelmem a také Otton Staniczek ze Skoczowa a sestra Płaszek.

Adventisté se v letech 1915-1920 scházeli v svibické cihelně pana Turoně na ul. Polní v dnešním Českém Těšíně. Aby mohli světit sobotu, byli ochotni vzdát se dobře

¹⁹⁴ SOA Karviná, fond Okresní úřad Český Těšín 1850-1938, číslo 67, sig. III/4, inv. č. 593 kart. 187.

¹⁹⁵ www.cieszyn.maranatha.pl, uvedeno dne 10. 9. 2006.

placených míst a stát se obyčejnými dělníky. Během první světové války byli vyslýcháni na státních úřadech. Museli svou modlitebnu přestěhovat mimo město, a to do Mistřovic, kde se scházeli do poloviny roku 1923.

Přehled pokřtěných

1909	14	1918	4
1910	43	1919	19
1911	25	1920	8
1912	19	1921	9
1913	18	1922	3
1909	14	1923	15
1910	43	1924	5
1911	25	1925	2
1912	19	1926	-
1913	18	1927	1
1914	6	1928	2
1915	15	1929	4
1916	3	1930	3
1917	4		

V archivu je založena odpověď slezské zemské vlády ze dne 28. 3. 1921 (tazatel není znám), že adventisté doposud nebyli státem uznáni jako společnost náboženská. A nutno je považovati za osoby bez vyznání.¹⁹⁶ V meziválečném období působili adventisté v rámci spolku Misijní společnost adventistů sedmého dne.

Ovšem Missionsgesellschaft der Siebentagadventisten in ČSR žádalo v roce 1921 o povolení ustavení pobočky v Opavě. Na základě korespondence mezi Zemskou vládou slezskou v Opavě a Ministerstvem vnitra spolek nebyl oficiálně povolen.¹⁹⁷ I Mezinárodní misijní společnost adventistů sedmého dne, probuzení k duševní reformaci trojjediného poselství, bylo zamítnuto, že nejde o spolek, ale náboženské sdružení. O povolení v roce

¹⁹⁶ ZAO, fond Zemské vlády slezské v Opavě, kart. 3435, číslo kmenové IV-1454.

¹⁹⁷ Tamtéž, kart. 4706, inv. č. 2292.

1925 žádal Josef Žák.¹⁹⁸

V roce 1924 sbor adventistů rozhodl postavit si vlastní modlitebnu z vlastních prostředků. S pomocí Unie církve zbudovali vlastní modlitebnu na Brandýse na ulici, která do dneška nese jméno Modlitební. Tenkrát čítal sbor 64 členů. Patřili zde: ses. Roklin, br. Brzozoň, br. P. Niedoba, br. Betke, br. Neuman, br. A. Gomola, br. Mathe, br. Gajer, ses. Bujoková, br. Gryga, br. Jeleň, br. Godura, br. Oborný.¹⁹⁹

Z Głosu kościelnych: „Sekta adventistů neboli sobotní posada má svůj vlastní dům na Brandýse, kde shromažďuje svoje členy, připravuje evangelizaci, šíří literaturu, udržuje své placené pracovníky, a dobře placené. „Misijní“ domy jsou i v Návsi, v Jaworzu, Wiśle, Bielsku.“²⁰⁰

4.9 Dnešní Křesťanské sbory

Jiné probuzenecká skupina byla skupina tzv. svobodných křesťanů (na západě známi jako hnutí plymoutských bratří). Ti kladli důraz, aby do sborů byli přijímáni jen znovuzrození křesťané. Do společenství vstupovali pouze znovuzrození věřící lidé. O svém novém životě víry museli vydat svědectví před celým shromážděním. Pak byli přijati „na zkoušku“ na dobu jednoho roku, kdy se měl jejich život projevit, teprve pak byli přijímáni definitivně. Dále dbali bratři nato, aby Večeře Páně probíhala podle řádu, aby se jí zúčastnili jen obrácení lidé, kteří jsou v obecnství a mají v pořádku své osobní záležitosti. Nově příchozí se měli hlásit u předsedy a ten to pak oznamoval ve shromáždění. I když bratři byli zastánci biblického křtu ponořením do vody a sami se takto křtili, nepovažovali křest samotný za nezbytnou podmínku pro obecnství u stolu Páně.

Prvním hlasatelem tohoto náboženského života v Cieszyně byl Józef Mrózek. S plymoutskými bratřími se setkal v biblické škole coby člen Křesťanské společnosti při evangelické církvi. S těmito chtěl nadále spolupracovat, brzy však došlo k těžkostem, proto

¹⁹⁸ Tamtéž, kart. 4746, inv. č. 2292. Církev adventistů sedmého dne byla státem povolena v roce 1956.

¹⁹⁹ Jména jsou opsána z kroniky CASD v Českém Těšíně, která je zpětně vedena od roku 1967.

²⁰⁰ *Głosy kościelne*, ročník 1926, nr. 23, s. 7.

vystoupil z církve a zdůrazňoval nutnost nezávislosti na státní církvi.

V roce 1912 tedy vznikla z nutnosti²⁰¹ "Křesťanská společnost v Bohumíně", sdružující věřící v Bohumíně, Třanovicích a okolí, tj. i obyvatele Cieszyna. (Křesťanskou společnost v Bohumíně nutno odlišovat od Křesťanské společnosti v Cieszyně!) Tato skutečnost jasně vyplývá ze zápisu ustanovující schůze.²⁰²

Od 16. 12. 1912 se skupina z okolí Cieszyna scházela v Dolních Třanovicích č. 88 u rolníka Sabely, počet členů při zápise toho dne činil třiadvacet osob, z toho devatenáct stálých a čtyři na zkoušku. Shromáždění vybralo ze svého středu pět bratří, kteří vytvořili „výbor“. Jako předseda byl určen bratr Józef Mrózek z Bohumína, jeho zástupce bratr Jiří Sabela z Třanovic, tajemníkem bratr Jiří Turoň z Cieszyna, pokladníkem bratr Antonín Wachocký z Bohumína a konečně knihovníkem byl určen bratr Jan Zabysztzan z Koniakova. Bratr Jiří Michalík z Hradiště byl určen jako náhradní člen. Později se připojili ke Křesťanské společnosti v Bohumíně. Tato skupina trvala do 9. 11. 1919 (z toho data je poslední dochovaný zápis Společnosti). Po vzniku samostatného státu se rozšířila náboženská svoboda a pominuly důvody k tomu, aby sbor musel být navenek organizován a aby byla vedena jeho evidence. Toho bratří využili a nadále se scházeli podle svého ideálu prvotní církve "beze jména" a bez vnější organizace.

Na shromážděních v Třanovicích a v Bohumíně v roce 1919 vyzýval J. Mrózek k odloučení od oficiální církve: "... a i kdyby církev byla odloučena od státu, zůstane stále jen církví světskou... a věřící tam nemají co dělat, ale vystoupit, a odloučit se..."

Vzájemná pouta mezi jednotlivými shromážděními v blízkém okolí se utužovala společnými výlety do okolních hor, tyto výlety byly vždy spojeny s pobožností (30-45 účastníků). Podobnou funkci plnily rovněž společné večírky věřících a silvestrovská shromáždění. První dětské besídky vznikly již v roce 1919. Přibližně v tu dobu také vznikla i práce s mládeží.

Sbory rostly zejména v Polsku, kde v krakovském a katovickém vojvodství vznikala nová shromáždění, která nutně potřebovala v prvních dobách pomoc a podporu.

²⁰¹ V době rakousko-uherské monarchie bylo státním náboženstvím římskokatolické a všechna ostatní byla jen víceméně trpěna. Každá náboženská společnost musela být tedy úředně evidována.

²⁰² Viz nepublikovaný text Severní Morava a Slezsko, autor Jaromír Andrýsek, pastor církve v Českém Těšíně.

To vedlo k tomu, že v roce 1922 se na doporučení bratří vystěhoval do Polska bratr J. Mrózek s rodinou a tam pokračoval jako uvolněný pracovník v další misijní činnosti.

Vincencie Horáková žila se svou rodinou v Českém Těšíně a bydlela na Königstrasse (dnešní Mánesova). Toužila, aby i v Českém Těšíně bylo shromáždění bratří. Neměli k dispozici volné prostory, a asi kolem roku 1925 se začali bratří scházet v jejich bytě ve sklepních prostorech. Její muž sice nebyl věřící, ale pro víru své ženy měl pochopení. V Českém Těšíně se střídali bratří Holeš, Kocián, Rodowski a Zabyszczan. Po obrácení pana Firly, evangelíka ze sboru na Rozvoji, se shromáždění přestěhovalo k nim na Hrabinskou ulici, kde se scházeli v kuchyni a v dalších místnostech. To sem již jezdili bratři ze vzdálenějších sborů: Křesina, Murányi, Siracký a další. Obrátili se Josef David, M. Gwozdová. Firla se rozhodl vystavět nový dům, kde by bylo místo pro shromáždění. Jako zaměstnanec dráhy dostal půjčku a pustil se do stavby, která byla dokončena 1932.²⁰³

V úředních dotaznících a aktech v kolonce „náboženství“ bratří cítili, že formulace „bez vyznání“ je v jejich případě nepravdivá a členy jiné církve nebyli. Proto bylo doporučováno uvádět do této rubriky formulaci „křesťan disident“, tj. věřící mimo oficiální církve.

S velkou pravděpodobností náboženský spolek Christliche Gemeinschaft v Českém Těšíně je předchůdce dnešního Křesťanského sboru v Českém Těšíně. Stanovy spolku podal dne 10. 6. 1923 Jan Rusniok, bytem Český Těšín, Grabinova 32. Okresní správa politická vzala na vědomí založení spolku, ale spolek zakázala kvůli vadám ve stanovách. V září 1923 byly stanovy opraveny a znovu předloženy ke schválení. Schváleny byly 7. 11. 1923 a spolek byl ustaven 20. 12. 1923. Spolek vychází z 1. Jan 1, 7. Stojí na základu evangelia Ježíše Krista. Konfesní sporné otázky a politika jsou vyloučeny.²⁰⁴

V Cieszyně vznikl také polský náboženský spolek už v roce 1914 Związek biblijnych chrześcian. Ze stanov je patrné, že se jedná o založení křesťanské sekty pod zdáním biblického vzdělávání. Smysl spolku je scházet se za účelem společného studia bible, zabývání se biblickými otázkami, zpěvem, modlitbami, náboženskými cvičeními. Spolek nebyl povolen, protože se jednalo o sektu.²⁰⁵ Není vyloučeno, že i v tomto spolku se scházeli věřící dnešních křesťanských sborů.

²⁰³ *Cestou pravdy a lásky*, Ostrava, 1998, s. 176-177.

²⁰⁴ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 4733, č. inv. 2292.

²⁰⁵ Tamtéž, kart. 4693, č. inv. 2290.

5 Židovská obec v Českém Těšíně

První zmínka o těšínských Židech je z roku 1531. Císař Josef II. svým tolerančním patentem omezil počet Židů na 88 rodin, oficiálně jim povolil soukromou náboženskou praxi bez možnosti vlastnit synagogy a mít rabíny. V roce 1838 byla v Cieszyně s císařovým souhlasem postavena synagoga. V roce 1850 byl zvolen do cieszynského zastupitelstva první židovský kandidát.

V letech 1918 – 1920 se Židé v Cieszyně snažili zachovat politickou neutralitu. Byli rozštěpeni do několika ortodoxních skupin, z nichž každá chtěla vlastní modlitebnu. Všechny skupiny pracovaly ve velmi špatných ekonomických podmínkách. V roce 1921 se již 71 % Židů z české části Těšínského Slezska hlásilo k češtině jako k mateřskému jazyku. V Pamětní knize je citován zápis XV. řádné schůze správní komise na Střelnici, jež se konala 16. 12. 1921 a předsedal jí vládní komisař. J. Štelovský. V usnesení je doporučeno, aby byl ustanoven učitel židovského náboženství na zdejších německých obecních a měšťanských školách.²⁰⁶

Okresní hejtmanství v Českém Těšíně dne 19. 5. 1921 sdělilo Slezské zemské vládě v Opavě, že v okrese není žádných funkcionářů izraelské náboženské obce a že tyto výkony obstarává zatím rabín v Cieszyně. Proto mezi vyplněnými dotazníky o hmotných poměrech rabínů a ostatních funkcionářů židovských náboženských obcí ve Slezsku nebyl žádný dotazník vyplněný rabínem či jiným funkcionářem působícím v Českém Těšíně, a to až do roku 1926.²⁰⁷

Zemská správní komise pro Slezsko v Opavě Zemské správě politické v Opavě dne 2. 2. 1922 ve věci vypořádání s Polskem, placení příspěvků pro katolické a evangelické potřeby církevní a pro židovské bohoslužebné účely napsala, že židovské náboženské obce: Šibice, Těšín, Pohvizdov, Pastvisko, Puncov, Horní Lištná, Javořinka příslušely k židovské náboženské obci v Cieszyně.

²⁰⁶ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933, s. 206.

²⁰⁷ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3434.

Zemská správa politická v Opavě napsala Zemské správní komisi pro Slezsko v Opavě 15. 12. 1923, že židovská náboženská obec v Českém Těšíně, jejíž stanovy byly schváleny zdejším úřadem 7. 7. 1922, se ustavila 2. 2. 1923. Matriky byly vedeny v Českém Těšíně.

Okresní správa politická v Českém Těšíně sdělila Zemské správě politické v Opavě dne 29. 9. 1924, že 11. 2. 1923 se ustavila židovská obec náboženská v Českém Těšíně. Duchovní správu jakož i matriky vedl nadále rabinát v Cieszyně (rozdíl viz předcházející odstavec). Pohřbívání mrtvol z Českého Těšína se provádělo na obecním respektive židovském hřbitově v Cieszyně.²⁰⁸

Ze dne 14. 2. 1924 je Seznam náboženských obcí po 28. 10. 1918 zřízených a povolených. Zde je židovská obec se sídlem v Českém Těšíně uvedena, statut schválen pod č. 586/3-1922.²⁰⁹ V Seznamu židovských matričních úřadů a obvodů jejich působností ze dne 26. 4. 1924 je uveden Český Těšín jako sídlo matričního úřadu pro celý obvod soudních okresů Český Těšín a Jablunkov a město Český Těšín.²¹⁰

Ve vedení z počátku pracovali německy smýšlející Židé, později začali spolupracovat s československou vládou. Stanovy Svazu židovských náboženských obcí ve Slezsku ze dne 22. 10. 1923 nebyly ihned schváleny, protože byly vyhotoveny a předloženy pouze v německém jazyku. Po jejich úpravě byly v květnu 1925 schváleny.²¹¹ V tomtéž roce byl jmenován i obecní rabín – Ernst Baas.

Okresní správa politická v Českém Těšíně dne 17. 3. 1924 sdělila Zemské správě politické v Opavě, že rabinát v Cieszyně posud nepodal žádné informace, jakým způsobem a v kterých učilištích nabývají duchovní židovského vyznání způsobilost k výkonu rabínského úřadu. Později, 3. 4. 1924 referovala, že dle sdělení rabinátu v Cieszyně se ke způsobilosti žádal výkaz o zkoušce dospělosti na gymnáziu, při větších obcích absolvování filozofické fakulty některé univerzity a rabínsko-teologické studium na rabinátní škole nebo semináři, a to buď v Bratislavě, Vídni, Budapešti, Vratislavě nebo Berlíně.

²⁰⁸ NA Praha, fond Ministerstva školství, 2. díl, kart. 3917.

²⁰⁹ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3590.

²¹⁰ Tamtéž, kart. 3434.

²¹¹ Tamtéž.

Počátečním místem pro náboženská setkání byla modlitebna v ulici Mervillově (dnešní ulice Odboje 4). Zde se shromažďovalo ortodoxní sdružení Schomre Schabos²¹², jehož stanovy byly registrovány už v roce 1911. V roce 1920 byl představeným Gottlieb Zukermandel, jeho zástupcem pak dr. Leon Ziffer, poradci: Ignac Schmeltz, Adolf Fasal, Samson Scharf a členové: Salomon Faust, Ferdynand Pincer, Leo Kornfeld, Emanule Eisner, dr. Aleksander Kohn, Emmerich Kohn, Arnold Weinberger, Emanule Frenkel, Natan Nachmann, Israel Kluger, Bertold Auerbach.²¹³ V modlitebně byla i jakási škola pro vyučování dětí židovskému náboženství a hebrejštině. Prostory byly nevelké, proto sdružení zakoupilo stavební pozemek na ulici Breitegasse (dnes Božkova 16). Na návrh Eduarda Davida byla postavena synagoga nákladem 280 000 Kč, jejíž stavbu provedla firma Josefa Noska a Adolfa Richtra z Českého Těšína. Stavba byla dokončena r. 1928. Třípatrová modlitebna se sedlovou střechu byla postavena v eklektickém slohu s amurskými detaily v řadové zástavbě, na průčelí jsou znázorněny židovské symboly. Místnost k modlitbám měřila přibližně 14 x 9 m a vysoká byla asi 8,7 m. Aron ha-kodeš se nacházel na jihovýchodní stěně, na vyvýšení s pěti schůdky, v orámování ve formě portálu. Před ním se uprostřed sálu nacházelo řečniště. Ženy měly svá místa v galerii v patře, která se nacházela nad sálem, ze třech stran. Vybavení interiéru bylo většinou dřevěné. V synagoze bylo 152 míst pro muže a kolem 100 míst pro ženy. Ve zvýšeném suterénu měl svůj byt správce.²¹⁴

V roce 1924 další ortodoxní sdružení ve městě *Machsike Hatora*²¹⁵ zakoupilo nemovitost na ulici Felixe Dahna (dnešní ulice Alšova). V roce 1928 zde začala výstavba synagogy, která byla dokončena za rok s nákladem zhruba 180 000 Kč. Jednalo se o jednopatrovou budovu, kde byla i hebrejská škola.

Modlitební a podpůrný spolek Šomre Šaboth v Českém Těšíně měl sídlo na ulici Široká 18, jehož zřízení podle dochovaných listin nebylo zakázáno pod číslem XII-2521/21. Účel spolku byl: udržování modlitebny, rituální lázně, konání denních bohoslužeb podle sfard a jiných rituálních úkonů předepsaných podle židovských náboženských sm

²¹² Překl. Strážci sabatu.

²¹³ PASZ, František, *Žydzi i My v Cieszynie*. Cieszyn, 1995, s. 19.

²¹⁴ SPYRA, Janusz, *Po stopách těšínských Židů*. Cieszyn, 2004, s. 22.

Synagoga na ulici Božkové díky svému postavení mezi ostatními domy, jako jediná v Cieszyně i Českém Těšíně nebyla během druhé světové války zničena nacisty.

²¹⁵ Překl. Zachovávající právo.

ěrníc a předpisů. Podporování rabína, šocheta a kostelníka, jakož i učitele náboženství. Členem mohla být osoba starší 18 let, mužského pohlaví, bydlící v Českém Těšíně.²¹⁶

Spolek Talmud - Thora v Českém Těšíně dopisem ze dne 31. 12. 1924 v zastoupení Adolfem Fasalem, továrníkem v Českém Těšíně a Bohumilem Zuckermantlem, obchodníkem v Českém Těšíně žádali o rozhodnutí přiznání ingerence na pravidelné vyučování židovského náboženství. Z přípisu ze dne 4. 1. 1925 je zřejmé, že Zemská správa politická v Českém Těšíně zakázala utvoření spolku pro neodpovídající náležitosti stanov. Navrhovatelé spolku stanovy opravili, dne 9. 4. byl spolek povolen a 2. 5. 1925 ustaven.

Ze stanov: Poskytovati židovským dětem v okrese náboženské obce židovské v Českém Těšíně školou povinným zvláštní vyučování za účelem získání nutné znalosti hebrejské řeči ku porozumění modliteb a liturgie a to ve formě pokračování a prohlubování učební látky na veřejných školách zavedené ovšem proti školnímu platu, který výbor spolku ustanoví. Prostředky získávali ze školních platů, příspěvků členů, darů, zisků ze zábav spolku. Spolek podléhal doзору náboženské obce židovské v Českém Těšíně.²¹⁷

Bertold Auerbache, vrchní soudní oficiál, Adolf Neugebauer, obchodník, Gustav Pollak, obchodník, a Ferdinand Ringer, prokurista firmy M. Fasal, všichni z Českého Těšína, předložili 4. 1. 1926 Okresní správě politické v Českém Těšíně návrh na povolení židovského pohřebního a podporovacího spolku Gewra Kadischa se sídlem v Českém Těšíně. Povolen byl 19. 2. 1926 a 4. 4. 1926 ustaven.

Ze stanov ze dne 4. 1. 1926: Členové mohou býti jen židé, prostředky získávají z příspěvků členů, z darů, nadací a odkazů, spolek navštěvuje nemocné, poslouží z lásky na smrt nemocným a pozůstalým, opatří lékaře i léčiva pro chudé židovské nemocné, podporuje chudinu, postará se o umývání mrtvol dle obřadu.²¹⁸

Josefine Silberstein-israelitischer Frauenwohltätigkeitsverein byl dobročinný humanitární židovský ženský spolek se sídlem v Českém Těšíně, povolen 2. 7. 1924, fakticky vznikl 9. 11. 1924.²¹⁹

²¹⁶ ZAO, fond KNV Ostrava, kart. 374. Nové stanovy jsou z 1938, za protektorátu byl spolek v květnu 1940 vymazán, po válce činnost obnoven, zanikl 1951.

²¹⁷ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 4744, č. inv. 2292.

²¹⁸ Tamtéž, kart. 4752, č. inv. 2292.

²¹⁹ Tamtéž kart. 4735, č. inv. 2292.

Židovská náboženská obec v Českém Těšíně žádala 5. 6. 1929 Okresní úřad v Českém Těšíně o schválení adaptace objektu v Českém Těšíně, Masarykovo stromořadí č. 2 na prozatímní rituální porážku drůbeže až do výstavby nového templu. Okresní úřad v Českém Těšíně vyhláškou ze dne 26. 6. 1929 nařídil šetření žádosti. Dne 15. 7. byl sepsán protokol, kde zástupci obce, zástupce ředitelství státních lesů a velkostatků i majitelka domu vzali výsledek jednání na vědomí bez námitek. Židovská obec dokončila adaptační práce ke dni 11. 11. 1929 a požádala o nařízení kolaudace a udělení povolení k užívání. Starosta města dne 5. 12. 1929 sdělil Okresnímu úřadu v Českém Těšíně, že všem podmínkám bylo úplně vyhověno.

6 Městský hřbitov

Při dělení byly všechny hřbitovy na pravém břehu řeky Olše v Cieszyně. Zemřelí obyvatelé Českého Těšína museli být pochováni v prvních letech trvání tohoto nového města buďto na hřbitovech v sousedních obcích Svibici a Mostech u Českého Těšína nebo v Cieszyně. To působilo potíže při převozu mrtvých přes hranice. Proto byl zakoupen pozemek v severozápadní části města o výměře 22 965 m² za 114 825 Kč a ještě v roce 1924 byly zadány stavební práce firmě Fulda a zahradnické práce firmě Karczmarczyk z Českého Těšína. Podle přání jednotlivých konfesí byla část hřbitova ležící napravo do hlavního vchodu do hřbitova určena jako pohřebiště pro příslušníky evangelické církve a levá část hřbitova byla určena katolíkům. Nedaleko hlavního vchodu do hřbitova po pravé straně bylo zřízeno kolumbárium. Dne 22. 10. 1925 byl komunální hřbitov města otevřen. Náklad spojený s úpravou hřbitova se stavbou výkrovní síně a jejím zařízením, se stavbou bytu hřbitovního zahradníka, jakož i hrobníka, se zřízením hřbitovního zahradnictví a s úpravou cest vedoucích ku hřbitovu činil 1 150 000 Kč.²²⁰

I zemřelí Židé pochováni na polském židovském hřbitově v Cieszyně na Hażlachu. Od počátku usilovali, aby jim byl zřízen zvláštní hřbitov ve městě. Město požadavku vyhovělo a pronajalo židům jihovýchodní část nabytého hřbitovního pozemku o výměře 3 800 m² na dobu 99 let za roční poplatek 1 000 Kč dle relace ceny žita. V roce 1926 si zde židovská obec postavila vlastní hřbitovní kapli s márnicí nákladem 94 762 Kč. V roce 1928 postavil Eugen Fulda přízemní židovský pohřební dům. Macevy byly postaveny v 10 pravidelných řadách.

²²⁰ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933, s. 45-46.

7 Sčítání lidu

Počty obyvatel, jejich národnost a církevní příslušnost se v jednotlivých publikacích a knihách se značně liší, i v rádech stovek. Na začátek uvádím výsledky sčítání lidu z Českého statistického úřadu.

Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970²²¹ uvádí, v roce 1850 zde žilo 1555 obyvatel, v roce 1869 – 2404 (stálo zde 212 domů), v roce 1880 – 4099 (255 domů), 1890 – 5126 (303), 1900 – 7120 (409), 1910 – 9223 (551), 1921 – 10366 (594), 1930 – 13095 (1011).

Ve Statistickém lexikonu obcí na Moravě a ve Slezsku – Úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. 4. 1920²²² - v tabulce I B nazvané 'Obyvatelstvo soudních a politických okresů Slezska podle národnosti resp. obcovacího jazyka v letech 1880 – 1921 (v číslech poměrných)' – se uvádí, že z 1000 státních příslušníků žijících v Českém Těšíně se přihlásilo:

- v roce 1880 se k českému obcovacímu jazyku 203,1 obyvatel, k německému 44,6, k polskému 752,2, k jinému 0,1;
- v roce 1890 k českému 134,6, k německému 94,2, k polskému 771,1, k jinému 0,1;
- v roce 1900 k českému obcovacímu jazyku 118,0 obyvatel, k německému 125,1, k polskému 756,9, k jinému 0,0;
- v roce 1910 k českému 108,8, k německému 152,5, k polskému 738,4, k jinému 0,3 obyvatel;
- v roce 1921 se k československé národnosti přihlásilo 461,1 obyvatel, k německé 134,3, k polské 381,2, k židovské 20,5, k jiné národnosti 2,9 obyvatel (na 1000 státních příslušníků).

Tentýž lexikon dále uvádí v tabulce II B 'Obyvatelstvo soudních a politických okresů Slezska podle náboženského vyznání v letech 1900 – 1921 (v číslech poměrných)', že

²²¹ *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970*, Praha 1978, s. 125.

²²² *Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1924, s. XL a XLIV.

z tisíce přítomných obyvatel bylo

- v roce 1900 499,2 římskokatolického vyznání, 479,0 evangelického vyznání všech denominací, 20,7 izraelského, jiného vyznání nebo bez vyznání 1,1;
- v roce 1910 pak 509,2 římskokatolického vyznání, 464,7 evangelického v šech denominací, 22,7 izraelského, jiného nebo bez vyznání 3,4;
- v roce 1921 516,0 římskokatolického vyznání, 443,1 evangelického všech denominací, československého vyznání 1,1, izraelského 27,9, jiného 6,6 a bez vyznání 5,3 obyvatel.

V Pamětní knize²²³ je uvedeno: Dle úředního seznamu na Moravě a ve Slezsku vydaného roku 1924 se dne 15. 2. 1921 podle sčítání lidu Český Těšín rozkládal na ploše 266 ha. Město čítalo i s vojenskými baráky 420 domů s obývaných úhrnem 8 068 obyvatel, z nichž bylo 7 129 Čechoslováků a 939 cizozemců. Z celého počtu obyvatelstva bylo 4 047 mužů a 4 021 žen. Z přítomných Čechoslováků bylo 2 427 Čechů, 3 406 Němců, 526 Poláků, 674 Židů (80 % Židů se považovala za Němce) a 96 jiných. Dle náboženského vyznání bylo z přítomného obyvatelstva 5 057 římských katolíků, 1 761 evangelíků, 15 příslušníků československého vyznání, 1 021 izraelského vyznání, 146 příslušníků jiných vyznání a 68 bez vyznání. Téhož roku stalo se také sčítání lidu v Cieszyně, ke napačítáno bylo 15 324 obyvatel, z nich bylo 2 554 Čechoslováků.

Zemský statistický úřad pro Slezsko 20. 8. 1923 sdělil, že při sčítání lidu byli vyznavači českobratrské církve evangelické církve ve Slezsku přičítáni k církvi evangelické nebo k jiné.²²⁴

V publikaci 'Sčítání lidu v Republice Československé ze dne 1. prosince 1930'²²⁵ je uvedeno, že z přítomného obyvatelstva v městě Český Těšín žilo 6 293 obyvatel římského katolického ritu, 23 ritu řeckého a arménského, z evangelických vyznání zde žilo 729 obyvatel hlásících se k českobratrské církvi, 1550 k německé evangelické, 280 k augsburské evangelické ve východním Slezsku, 8 augsburské evangelické církvi na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, 1 k Jednotě českobratrské, k pravoslavné 11, československé 163, k unitářům 1, k adventistům 34, k jiné křesťanské církvi 10,

²²³ *Pamětní kniha města Českého Těšína*, Český Těšín, 1933, s. 18.

²²⁴ ZAO, fond Zemská vláda slezská v Opavě, kart. 3435.

²²⁵ *Sčítání lidu v Republice Československé ze dne 1. prosince 1930, díl I*, Praha, 1934, s. 98 a 99.

k izraelskému vyznání 1148, bez vyznání pak 303, celkem 10 554 přítomných obyvatel.

8 Závěr

Mým cílem bylo zmapovat organizování a formování jednotlivých farností a sborů všech křesťanských denominací a židovské obce v Českém Těšíně v letech 1918 až 1930. Považovala jsem za nutné popsat blíže poznat dobu, kdy vzniklo nové město a s ním se vytvářely i nová církevní společenství. Národnostní problémy celého tehdejšího Československa se plně odrážely i v tomto malém městě.

Hned v úvodu jsem zjistila, jak obtížné je sehnat literaturu k danému tématu. Zavítala jsem na internetové stránky jednotlivých farností a sborů, do jejich historie. Ta je zpracovaná na stránkách jen orientačně. Zkontaktovala jsem se se zástupci jednotlivých církví.

Hodně materiálů mi bylo zapůjčeno v knihovně Ústředí SCEAV, týkaly se hlavně této církve, ale často byly negativně zaměřeny na tehdejší německo-slezský sbor. Z jejich literatury jsem získávala i dílčí informace o dnešní církvi apoštolské i o tehdejších německo-slezském evangelickém sboru. Nepodařilo se mi však dopátrat po panu Wiselkovi, který údajně žil v Dolním Žukově a psal kroniku evangelíků, kteří se zde scházeli a formovali v letničním duchu. Z části této skupiny se pak vytvořil dnešní sbor Církve bratrské.

Ve městě před druhou světovou válkou žilo poměrně mnoho Židů. Jejich historii postupně zpracovávají odborníci z české i polské strany. Literatura o Židech je tedy dostupná.

Literatura k dalším českotěšínským církvím neexistuje, nebo jsem ji neobjevila. Podle sdělení pastorů Církve adventistů sedmého dne a Křesťanského sboru není historie jejich církví zpracovaná. K mému údivu ani římskokatolická farnost nemá zpracovanou historii, na webových stránkách je uvedena spíše historie jezuitů a jejich misie v Českém Těšíně.

Následně jsem navštívila Městskou knihovnu a Muzejní knihovnu Silesia v Českém Těšíně. Zde jsem si zapůjčila a prostudovala místní archivované dobové noviny, časopisy i regionální knihy.

Jako poslední zdroj informací jsem si ponechala státní archivy. Přínosnou pro mne byla Pamětní kniha města Českého Těšína, která je uložena v Státním okresním archivu

v Karviné. Ta popisuje prvorepublikové dění ve městě. V Národním archivu v Praze a Zemském archivu v Opavě, v pobočce v Olomouci jsem našla jen nepatrně materiálů. Zato Zemský archiv v Opavě po dlouhém pátrání přinesl ovoce. Zde jsem načerpala skoro veškeré informace ke katolické církvi uvedené v práci.

Rozhodla jsem se, že každá církev, popř. hnutí budou zpracovány v jedné kapitole, popř. pro přehlednost bude mít i další podkapitoly. Zjištěné informace jsem roztřídila do a chronologicky, až na malé výjimky, seřadila. Jednotlivé odstavce kapitol, které spolu obsahově či jinak nesouvisí, popř. jsou z jiného pramene a literatury, jsem oddělila větší mezerou. Citaci nebo parafrázování jsem uvedla buď u uvedení pramene či literatury nebo na konci odstavce.

V textu jsem používala i dobové názvy, např. citovaná Karvinná je dnešní Karviná, Mosty u Těšína jsou dnešní Mosty u Českého Těšína, Šibice je dnešní Svibice, Dombrová je Doubrava. Nepodařilo se mi zajistit přehlednou dobovou mapku, kde by byly tyto obce pro přehlednost čtenáře zakresleny. Problém nastával v citování jmen tehdy žijících osob. Záleželo hodně na tom, kdo o dané osobě psal. Stávalo se běžně, že v jednom úředním dopise jde o Jana Slonkowskeho, v druhém o Johanna Slonkowskeho. Jednou čtu o Ludvíku Röellerovi jindy o Ludvíku Roelleovi. V případě nejistoty uvedené jméno p řepisuji podle aktuálního zdroje. Pokud jsem na listinách našla osobní podpis osoby, uvádím v textu už jen jméno, kterým se osoba podepsala. Některé knihy uvedené v seznamu nemají nakladatele, není v knize uveden, popř. byly vydány vlastním nákladem. Rovněž, pokud je v textu uvedena zkratka a nevím přesně, co znamená, přepisuji ji plně do práce podle zdroje. Stejně i překlady cizojazyčných názvů. Pokud jsem věděla, jak se cizojazyčný název přeloží do oficiální terminologie v dané církvi, překlad uvádím.

Krátkou podkapitolu věnuji školám v Českém Těšíně. V roce vzniku města byly zde jen školy německé a polské. Postupně vznikaly školy české. Na všech bylo vyučováno místními kazateli či katechety náboženství.

Poslední kapitolou jsou údaje ze sčítání lidu. Tato kapitola by měla ukázat národnostní vývoj města a taky podíl věřících v jednotlivých denominacích. Bohužel jsem měla málo informací, srovnání jednotlivých let není příliš přehledné.

Výsledkem měla být práce, která přiblíží události v Českém Těšíně mezi lety 1918 a 1930 i v souvislostech s celonárodním děním. Seznámením se s historickým vývojem tohoto regionu, doufám, přispěje k pochopení současného společného života dvou národností – české a polské - v Českém Těšíně.

Seznam zkratk

ČCE Českobratrská církev evangelická

MŠNO Ministerstvo školství a národně osvěty

RNS Revoluční národní shromáždění

SCEAV Slezská církev evangelická augsburského vyznání

Seznam příloh

- I Základní a přechodná ustanovení vyšla ve vyhlášce Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 13. 7. 1923
- II Statistika

Seznam pramenů a literatury

Archivní materiály

Kronika českého reformního reálného gymnasia v Českém Těšíně, 1922 (zápisy do školního roku 1931/1932). Uložena v archivu Gymnázia Český Těšín.

Kronika CČS Náboženská obec Doubrava. V držení farářky obce PaedMgr. Niki Otiskové.

Kronika Církve adventistů sedmého dne. V držení kazatele sboru v Českém Těšíně.

Pamětní kniha města Českého Těšína, Český Těšín 1933, in Státní okresní archiv Karviná.

Archiwum Państwowe w Katowicach, oddział w Cieszynie, Rada Narodowa Ksiectwa Cieszyńskiego.

Národní archiv v Praze, fond Ministerstvo školství 1918-1949.

Státní okresní archiv v Karviné, fond Okresní úřad Český Těšín z let 1850-1938.

Zemský archiv v Opavě, fond Archiv Diecézní rady CČS(H) v Olomouci.

Zemský archiv v Opavě, fond KNV Ostrava.

Zemský archiv v Opavě, fond Zemská vláda slezská v Opavě.

Periodika

Evangelický kalendář 1961 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 1960.

Evangelický kalendář 1971 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 1970.

Evangelický kalendář 1981 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 1980.

Evangelický kalendář 1985 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 1984.

Evangelický kalendář 1988 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 1987.

Evangelický kalendář 1990 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 1989.

Evangelický kalendář 1991 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 1990.

Evangelický kalendář 1992 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 1991.

Evangelický kalendář 1993 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 1992.

Evangelický kalendář 1995 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 1994.

Evangelický kalendář 1996 Kalendarz ewangelicki, Bielsko-Biała, 1995.

Evangelický kalendář 1997 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 1996.

Evangelický kalendář 2000 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 1999.

Evangelický kalendář 2001 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 2000.

Evangelický kalendář 2002 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 2001.
Evangelický kalendář 2003 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 2002.
Evangelický kalendář 2004 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 2003.
Evangelický kalendář 2005 Kalendarz ewangelicki, Český Těšín: SCEAV, 2004.
Glosy koscielne, 1925-1930. Archiwum parafii Kościoła Jezusowego w Cieszyně.
Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1918, Breslau: Sürstbischöfliche Geheime kanzlei, rok vydání neuveden.
Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1919, Breslau: Sürstbischöfliche Geheime kanzlei, rok vydání neuveden.
Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1920, Breslau: Sürstbischöfliche Geheime kanzlei, rok vydání neuveden.
Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1921, Breslau: Sürstbischöfliche Geheime kanzlei, rok vydání neuveden.
Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1922, Breslau: Sürstbischöfliche Geheime kanzlei, rok vydání neuveden.
Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1925, Breslau: Sürstbischöfliche Geheime kanzlei, rok vydání neuveden.
Hand buch des Biskups Breslau und seines delegaturbezirts für das jahr 1925 gedruckt als nachtrag zum ausführlicheren handbuch vom jahre 1922 .
Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1926, Breslau: Sürstbischöfliche Geheime kanzlei, rok vydání neuveden.
Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1928, Breslau: Sürstbischöfliche Geheime kanzlei, rok vydání neuveden.
Handbuch des Biskups Breslau und seines Delegaturbezirts für das Jahr 1929, Breslau: Sürstbischöfliche Geheime kanzlei, rok vydání neuveden.
Handbuch des Biskups Breslau für das Jahr 1930, Breslau: Sürstbischöfliche Geheime kanzlei, rok vydání neuveden.
Kalendarz ewangelicki na rok zwyczajny 1918, Cieszyn.
Kalendarz ewangelicki na rok zwyczajny 1919, Cieszyn.
Kalendarz ewangelicki na rok zwyczajny 1929, Cieszyn.
Kalendarz ewangelicki na rok 1948.
Kalendarz ewangelicki na rok 1949.

Kalendarz Śląski 1994, 1986, 1977.

Nasz kalendarz ewangelicki 1933, 1934-1937, Český Těšín.

Przyjaciel domu – Kalendarz dla ewangelików na rok zwyczajny 1921, 1922, Český Těšín.

Uloženo v archivu SCEAV, Český Těšín.

Przyjaciel domu – Kalendarz dla ewangelików na rok zwyczajny 1936, Cieszyn. Uloženo v archivu SCEAV, Český Těšín.

Těšínsko 4 (1970), Těšínsko 1967 – č. 4, Těšínsko 1968 – č. 1, Těšínsko 1969, 2, 1-4

Těšínsko 1975, č. 1.

Těšínský kalendář ročníky 1922-42

Wiadomości zborowe, Český Těšín: Evangelický úřad farní a. v. v Českém Těšíně, ročník I., 1928.

Zwrot, ročník 45. 1994, č. 5 a 12.

Literatura

ADAMUS, Alois, *Dějiny školství na Těšínsku. Část I. Moravská Ostrava*, 1926.

ADAMUS, Alois, *Jazyková otázka ve školství na Těšínsku. Moravská Ostrava*, 1930.

BERGER, Józef, *Ewangelicki Zbór cieszyński po podziale Śląska w roku 1920, Český Těšín*, 1930.

BOHÁČ, Zdeněk, *Atlas církevních dějin českých zemí, 1918-1999*, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 1999.

BREJCHA, Leander, *Pamětní spis o katolické charitě (milosrdné lásce) v zemi moravsko-slezské*, Brno: Charita, 1930.

BRODA, Jan, *Dzieje parafii diecezji Cieszyńskiej*, Warszawa: Zwiastun, 1978.

BUZEK, Andrzej, *Zarys historii kościoła chrześcijańskiego*, Cieszyn, 1925.

Cestou pravdy a lásky, Ostrava: Křesťanské sbory v ČR a Křesťanské zbory na Slovensku, 1998.

ČERNÝ, Pavel, KRATOCHVÍL, Vítězslav: *Církev a náboženské společnosti v Severomoravském kraji*, Ostrava: Profil, 1986.

ČORNEJ, Petr a kolektiv, *Dějiny země koruny české. I. díl*. Praha: Paseka 1995, 3. vydání. ISBN 80-7185-005-5

GAWRECKI, Daniel, *Studie o Těšínsku*, Český Těšín: Muzeum Těšínska, 1999.

GAWRECKI, Daniel, *Těšínsko v období mezi světovými válkami 1918-1938*, Ostrava:

Advertis, 1992.

GROBELNÝ, Andělín, *Těšínsko od jara národů k samostatným státům 1848-1918*, Ostrava: Advertis, 1992.

HEJRET, Jan, *Čechové a Poláci na Těšínsku*.

Jezuici na Śląsku Cieszyńskim. In *Zwrot 1994*, ročník 45, č. 12.

KACZMARCZYK, Stanislav, *Probuzenecká hnutí na Těšínsku*, Český Těšín: vlastním nákladem, 1959.

KACZMARCZYK, Stanislav, *Křesťanské společenství na Těšínsku*, Český Těšín, 2005.

Kalendarz Cieszyński (1924, 1987).

KADLEC, Jaroslav, *Přehled českých církevních dějin. 2. díl*, 1991. Praha: Zvon, 1991. ISBN 80-7113-003-6

KALETA, J.: *Církev bratrská na Těšínsku*, (in:) *Sto let ve službě evangelia*. Jubilejní sborník Církve bratrské, Praha 1981.

KÁŇA, Otakar – PAVELKA, R.: *Těšínsko v polsko-československých vztazích 1918-1939*, Ostrava, 1970.

KÁŇA, Otakar, *Počátky města Č. Těšína a jeho vývoj do roku 1938*. In *Sborník Č. Těšín* (bez data).

KANTOR, Miroslav, *Vznik Křesťanského společenství – impulsy, důvody, události, význam*, nepublikováno.

KAPRAS, Jan, *O České Těšínsko*. Národní jednota slezská v Praze, 1936.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky. Díl první*. Praha: Libri 2000. ISBN 80-7277-027-6

KELLER, Michał, *Zmiany w strukturach organizacyjnych Kościołów katolickiego i ewangelickiego w Śląsku Cieszyńskim (1918-1937)*.

KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny země Koruny české*, Praha: Paseka 2002. ISBN 80-7185-425-5

KOLÁČEK, Josef, *Dějiny těšínské rezidence Tovaryšstva Ježíšova a gymnázia*. Centra Aletti, Olomouc 2006.

KREJSA, František, *Katalog Olomoucké arcidiecéze*. AO Olomouc, 1986.

KUBÍK, Lubomír, *Těšínský konflikt*. Votobia Olomouc, 2001.

KUBISZ, Jan, *Pamiętnik starego nauczyciela*, Warszawa 1994.

KÚČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 1. díl*. Praha: Libri

1996. ISBN 80-85983-13-3

Lexikon, Praha: Federální statistický úřad na základě výsledků sčítání lidu z let 1850-1970, 1978.

Lexikon, Praha: Ministerstvo vnitra se Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 15. 2. 1921, 1924.

LODZIN, Józef, *Historja Generalnego Wikarjatu w Cieszynie*. Cieszyn 1926.

MICHEJDA, K., *Dzieje Kościoła ewangelickiego w Ksiestwie Cieszyńskim*. Cieszyn 1909.

MIKOLÁŠ, Ludvík Jar., *Okolo biskupství českého Slezska*, Číslo 1, Frýdek Raškovice, 1930.

MIKOLÁŠ, Ludvík Jar., *Těšínsko historické a jazykové*. Frýdek Raškovice, 1917.

NEJRET, Jan, *Čechové a Poláci na Těšínsku*, Praha, 1918.

NOVÁK, Jiří, *Český Těšín ve staré fotografii*, Městské kulturní středisko Český Těšín, 1990.

OLSZAR, H., *Duchowieństwo katolickie diecezje ślaskiej (katowickiej) w drugiej Rzeczypospolitej*. Katowice 2000.

50 let gymnasia v Českém Těšíně, jubilejní sborník, Český Těšín, 1971.

PASEK, Zbygniew, *Związek stanowczych chrześcijan*, Kraków 1993.

PASZ, František, *Żydzi i My v Cieszynie*, Cieszyn 1995.

PECL, Ferdinand, *O Těšínsko. (Vzpomínky a úvahy)*, Slezská Matice osvěty lidové ve Slezské Ostravě, 1928.

PITRONOVÁ, B., Obyvatelstvo Č. Těšína do druhé světové války. In *Sborník Č. Těšín* 1973.

POKORNÝ, František, *Schematismus československé církve 1933*, ročník první, Ústřední rada CČS Praha, 1933.

Ročenka k 40. výročí založení zemědělské školy v Českém Těšíně 1920 – 1960. Moravská Ostrava, 1926.

Ročenka k 40. výročí založení zemědělské školy v Českém Těšíně 1920-1960, Český Těšín 1960, Zemědělská technická škola v Českém Těšíně.

ŘEHÁK, Jiří, *70 let evangelického kostela a. v. v Českém Těšíně na Rozvoji*, Český Těšín: SCEAV, 1996.

Sborník Józef Berger, Český Těšín: Evangelická společnost, 1996.

Sčítání lidu v Republice Československé ze dne 1. prosince 1930, díl I, Praha: Statistický ú

řad, 1934.

SEKANINA, Fr., *Album representantů všech oborů veřejného života československého*, Praha: Umělecké nakladatelství, 1927.

SPYRA, Janusz, *Nástin dějin Židů v Těšínském Slezsku*, in: *Minulost a současnost národnostních menšin na Těšínsku*. Český Těšín: Pedagogické centrum pro polské národnosti školství, 2001.

SPYRA, Janusz, *Po stopách těšínských Židů*. Cieszyn: Urząd Miejski - Biuro Pomocy i Informacji 2004.

SZYMECZEK, Józef, *Formování církevních poměrů a náboženského vědomí na Těšínsku v letech 1945-1953*, diplomová práce obhájená na Ostravské univerzitě, filozofické fakultě, katedra historie v roce 1997, vedoucí práce doc. PhDr. Ludmila Nesládková.

SZYMECZEK, Józef, *Stát a církev na Těšínsku (1945 – 1949)*. Nепublikováno.

SZYMECZEK, Józef, *Stát, církev a národ v československé části Těšínského Slezska*. Český Těšín: Kongres Poláků v České Republice, 2004. ISBN 80-239-3073-7

SZYMECZEK, Józef, *Podstawy prawne Augsburskiego Kościoła Ewangelickiego na tle zmian politycznych w latach 1920-1940*, Czeski Cieszyn: Kongres Polaków w RC, rok neuveden.

Školství – Český Těšín. Jubilejní sborník 50 let gymnasia v Českém Těšíně 1921 – 1971.

ŠLACHTA, Fridolín, *Těšínsko, jeho první a druhé dělení*. Vlastním nákladem, Karvinná, 1946.

Towarzystwo Jezusowe na Śląsku Cieszyńskim, Kraków: WAM, 2005.

UHLÍŘ, František, *Těšínské Slezsko*. Moravská Ostrava-Praha: nakl. Jos. Lukasik 1946.

Velký slovník naučný, Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902723-1-2

VOCHALA, Józsa, *Vývoj národnostní a jazykové otázky na Těšínsku*. Ostrava: Vydavatelský odbor Slezského odboje-Slezské vlastivědy, 1946

WANTULA, Jan, *Śląsk ewangelicki w walce z alkoholizmem*, Cieszyn 1937.

WOJAK, Tadeusz, *Kościół Jezusowy na Wyższej Bramie w Cieszynie*, Cieszyn, 1973.

ZAHRADNIK, Stanisław, *Národnostní struktura na Záolží podle výsledků sčítání lidu 1880-1991*, Warszawa: Polska Agencja Informacyjna, 1992.

ZAHRADNIK, Stanisław, *Niegodna droga ks. Pawła Zahradnika*, in „Zwrot“, 1994, č. 5.

ZALESKI, S., *Jezuici w Polsce porozbiorowej*. Kraków 1906.

Obsah

1 Úvod	3
1.1 Historie Těšínského Slezska a města Cieszyna	4
2 Republika Československá v letech 1918 – 1920	6
2.1 Politické dění v Československé republice	6
2.2 Náboženské dění v Československé republice	7
2.2.1 Církev římskokatolická	8
2.2.2 Církev československá	9
2.2.3 Oslava svátku Upálení Mistra Jana Husa v roce 1925	9
2.2.4 Evangelické církve	9
2.2.5 Bezvěrectví	10
2.2.6 Židé	10
2.3 Politické a národnostní dění na území Těšínského Slezska v letech 1918 – 1920	10
3 Vznik města Český Těšín	13
3.1 Školy v českém Těšíně	14
3.1.1 České reformní reálné gymnasium	15
3.1.2 Zemská odborná hospodářská škola	16
4 Církve v Českém Těšíně	18
4.1 Církev katolická	18
4.1.1 Život církve v Cieszyně do května 1921	18
4.1.2 Katolická církevní správa Těšínska	26
4.1.3 Založení Římskokatolické farnosti v Českém Těšíně	27
4.1.4 Hranice farnosti	39
4.1.5 Związek śląskich katolików a další katolické spolky	40
4.1.6 Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Českém Těšíně	41
4.2 Československá církev v Českém Těšíně	43
4.3 Pravoslaví	45
4.4 Protestantská církev	45

4.4.1 Kostel milosti v Cieszyně	45
4.4.2 Organizace evangelické církve v Těšínském Slezsku	46
4.4.3 Rozkol v evangelické církvi v Českém Těšíně	48
4.4.3.1 Finanční hospodaření	54
4.4.4 Odtržení evangelíků polské národnosti	55
4.4.5 Pokusy o smír mezi evangelíky	57
4.4.5.1 Konference 19. 5. 1925	58
4.4.5.2 Konference dne 30. 5. 1925	58
4.4.6 Zakládání sboru Slezské církve evangelické augsburského vyznání v Českém Těšíně	62
4.4.6.1 Povolání administrátora a katechety	64
4.4.6.2 Sporné neplacení kostelních poplatků	65
4.4.6.3 Stavba kostela	66
4.4.7 Připojení k Německé církvi evangelické v Čechách, na Moravě a ve Slezsku	66
4.4.7.1 Stavba kostela	68
4.4.8 Svaz evangelické mládeže a další evangelické spolky	70
4.5 Křesťanské společenství	71
4.6 Spolek rozhodných křesťanů	74
4.7 Českoslezská církev v Českém Těšíně	76
4.8 Církev Adventistů sedmého dne	80
4.9 Dnešní Křesťanské sbory	82
5 Židovská obec v Českém Těšíně	86
6 Městský hřbitov	91
7 Sčítání lidu	92
8 Závěr	94
Seznam zkratk	96
Seznam příloh	96
Seznam pramenů a literatury	97
Obsah	103

English summary

In the Teschen region of Silesia lies the town of Český Těšín. The large number of sacral buildings there testifies to the religious nature of the town. Their presence leads us to ask the question why the inhabitants of the town built four large churches and established other places of prayer within a period of only a few years.

The aim of my work is to describe the organisation and formation of the individual parishes and congregations of all the Christian denominations and the Jewish community in Český Těšín in the period from 1918 to 1930, and to ascertain what led up to them being established, and when and for what reasons the churches of the different denominations were built.

The Teschen region of Silesia – sacral buildings – Jews – Christian denominations – nationalism

Základní a přechodná ustanovení vyšla ve vyhlášce Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 13. 7. 1923

Základní a přechodná ustanovení pro Augšburskou evangelickou církev ve východním Slezsku v Československu.

§ 1. Augšburská evangelická církev ve východním Slezsku v Československu skládá se z církevních obcí augšburského vyznání ve východním Slezsku v Československu, které podle rozhodnutí velvyslanecké konference z 28. července 1920 připadly k republice Československé, a to: Dolní Bludovice, Bystřice, Komorní Lhotka, Návsí, Orlová a Třinec. Dále náležejí k této evang. církvi církevní obce augšb. vyznání, které se k této církvi budoucně připojí.

§ 2. Všichni členové sborů mají po stráce jazykové jak v celé církvi, tak i v jednotlivých sborech úplně rovná práva. Tuto zásadu provede církevní ústava, jež bude vydána.

§ 3. Augšb. evang. církev ve východním Slezsku v Československu stojí a staví se na podklad Slova Božího a jest dále založena na augšb. vyznání z roku 1530, jakož i na veškerých symbolických knihách tohoto vyznání, které tvoří výraz historického a duchovního spojení této církve s reformací Dra Martina Luthera.

§ 4. Poněvadž jmenované církevní obce, které tvoří Augšb. evang. církev ve východním Slezsku v Československu, ohledně vyznání, organizace církevních obcí, jakož i stavu majetku jsou totéž, co byly za času bývalého slezského seniorátu, zůstane jakékoliv movité a nemovité jmění hlavních církevních obcí, filiálek a školních obcí, jakož i kazatelských stanic nadále výlučným jměním těchto církevních obcí, konfesionálních korporací, kazatelských stanic, školních obcí a školních i hřbitovních obcí. Z prostředků bývalého slezského seniorátu, bývalé moravsko-slezské superintendentury, jakož i nejvyšší církevní rady ve Vídni přechází po likvidaci těchto úřadů patřičná část do správy a majetku Augšb. evang. církve ve východním Slezsku v Československu.

§ 5. Základní církevní obce, filiální obce, kazatelské stanice, školní a hřbitovní obce zůstávají i nadále ve svém nynějším sestavení. Změny mohou nastati pouze na základě nové církevní ústavy.

§ 6. K synodě, která se sejde za účelem vypracování a usnesení ohledně nové závazné církevní ústavy pro Augšb. evang. církve ve východním Slezsku v Československu, mají náležeti veškerí pastoremé a světští representanti církevně obecních presbyterií. Každé presbyterium vyšle synodální členy v poměru dva k jednomu pastorovi.

§ 7. Prozatímní správa Augšb. evang. církve ve východním Slezsku v Československu bude odevzdána seniorovi ze všech presbyterií zvolenému, příp. seniorátnímu výboru, jenž se skládá ze seniora, konseniora, jakož i seniorátního kurátora, kteří jsou zvoleni od zástupců shora jmenovaných církevních obcí ze dne 26. září 1921. Tento seniorátní výbor vyřizuje veškeré záležitosti, svého času do kompetence nejvyšší církevní rady ve Vídni náleževší.

§ 8. Augšb. evang. církve ve východním Slezsku v Československu jako samostatné společenství nepodléhá žádnému zemskému tu – ani cizozemskému církevnímu úřadu.

§ 9. Církevní ústava ze dne 9. prosince 1891 jest pravoplatná pro Augšb. evang. církve ve východním Slezsku v Československu na tak dlouho, pokud nevejde v platnost ústava této církvi odpovídající.

Statistika¹

	Německý sbor 1927	Polský sbor 1927	Německý sbor 1931	Polský sbor 1931
Počet věřících	3566	3000	5000	3200
Narozených	125	32	115	53
Konfirmace	63	69	67	32
Sňatků	47	-	48	28
Vstup do církve	40	4	29	72
Vystoupení z církve	41	-	12	2
Úmrtí	66	28	62	29
Komunikantů	2414	900	4250	1700
Lavkové (Kč)	-	-	48 000	-
Sbírka – „mieszkowe“ (Kč)	35 279	-	25 000	8000
Kostelní poplatek (Kč)	73 346	-	56 000	30 000
Dary (na kostel) (Kč)				500000

¹ Informace jsou čerpány za rok 1927 z *Kalendarz ewangelicki na rok zwyczajny 1929*, Cieszyn, a za rok 1931 z *Nasz kalendarz ewangelicki 1933*, Český Těšín.